KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

Ex. A

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1944:27
HANDELSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED UTREDNING OCH FÖRSLAG

ANGÅENDE

RÄTTEN TILL VISSA UPPFINNINGAR M. M.

AVGIVET AV

inom handelsdepartementet tillkallad utredningsman

STOCKHOLM
1944

Statens offentliga utredningar 1944

Kronologisk förteckning

1. Jordbruksbefolkningens levnadskostnader. Av E. Lindahl och L. Lemne. Marcus. 71 s. **Jo.**

2. Betänkande med förslag angående långtjänstunderbefäl m. m. Beckman. 91 s. **Fö.**

3. Betänkande angående nykterhetstillståndet under krigsåren. Marcus. 336 s. **Fi.**

4. Promemoria med förslag till lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag m. m. Hæggström. 66 s. **S.**

5. Betänkande med förslag till civilförsvarslag m. m. Beckman. 262 s. **S.**

6. Betänkande med förslag till byordningar och instruktioner för ordningsmännen i lappbyarna. Marcus. 85 s. **Jo.**

7. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 1. Marcus. 215 s. **Fi.**

8. Betänkande med förslag angående revision av riksdagens arbetsformer. Norstedt. 114 s. **Ju.**

9. Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. 1. Lagtext. Norstedt. viij, 192 s. **Ju.**

10. Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. 2. Motiv m. m. Norstedt. 500 s. **Ju.**

11. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 4. Tiden juli 1942—juni 1943. Idun. 559 s. **Fo.**

12. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 2. Investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggnngsarbeten för budgetåret 1944/45 Marcus. 272 s. **Fi.**

13. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 3. Bilagor till investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten för budgetåret 1944/45. Marcus. 77 s. **Fi.**

14. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 4. Marcus. 153 s. **Fi.**

15. Socialvårdskommitténs betänkande. 7. Utredning och förslag angående lag om allmän sjukförsäkring. Beckman. 360 s. **S.**

16. Socialvårdskommitténs betänkande. 8. Kostnadsberäkningar angående lag om allmän sjukförsäkring. Beckman. 91 s. **S.**

17. Betänkande med förslag till åtgärder för främjandet av litteraturtjänsten inom de tekniska fackområdena. Hæggström. 165 s. **E.**

18. Betänkande med förslag till vägtrafikstadga m. m. Beckman. 84 s. **K.**

19. Om inrättande av ett samhällsvetenskapligt forskningsråd. Hæggström. 23 s. **E.**

20. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 1. Skolan i samhällets tjänst. Frågeställningar och problemläge. Idun. 138 s. **E.**

21. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 2. Sambandet mellan folkskola och högre skola. Idun. 354 s. **E.**

22. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 3. Utredning och förslag angående vidgade möjligheter till högre undervisning för landsbygdens ungdom. Idun. 104 s. **E.**

23. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. Bilaga 3. Förhandlingarna vid sammanträde den 15—den 17 juni 1943 med 1940 års skolutrednings rådgivande nämnd. Idun. (2), 148 s. **E.**

24. Betänkande med förslag rörande revision av lagstiftningen om kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag. Norstedt. 65 s. **Ju.**

25. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 5. Promemoria angående yrkesutbildning för arbetslösa m. m. Hæggström. 92 s. **E.**

26. Befolkningspolitik i utlandet. Beckman. 239 s. **S.**

27. Betänkande med utredning och förslag angående rätten till vissa uppfinningar m. m. Marcus. 83 s. **H.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1944:27
HANDELSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED UTREDNING OCH FÖRSLAG

ANGÅENDE

RÄTTEN TILL VISSA UPPFINNINGAR M. M.

AVGIVET AV

inom handelsdepartementet tillkallad utredningsman

STOCKHOLM 1944
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG
447988

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Handelsdepartementet.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 juni 1943 har Chefen för handelsdepartementet den 9 juli 1943 tillkallat mig såsom utredningsman rörande frågan om äganderätten till resultaten av den tekniskt-vetenskapliga forskning, som bedrives vid statliga verk och institutioner.

Direktiven för utredningen framgå av statsrådsprotokollet över handelsärenden för förstnämnda dag. Däri erinras till en början bland annat om Herr Statsrådets uttalande i samband med propositionen nr 282 till 1942 års riksdag angående anslag till tekniskt-vetenskaplig forskning m. m., vilken proposition grundade sig på förslag av utredningen rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande i dess den 23 februari 1942 avgivna betänkande nr I (SOU 1942: 6). Uttalandet är av följande lydelse:

»Frågan om äganderätten till resultaten av den tekniskt-vetenskapliga forskning, som helt eller delvis bekostas med statsmedel, är svår att lösa med allmängiltiga föreskrifter. I den mån särskilda medel anvisas för bestämda forskningsarbeten — vare sig dessa bedrivas vid statliga eller enskilda institutioner — torde det vara lämpligast, att frågan löses från fall till fall och att, därest så anses böra ske, villkor rörande äganderätten till forskningsresultaten föreskrivas i samband med medelsanvisningen. Patent å uppfinningar, till vilka äganderätten tillkommer staten, torde böra sökas för Kungl. Maj:t och kronan. — Vad beträffar den forskning, som bedrives vid statliga verk och institutioner såsom ett led i den ordinarie verksamheten, är förevarande spörsmål av mera invecklad natur. Jag är icke beredd att på grundval av det nu föreliggande utredningsmaterialet taga ståndpunkt i saken. Emellertid är frågan uppenbarligen av den vikt, att en lösning av densamma bör sökas, därvid de av utredningen angivna riktlinjerna böra tjäna till ledning. Jag avser därför att senare föreslå Kungl. Maj:t att igångsätta en närmare utredning i ämnet. I samband därmed synes jämväl böra undersökas, i vad mån och på vad sätt medel böra disponeras för belöningar till sådana forskare, vilkas forskningsresultat bliva statens egendom.»

I anslutning till detta uttalande anföres till nyssnämnda statsrådsprotokoll den 30 juni 1943 följande:

»Denna utredning synes nu böra komma till stånd. I den mån bestämmelser på området redan äro meddelade eller under utredningens gång må komma att meddelas — jag syftar bland annat på stadganden härutinnan för vissa nyligen beslutade forskningsinstitut — bör utredningen jämväl avse en översyn av dessa bestämmelser. Utredningen är givetvis icke avsedd att föregripa resultatet av 1938 års patentutrednings arbete utan bör endast syfta till att inom statsförvaltningen åstadkomma såvitt möjligt enhetliga bestämmelser motsvarande dem som på det enskilda näringslivets område i nu förevarande hänseende avtalats eller eljest gälla mellan flertalet ledande företag och deras anställda.»

Till utredningsmannen har därjämte den 15 januari 1944 från försvarsdepartementet överlämnats en framställning av den 12 januari 1942 från statens krisrevision om utfärdande av bestämmelser rörande ersättning för vissa uppfinningar jämte i ärendet avgivna utlåtanden från armé-, marin- och flygförvaltningarna.

Utredningsmannen har under arbetets gång överlagt med cheferna för ett flertal statliga verk och institutioner, vilka kunde tänkas vara intresserade av frågans lösning. Därjämte har tillfälle beretts representanter för de berörda arbetstagareintressena att framföra sina synpunkter.

Sedan arbetet nu slutförts får jag härmed vördsamt överlämna betänkande med utredning och förslaget i ämnet.

Stockholm den 20 juni 1944.

KNUT ELLIOT.

Förslag

till

lag om rätten till uppfinningar m. m. vid vissa statliga verk och inrättningar.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Denna lag äger under förutsättning av Konungens förordnande, tillämpning å statligt verk och annan statlig inrättning, där tekniskt eller tekniskt-vetenskapligt arbete bedrives.

Sådant förordnande må ej meddelas beträffande universitet, högskola eller annan inrättning, tillhörande undervisningsväsendet.

2 §.

Uppfinning, som göres av den, vilken är anställd eller eljest tjänstgör vid verk eller inrättning, varå denna lag äger tillämpning, skall, därest uppfinningen tillkommit såsom resultat av ett helt eller delvis i tjänsten utfört arbete eller eljest innefattar lösningen av en i tjänsten förelagd uppgift, av uppfinnaren utan dröjsmål anmälas för verket eller inrättningen; dock att sådan anmälan icke erfordras, där uppfinningen uppenbarligen saknar större praktisk betydelse.

Vad nu sagts skall jämväl gälla beträffande uppfinning, som tillkommit utom tjänsten men ligger inom ramen för det vid verket eller inrättningen bedrivna arbetet eller eljest är av beskaffenhet, att kunna tjäna verkets eller inrättningens syfte.

3 §.

Vill staten beträffande uppfinning, som avses i 2 §, helt eller delvis inträda såsom uppfinnarens rättsinnehavare, vare därtill berättigad. Underrättelse härom skall, med angivande tillika av i vilken utsträckning staten önskar begagna sig av nämnda rätt, tillställas uppfinnaren senast inom tre månader från det uppfinnaren begär besked härutinnan.

Innan sådan underrättelse lämnats eller den för underrättelse bestämda tiden tilländagått, må uppfinnaren ej utan statens samtycke förfoga över uppfinningen eller yppa något angående densamma under sådana omständigheter, att dess offentliggörande eller utnyttjande för annans räkning kan befaras; dock må patent å uppfinningen av uppfinnaren sökas, sedan anmälan skett enligt 2 §.

4 §.

Gör någon inom tre år efter slutad anställning eller tjänstgöring, som avses i 2 §, uppfinning, vilken ligger inom ramen för det vid verket eller inrättningen bedrivna arbetet eller eljest är av beskaffenhet att kunna tjäna verkets eller inrättningens syfte, och är uppfinningen resultat av arbete, som uppfinnaren helt eller delvis utfört i tjänsten, eller innefattar den eljest lösningen av en i tjänsten förelagd uppgift, skall med avseende å sådan uppfinning så anses, som om tjänsteförhållandet alltjämt bestode.

Vad nu sagts skall icke gälla, där arbetet i statens tjänst innefattat fullgörande av en allmän medborgerlig skyldighet eller utförts på grund av anställning i arméns, marinens eller flygvapnets reserv.

5 §.

Har patent sökts eller meddelats å uppfinning, med avseende å vilken staten enligt denna lag inträtt såsom rättsinnehavare, men önskar staten icke fullfölja patentansökan eller upprätthålla patentet, skall uppfinnaren underrättas därom senast tre månader innan vederbörlig åtgärd för fullföljd eller upprätthållande behöver vidtagas eller, därest hinder möter mot iakttagande av sagda tid, så snart ske kan. Uppfinnaren äger för sådant fall, där ej förbehåll i annan riktning göres, inträda i statens rätt med avseende å patentet.

6 §.

Inträder staten enligt denna lag såsom uppfinnarens rättsinnehavare, skall uppfinnaren vara berättigad till skälig ersättning.

Vid ersättningens bestämmande skall hänsyn tagas till samtliga föreliggande omständigheter, därvid särskilt avseende skall fästas såväl vid uppfinningens betydelse samt omfattningen och värdet av de rättigheter i fråga om uppfinningen, vilka staten övertagit, som även vid den utsträckning, i vilken uppfinnarens tjänst och arbete hos staten samt de betingelser, under vilka han till följd härav kunnat syssla med uppfinningen, medverkat till denna. Ingår i uppfinnarens tjänst tekniskt eller tekniskt-vetenskapligt arbete och ligger uppfinningen inom ramen för uppfinnarens arbetsområde, skall, utöver ersättning för skäliga kostnader, som uppfinnaren kan hava fått vidkännas för uppfinningen, ersättning utgå allenast om uppfinningens värde väsentligen överstiger vad som med hänsyn till uppfinnarens tjänsteställning och de förmåner, han åtnjuter i tjänsten, rimligen kunnat förutsättas.

Uppfinnare, som önska komma i åtnjutande av ersättning, skall göra framställning därom inom ett år från det anmälan om uppfinningen skett.

7 §.

Tvister angående ersättning, som i 6 § sägs, eller angående tillämpningen i övrigt av denna lag må icke hänskjutas till domstol utan skola avgöras av en särskild nämnd, bestående av fem av Konungen på viss tid förordnade ledamöter jämte ersättare för dem (statens tekniska skiljenämnd). Vid för-

ordnande av ledamöter jämte ersättare skall tillses, att såväl statens som arbetstagarnas intressen bliva tillgodosedda.

Kostnaderna för nämndens verksamhet bestridas av allmänna medel. Närmare föreskrifter angående verksamheten meddelas av Konungen.

8 §.

Vad i denna lag stadgas om uppfinning skall i tillämpliga delar gälla med avseende å förfarande eller anordning av teknisk natur, som ej är att hänföra till uppfinning.

9 §.

Denna lag föranleder icke rubbning i den rätt, som må tillkomma tredje man på grund av utfästelse av uppfinnaren före inträde i statens tjänst, såvida ej arbetet därstädes innefattar fullgörande av en allmän medborgerlig skyldighet eller utföres på grund av anställning i arméns, marinens eller flygvapnets reserv.

10 §.

Den som till följd av bestämmelserna i denna lag vinner kännedom om uppfinning, förfarande eller anordning, varom där sägs, må ej utnyttja vad han sålunda erfarit eller i oträngt mål yppa något därom.

11 §.

Underlåter uppfinnare att ställa sig bestämmelserna i denna lag till efterrättelse eller bryter någon mot det i 10 § stadgade förbudet, straffes, där ej gärningen enligt annat lagrum är belagd med strängare straff, med dagsböter.

Denna lag träder i kraft den

men skall icke äga tillämpning å uppfinningar eller andra förfaranden eller anordningar av teknisk natur, som tillkommit före nämnda dag. Ej heller skola bestämmelserna i 4 § gälla med avseende å den, som vid lagens ikraftträdande redan slutat eller inom ett år därefter slutar anställning eller tjänstgöring, som i lagen avses.

Förslag
till
instruktion för statens tekniska skiljenämnd.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Statens tekniska skiljenämnd har till uppgift att avgöra tvister rörande tillämpningen av lagen om rätten till uppfinningar m. m. vid vissa statliga verk och inrättningar ävensom att på begäran tillhandagå statliga institutioner och myndigheter samt enskilda personer, som beröras av lagen, med sådana upplysningar och råd angående dess tillämpning, som av nämnden kunna lämnas.

Efter förordnande av Kungl. Maj:t skall nämnden tillika avgöra dit hänskjutna tvister mellan statsunderstödda institutioner samt därstädes anställda eller eljest tjänstgörande personer rörande av dessa sistnämnda gjorda uppfinningar samt andra förfaranden eller anordningar av teknisk natur ävensom tillhandagå med upplysningar och råd angående tillämpningen av gällande bestämmelser i sådana frågor.

2 §.

Det åligger nämnden att i enlighet med bestämmelserna i denna instruktion och de närmare föreskrifter, som Kungl. Maj:t kan finna anledning meddela, handhava medel, som ställas till nämndens förfogande.

3 §.

Till nämnden inkomna beskrivningar, ritningar eller andra handlingar, vilka avse uppfinning eller andra förfaranden eller anordningar av teknisk natur, må icke utan samtycke av den, från vilken handlingarna inkommit till annan utlämnas.

4 §.

Nämnden består av fem av Kungl. Maj:t för viss tid förordnade ledamöter jämte suppleanter för dem. Kungl. Maj:t utser en av nämndens ledamöter att vara ordförande.

Hos nämnden skall finnas anställd sekreterare, vilken efter anmälan av nämndens ordförande förordnas av Kungl. Maj:t.

Kungl. Maj:t bestämmer ersättning till nämndens ledamöter och suppleanter samt till sekreteraren.

5 §.

Sekreteraren handhar ledningen av det löpande arbetet inom nämnden. Han är ansvarig för att inkommande ärenden behörigen diarieföras och företagas till avgörande samt att de beslut, som av nämnden fattas, bliva vederbörligen verkställda.

Närmare föreskrifter rörande sekreterarens arbetsuppgifter meddelas, i den mån så erfordras, av nämnden.

6 §.

Nämnden sammanträder på kallelse av ordföranden, så ofta omständigheterna föranleda därtill.

Vid sammanträde skall föras protokoll, angivande de ledamöter, som närvarit, de ärenden, som förevarit till behandling, samt besluten. Protokollet justeras av ordföranden.

Förekommer skiljaktig mening, skall denna antecknas i protokollet.

7 §.

Beträffande jäv mot nämndens ledamöter gäller i tillämpliga delar vad i allmän lag stadgas om domarjäv.

I behandling och avgörande av tvist, som till nämnden hänskjutits, skola samtliga ledamöter eller suppleanter för dem deltaga. Vid handläggning eljest av viktigare ärende böra såvitt möjligt samtliga ledamöter eller suppleanter för dem närvara.

Såsom nämndens beslut gäller den mening, varom flertalet förenar sig, eller vid lika röstetal den mening, som biträdes av ordföranden.

8 §.

Från nämnden utgående expeditioner undertecknas av ordföranden eller, efter nämndens bestämmande, annan ledamot av nämnden eller sekreteraren.

9 §.

Innan tvist, som hänskjutits till nämnden, avgöres, skall tillfälle beredas parterna att inför nämnden närmare utveckla sin talan.

10 §.

Möter i tvist angående ersättning för viss uppfinning eller anordning eller visst förfarande svårighet att, innan närmare praktisk erfarenhet av uppfinningens, anordningens eller förfarandets betydelse vunnits, taga ställning till i ärendet väckta ersättningsanspråk, må avgörandet härutinnan på yrkande av part uppskjutas under en tid av högst tre år från den dag, sådant yrkande framställes.

Ersättning må, om omständigheterna prövas därtill föranleda, bestämmas att utgå i form av royalty.

11 §.

Nämnden äger att av statliga institutioner och myndigheter erhålla de upplysningar och det biträde, som för nämndens verksamhet erfordras och av vederbörande kunna lämnas.

12 §.

För vinnande av upplysning i ärende, som ligger under nämndens prövning, äger nämnden anlita särskilda sakkunniga samt låta förebringa annan erforderlig utredning.

Ersättning till sakkunniga, som i första stycket sägs, bestämmes av nämnden.

13 §.

I den mån så prövas erforderligt för fullgörande av nämndens åligganden äger nämnden företaga eller åt någon sin ledamot eller sekreterare uppdraga att företaga resor inom landet.

14 §.

Det åligger nämnden att årligen dels före den 1 september till chefen för handelsdepartementet avgiva berättelse över nämndens verksamhet under senast förflutna budgetår, dels ock inom därför stadgad tid till riksräkenskapsverket för granskning överlämna räkenskaper med tillhörande verifikationer för senaste räkenskapsår.

Denna instruktion träder i kraft den .

I. Gällande rätt och praxis.

Frågan om arbetsgivares rätt till uppfinningar, som göras av de anställda, har varit föremål för åtskillig uppmärksamhet och många meningsskiljaktigheter. De olika meningarna ha icke så mycket avsett spörsmålet vad som är att anse såsom gällande svensk rätt utan mera frågan vilka regler som ur rättvise- och billighetssynpunkt borde bringas att gälla på området. Angående den nuvarande rättens ståndpunkt synas doktrin och praxis vara tämligen eniga. Ståndpunkten torde vara den, att en arbetsgivare icke har någon rätt till en arbetstagares uppfinning med mindre sådan rätt uttryckligen överenskommits eller ock av anställningsvillkoren tydligt framgår, att arbetsgivaren avsetts skola erhålla dylik rätt.

Sålunda anför *Östen Undén* i sitt arbete Översikt över den svenska patenträtten (Lund 1915 s. 46) bland annat följande:

Ett omtvistat fall är det förut berörda angående arbetsgivares rätt till uppfinning, gjord av hans biträden — ingenjörer, arbetare. Utländska lagar innehålla stundom särskilda föreskrifter härom. Framför allt är det ovisst vem som är rätt »ägare» till uppfinningen, när biträdet haft till uppgift att utföra vissa konstruktioner eller metoder och uppfinningen står i direkt sammanhang med denna verksamhet. Enligt svensk rätt kan man inte, i saknad av positiva lagbestämmelser, antaga någon rätt för arbetsgivaren till uppfinningen utan tydligt stöd i avtalet. Om sålunda en person anställts med åliggande att söka utfinna förbättringar i fabrikationen eller metoderna, kan däri ligga ett avstående från hans sida av ensamrätt till blivande uppfinningar. Det blir fråga om en vanlig avtalstolkning.

Axel Hasselrot gör i sitt arbete Patenträttsliga uppsatser (Stockholm 1914, s. 37 ff) bland annat följande uttalanden:

Vi övergå så till frågan, när en arbetsgivare kan i egenskap av uppfinnarens rättsinnehavare göra anspråk på patentet å en uppfinning, som gjorts av en hos honom anställd person.

Såsom ostridigt torde först det fall kunna anföras, då genom uttryckligt avtal, skriftligt eller muntligt, den anställde förbundit sig att till arbetsgivaren avstå uppfinningen. Genom att bevisa tillvaron av ett dylikt avtal kan arbetsgivaren alltid vid domstol få sin rätt till patentet erkänd. Ett skriftligt bevis om sådant avtal kan även av patentmyndigheten godtagas såsom överlåtelsehandling för en patentansökning eller ett patent; dock sker så i praxis endast om avtalet avser en bestämd uppfinning eller ett bestämt patent. Ett giltigt avtal kan emellertid upprättas även angående alla under viss eller obegränsad tid gjorda uppfinningar. — — — — — —

Även i det fall, att en person utan uttryckligt avtal om rätten till patent givit en annan i uppdrag att utföra en uppfinning, torde man icke kunna bestrida uppdragsgivarens rätt att komma i åtnjutande av patentet.

— —

I de relativt sällsynta fall, då en uppfinning kan anses vara gjord på annans uppdrag vare sig så att uppfinnaren anställts för att om möjligt utarbeta en dylik uppfinning eller så att tjänsteavtalet uppgjorts med särskild hänsyn till den anställdes blivande uppfinnareverksamhet på området för uppfinningen i fråga och denne alltså anställts i egenskap av uppfinnare, bör således arbets- eller uppdragsgivaren anses vara uppfinnarens rättsinnehavare i avseende å uppfinningen och äga den rätt till in- och utländska patent, som därav kan härledas. Denna uppfattning torde ock vara allmänt gällande i utländsk rättspraxis.

Det är emellertid egentligen andra fall av tjänsteförhållanden, som tvistefrågan gäller, och i avseende å dessa ha de mest avvikande meningar kommit till uttryck.

Det finnes de, som påstå, att en person, som tagit anställning hos en annan, därmed också förbundit sig att ställa hela sin förmåga till dennes disposition, så att han ej skulle äga rätt att utföra någon med anställningen icke sammanhörande verksamhet i ekonomiskt syfte. Emellertid torde väl näppeligen någon vilja driva den satsen, att, om i en annans tjänst anställd person på lediga stunder utfört en uppfinning på ett område, som icke alls har med arbetsgivarens verksamhet att göra, denne dock skulle äga anspråk på detta resultat av den anställdes enligt nyssnämnda åsikt obehöriga andliga verksamhet.

Med något större skäl skulle man kunna ifrågasätta en rätt för arbetsgivaren till de uppfinningar, vilka den anställde kunnat göra endast till följd av kunskaper och erfarenheter, som han förvärvat under sin tjänstetid. Då emellertid den enskilde i alla andra fall tillerkännes fri förfoganderätt över den fond av kunskaper han innehar och det icke utan uttryckligt avtal därom kan anses rättsstridigt, att en person utnyttjar vad han hos en arbetsgivare lärt i tjänst hos och till förmån för en annan, så torde det väl för frågan om rätten till en patenterad uppfinning vara utan betydelse, var uppfinnaren inhämtat de kunskaper, som satt honom i stånd att göra uppfinningen i fråga.

Icke heller torde det i förevarande avseende vara av någon avgörande vikt, om uppfinningen utarbetats vare sig under arbetstiden eller på arbetsgivarens lokaler eller med bruk av hans material och apparater. Till en anställd teknikers uppfinning torde arbetsgivaren på den grund att uppfinningen gjorts under samtliga ovannämnda omständigheter lika litet äga någon rätt som till en av en tjänsteman under tjänstetiden på tjänsterummet författad och på arbetsgivarens papper nedskriven dikt. Den anställdes förfarande i ett dylikt fall torde på sin höjd kunna medföra mot honom riktade ersättningsanspråk för den förlust, arbetsgivaren lidit i material eller utfört arbete.

Uppenbarligen kommer det an på om uppfinningens utnyttjande faller inom området för arbetsgivarens verksamhet vid det företag, där uppfinnaren är anställd, men ej nog härmed, om icke även uppfinningen faller inom området för den anställdes tjänsteåligganden, synes icke tjänsteförhållandet kunna ha någon inverkan på rätten till uppfinningen. Om en person, anställd som maskinskrivare på korrespondensavdelningen i ett industriellt verk, uppfinner en förbättring vid skrivmaskiner och å denna uppfinning erhåller patent, torde väl hans rätt till patentet vara lika oinskränkt som om han icke haft nämnda anställning. Saken förändras icke därigenom, att det verk, vid vilket uppfinnaren är anställd, är en skrivmaskinsfabrik. Om däremot vid en dylik fabrik en uppfinning av nämnt slag göres av en person, till vars tjänsteåligganden det hör att konstruera skrivmaskiner ehuru ej att å detta område göra uppfinningar, torde arbetsgivaren kunna göra gällande en rätt till uppfinningen.

Ett stöd för riktigheten av vad inledningsvis anförts rörande den svenska rättens ståndpunkt vinnes genom de i *Nytt juridiskt arkiv* refererade rättsfallen årg. 1937 not. A 76 samt årg. 1940 not. B 854 och 855.

I det förstnämnda fallet ogillades av uppfinnaren-arbetstagaren förd talan om ersättning av arbetsgivaren för en uppfinning, beträffande vilken, sedan uppfinningen skett, rätten att söka och med full äganderätt inneha patent av uppfinnaren överlåtits å arbetsgivaren. Såsom skäl anfördes att uppfinnaren icke styrkt, att han å arbetsgivaren med förbehåll om vederlag överlåtit sin rätt till uppfinningen utan fasthellre med hänsyn till omständigheterna finge antagas att, såsom arbetsgivaren uppgivit, utarbetandet av uppfinningen skett på arbetsgivarens anmodan och ingått i uppfinnarens tjänsteåligganden.

I de båda rättsfallen 1940, vilka avsågo anspråk på ersättning av telegrafstyrelsen för det styrelsen utan patenthavarens samtycke utnyttjat viss uppfinning rörande automatiska telefonanläggningar, vilken uppfinning gjorts av en i telegrafverkets tjänst anställd ingenjör, förpliktades telegrafstyrelsen att till patenthavaren utgiva skadestånd under motivering, bland annat, att styrelsen icke styrkt, att den ägt förfoga över uppfinningen.

Vidare må nämnas ett av Svea hovrätt genom dom den 22 februari 1944 avgjort mål mellan kronan, kärande, samt en vid arméförvaltningens tygdepartement å ammunitionsavdelningen placerad officer, svarande, angående bättre rätt till viss, av svaranden konstruerad och patentsökt uppfinning. Käromålet gick ut på att kronan skulle förklaras vara innehavare av den rätt, som kunde komma att härflyta av patentansökningen. Genom sagda dom fastställde hovrätten Stockholms rådhusrätts dom i målet, i vilken konstaterades, att med hänsyn till vad i målet inhämtats rörande omständigheterna vid ifrågavarande uppfinnings tillkomst väl måste antagas, att å tygdepartementets sida förutsatts, att kronan skulle äga att för eget bruk nyttja varje konstruktion med avseende å uppfinning av förevarande slag, som svaranden kunde komma att i sammanhang med sin tjänstgöring vid departementet utarbeta, och att svaranden insett eller bort inse detta, vadan kronan blivit berättigad att för sådant bruk obehindrat utnyttja den framställda konstruktionen. Då svarandens konstruktionsarbete emellertid icke kunde anses ha med hans tjänst sådant samband, att svaranden i följd därav blivit förpliktad att till kronan avstå honom såsom upphovsman till uppfinningen i patentsökta delar tillkommande rätt att, därest patent i något hänseende skulle kunna meddelas, erhålla dylikt patent, ogillades kronans talan.

Hovrättens dom har överklagats av kronan, och målet är för närvarande beroende på prövning av högsta instans.

Några svenska lagstadganden i ämnet finnas ej, om man bortser från bestämmelserna i 1 § andra stycket *förordningen den 16 maj 1884 angående patent,* att till patents erhållande vare endast uppfinnare, svensk eller främmande, eller uppfinnares rättsinnehavare berättigad, samt i 4 § 2 mom. samma förordning, att om patentsökande uppgiver annan såsom uppfinnare, sökanden skall förete handling, som visar, att han är dennes rättsinnehavare. Vidare må i detta sammanhang återgivas stadgandet i 17 §:

Därest Konungen pröver nödigt, att patenterad uppfinning skall upplåtas till allmänhetens fria begagnande eller utövas för statens räkning, utgör patentet ej hinder däremot; dock vare patentinnehavaren berättigad till full ersättning. Kan ej överenskommelse träffas om ersättningens belopp, varde detta bestämt av särskild nämnd, tillsatt inför domstol i den ordning gällande förordning om jords eller lägenhets avstående för allmänt behov föreskriver.

Finsk lagstiftning har däremot utförligt reglerat frågan. I den finska patentlagen av den 7 maj 1943 stadgas följande:

23 §.

Har uppfinning gjorts av person i annans arbete eller tjänst, tillhöra de av uppfinningen härflytande rättigheterna arbetsgivaren, därest detta är avtalat eller bör anses vara förutsatt mellan parterna.

Uppfinning, som jämlikt 1 mom. icke tillhör arbetsgivaren, men som kan utövas i sådan rörelse eller inrättning, i vars arbete eller tjänst arbetstagaren gjort uppfinningen, är arbetstagaren skyldig att hembjuda arbetsgivaren, så snart den är gjord.

Arbetsgivare, vilken arbetstagaren hembjudit sådan uppfinning, som avses i 2 mom., kan förvärva denna genom att inom två månader från det hembudet gjorts underrätta arbetstagaren om, att han övertager den hembjudna uppfinningen. Innan sådan underrättelse lämnats eller tiden för hembudets godkännande gått till ända, äger arbetstagaren icke förfoga över uppfinningen eller yppa något angående denna. Patent får dock sökas å uppfinningen, så snart hembud skett. Därest arbetsgivaren eljest erhållit kännedom om sådan uppfinning, vare han berättigad att utan att invänta hembud förvärva uppfinningen genom att underrätta arbetstagaren om sitt anspråk.

Vad i denna paragraf är stadgat äge motsvarande tillämpning i fråga om offentligrättsligt tjänsteförhållande.

24 §.

Arbetsgivare, vilken av uppfinning härflytande rättigheter jämlikt 23 § tillhöra eller till vilken de enligt samma paragraf övergått, vare, oavsett vad härutinnan är avtalat mellan parterna, skyldig att lämna arbetstagaren skälig ersättning. Vid bestämmande av ersättningen bör hänsyn tagas till samtliga å saken verkande omständigheter, särskilt till uppfinningens betydelse samt därtill, på vad sätt den omständigheten bidragit till uppfinningens tillkomst, att uppfinnaren varit i arbetsgivarens tjänst. Ifall uppfinnareverksamhet måste anses hava ingått i arbetstagarens tjänsteåligganden och dennes lön bestämts med hänsyn härtill, utgår ytterligare ersättning endast, därest uppfinningens betydelse befinnes väsentligen överstiga vad vid avtalets slutande hade kunnat förutsättas.

Talan om erläggande av ersättning i stöd av 1 mom. skall anhängiggöras innan tre år förflutit från den dag patentet meddelades.

25 §.

Uppkomsten av arbetsgivares rätt till uppfinning i stöd av 23 § må ej hindras av att någon särskild uppfinnare icke kan av honom angivas vid ansökning om patent.

26 §.

Arbetstagares rätt att yrka, att han erkännes såsom uppfinnare, begränsas icke av stadgandena i 23 §.

27 §.

Uppfinning, som avses i 23—25 §§, anses, ifall motsatsen icke visas, gjord i samband med arbets- eller tjänsteförhållandet, därest å densamma patent blivit sökt inom ett år efter det arbets- eller tjänsteförhållandet upphört.

Den *danska patentlagen* av den 13 april 1894 — omtryckt den 1 september 1936 — innehåller en föreskrift, som begränsar statsanställdas rätt till av dem gjorda uppfinningar. I § 3 stadgas sålunda, att ingen kan, så länge han är anställd i statens tjänst och under en tid av tre år efter det han lämnat denna, utan vederbörande ministers samtycke få patent på en uppfinning, om vilken det kan antagas, att han helt eller delvis kommit till densamma genom sitt arbete för staten.

Den *norska lagstiftningen* saknar liksom den svenska dylika bestämmelser.

Under de överläggningar, som *1938 års patentutredning* haft med representanter för Danmark, Finland och Norge i syfte att i väsentliga delar söka uppnå likformighet i patentlagstiftningens huvudgrunder dessa länder emellan, har även dryftats frågan om rätten till uppfinningar, som göras av arbetstagare i allmän eller enskild tjänst. Vid dessa överläggningar har, enligt vad utredningsmannen under hand inhämtat, preliminärt uppnåtts enighet om förslag till bestämmelser i ämnet, som väsentligen överensstämma med de i den finska lagen intagna. På grund av kriget ha överläggningarna emellertid ej kunnat fullföljas, och utredningsarbetet i dessa delar vilar för närvarande.

Saknaden av rättsregler har föranlett *de enskilda näringsidkarna* att i stor utsträckning i sina anställningskontrakt intaga bestämmelser, varigenom uppfinnarrätten regleras. Bestämmelserna växla till sitt innehåll ganska avsevärt. Ett flertal av landets största industriföretag ha emellertid inryckt följande föreskrifter, vilka här återgivas såsom karakteristiska jämväl för motsvarande stadganden på övriga håll:

Beträffande rätten till uppfinning, som tjänsteman gör under den tid, han är hos bolaget anställd, gälla följande bestämmelser:

1) Uppfinning, som ligger inom ramen för bolagets verksamhet eller avser användningen av bolagets fabrikat, skall vara bolagets egendom. Anser bolaget uppfinningen äga sådan betydelse, att tjänstemannens ordinarie löneförmåner icke innefatta skälig ersättning för densamma, tilldelar bolaget honom därutöver en tilläggsersättning. Därest uppfinningen faller utom ramen för tjänstemannens tjänst eller särskilda uppdrag eller den väsentliga impulsen till uppfinningen icke erhållits genom problem, inför vilka han ställts genom sin verksamhet i tjänsten, skall särskild hänsyn tagas härtill vid tilläggsersättningens bestämmande.

2) Över uppfinning, som faller helt utom området för bolagets verksamhet och icke avser användning av bolagets fabrikat, äger tjänsteman fritt disponera. Det åligger honom likväl att, innan försäljning av uppfinningen till utomstående äger rum eller åtgärder eljest vidtagas för dess exploatering, hembjuda den till bolaget.

3) Hänför sig uppfinning delvis till mom. 1 och delvis till mom. 2, skall vad i respektive moment stadgas gälla i fråga om motsvarande del av uppfinningen.

4) Bolaget förbehåller sig rätt att beträffande varje uppfinning dels avgöra, till vilken av ovannämnda kategorier densamma helt eller delvis är att hänföra, dels i fråga om uppfinning, som faller under mom. 1 här ovan, bestämma, huruvida och i vad mån patent skall sökas. Tillika förbehåller sig bolaget rätt att genom patentprofylax eller på annat lämpligt sätt förhindra, att dylik uppfinning kan bliva föremål för patent för annan i sådana länder, där bolaget icke själv önskar söka patent. Uppfinnaren är skyldig att beträffande varje uppfinning, varå bolaget söker patent, i den mån så är erforderligt bekräfta bolagets äganderätt till uppfinningen,

ävensom att på anmodan underteckna de handlingar i övrigt, som erfordras för patentskydds erhållande.

På enskilt initiativ ha upprättats flera förslag till normalbestämmelser, avsedda att intagas i anställningskontrakten. På uppdrag av *svenska teknologföreningen* avgåvo särskilda av föreningen utsedda kommitterade år 1935 yttrande med anledning av kommitténs angående privatanställda betänkande med förslag till lag om arbetsavtal. Vid detta yttrande var fogat ett förslag till normalanställningsavtal för ingenjörer, innehållande bland annat vissa bestämmelser om uppfinningar. Bestämmelserna ha följande lydelse:

Uppfinningar, specialkonstruktioner etc. som av ..... göras under detta avtals giltighetstid och vilka antingen äga direkt tillämpning inom området för ..... verksamhet eller tillkommit i anslutning till den verksamhet ..... utövar i sin anställning hos ..... skola utan annat vederlag utöver ..... tillkommande lön än det som ..... äger ensam bestämma, med full äganderätt tillfalla .....

Annan uppfinning, specialkonstruktion etc. än ovan sagts, och som gjorts eller påbörjats av ..... under detta avtals giltighetstid skall av ..... i första hand och med andras uteslutande erbjudas ..... till förvärv. Senast inom tre veckor efter det dylikt hembud gjorts, är ..... skyldig avböja eller antaga erbjudandet. Avböjes erbjudandet äger ..... fritt disponera över objektet, men ..... skall alltjämt hava förhandsrätt att förvärva rättigheterna till objektet till det pris tredje man redligen bjuder för samma rättigheter. Vid dylikt erbjudande åligger ..... att svara definitivt antagande eller avböjande inom tre dagar efter erhållet anbud. — — —

— —

Därest detta avtal häves genom uppsägning från ..... sida och av annan anledning än på grund av avtalsbrott från ..... sida eller på grund av i allmän lag anförda bestämmelser som berättiga till avtalets hävande, äger .... icke inom en tidrymd av ..... år efter anställningens upphörande taga anställning i med ..... konkurrerande företag eller själv, direkt eller indirekt bedriva med ..... konkurrerande verksamhet.

Vidare har en av *svenska uppfinnareföreningen* utsedd kommitté för utredning av frågan om anställdas rätt till av dem gjorda uppfinningar år 1935 framlagt ett förslag till överenskommelse, avsedd att fogas såsom tillägg till vederbörande anställningskontrakt. I anslutning till detta förslag har uppfinnareföreningen låtit trycka följande formulär, närmast avsett för annan personal än sådan, som speciellt anställts för tekniskt utvecklingsarbete eller vid industriell verksamhet av hemlig beskaffenhet:

Mellan ....., nedan benämnd »företaget», och ....., nedan benämnd »den anställde», äro denna dag ..... följande villkor angående samarbete i fråga om den anställdes uppfinningar avtalade.

1) Den anställde är skyldig att efter bästa förmåga tillvaratagа och bevaka företagets intressen.

2) Gör den anställde under anställningstiden en uppfinning som faller inom sådant företagets verksamhetsområde, med vilket han har beröring, skall han i första hand härom lämna meddelande, exempelvis genom rekommenderat brev, till företaget, som äger att under nedan angivna förutsättningar övertaga rätten till uppfinningen. Detta gäller dock icke sådan uppfinning, som den anställde gör, sedan han efter uppsägning från företagets sida slutat sin tjänstgöring.

3) Om den anställde sin rätt likmätigt inlämnar patentansökan i eget namn å av honom otvetydigt personligen gjord uppfinning, bör han vinnlägga sig om att ansökan är vederhäftigt avfattad, och han skall senast 14 dagar därefter skriftligen meddela företaget om ansökan samt överlämna kopia av ansökningshandlingarna.

4) Företaget skall senast fem månader efter meddelande enligt 2) underrätta den anställde, om det alls önskar övertaga uppfinningen, och såvida icke annan överenskommelse träffas senast tre månader därefter angiva, i vilken utsträckning och beträffande vilka länder övertagande önskas.

5) Innan frågan om övertagandet blivit definitivt avgjord, får uppfinningen icke av någondera parten utan den andres samtycke offentliggöras eller yppas. Undantag gäller för sökande av patent i enlighet med bestämmelsen under 3); utan samtycke av företaget får inlämnad patentansökan icke kungöras.

6) I den mån besked om övertagande icke lämnas under den i 4) angivna tiden, äger den anställde fritt disponera över uppfinningen.

7) I den mån övertagande kommer till stånd, är den anställde skyldig att underteckna de handlingar samt vidtaga de andra åtgärder, som kunna vara erforderliga för att rätten till uppfinningen skall övergå till företaget.

8) Alla med patentering och överlåtelse av en övertagen uppfinning sammanhängande kostnader betalas av företaget, även om patent sökts i den anställdes namn. Har så ej skett, skall hans namn dock såvitt möjligt angivas i patent, samt, där det utan olägenhet kan ske, vid försäljning och reklam.

9) Är en övertagen uppfinning av sådan art, att den kan anses innebära påtaglig ekonomisk fördel, är den anställde berättigad att av företaget erhålla skälig särskild ersättning. Vid bestämmande av ersättningens storlek bör hänsyn främst tagas till den ekonomiska fördel, som uppfinningens rationella utnyttjande kan medföra, samt till omständigheterna vid uppfinningens tillkomst.

10) Företaget har att i första hand bestämma ersättningens belopp samt den tid och de villkor i övrigt, under vilka ersättningen skall utgå.

Är den anställde icke nöjd med företagets beslut, skola parterna gemensamt utse en medlare.

Kan enighet ej vinnas om utseende av medlare eller misslyckas medlingen, skall frågan avgöras genom skiljemän enligt lag. Skiljedom må ock påkallas, därest företaget icke inom skälig tid lämnat besked enligt första stycket angående ersättningen.

Sedan företaget fått del av skiljenämndens beslut, äger det inom en månad därefter frånträda övertagandet, och återgår i sådant fall all rätt till uppfinningen och eventuellt uttagna patent resp. inlämnade patentansökningar utan kostnad till den anställde.

11) Utan hinder av att ersättningsfrågan blivit avgjord, äger envar av parterna påkalla sakens upptagande till ny behandling, såframt väsentligt förändrade förhållanden inträffat eller motparten icke på tillbörligt sätt uppfyllt sina åligganden. Anledning att upptaga saken till ny behandling skall bl. a. anses föreligga, om företaget icke inom två år utnyttjar uppfinningen i skälig omfattning.

12) Lämnar den anställde sin tjänst hos företaget, skall detta avtal fortfarande gälla med avseende å redan under anställningstiden gjorda uppfinningar. Fastställd ersättning för sådana skall alltså utgå för hela den bestämda tiden, om ej annat följer av vad under 11) sägs.

Om det ej framgår, att annat är åsyftat, skall bestämmelse om ersättning anses vid den anställdes död gälla till förmån för hans rättsinnehavare. Även rättsinnehavare äger påkalla sådan ny behandling, som avses i 11).

13) Om i anställningskontrakt eller eljest överenskommelse är träffad, som strider mot detta avtal, skall vad här stadgas dock vara gällande och lända till efterrättelse, såframt ej tydligt framgår, att ändring av detta avtal avses av båda parterna.

14) Tvist angående tolkningen av detta avtal skall avgöras genom skiljemän enligt lag. Detta gäller även bestämmande av skadestånd på grund av att denna överenskommelse brutits från någondera partens sida.

De ovan återgivna, i svenska teknologföreningens förslag till normalanställningsavtal intagna bestämmelserna, i vad de avse rätten till uppfinningar, återfinnas exempelvis i de anställningsavtal, som *svenska skifferoljeaktiebolaget* träffar med sin personal.

I stort sett samma bestämmelser funnos upptagna i de mellan *statens ammunitionsnämnd* samt *krigsmaterielnämnden* och dess anställda ävensom mellan *försvarsväsendets verkstadsnämnd* och personalen vid verkstäderna under denna nämnd ingångna kontrakten. Dessa bestämmelser ha numera även införts i *arméförvaltningens tygdepartements* anställningskontrakt för teknisk personal. Likaledes återfinnas de i de anställningskontrakt, som begagnas av *statens fabriksstyrelse.*

Krigsmaterielverket har för sin del fastställt följande bestämmelser i ämnet:

Befattningshavare är skyldig att mot skälig ersättning, som verket äger bestämma, med full äganderätt till verket överlämna alla uppfinningar, specialkonstruktioner etc., som befattningshavaren kan komma att göra under sin anställning hos verket och vilka tillkommit i anslutning till hans verksamhet inom verket.

Befattningshavare må ej utan verkets medgivande söka patent på eller eljest offentliggöra sådana av honom gjorda uppfinningar, specialkonstruktioner etc., som avses i föregående stycke.

Därest verket icke inom tre månader efter av befattningshavare till verket gjord anmälan beträffande av honom gjord uppfinning eller specialkonstruktion förklarar sig önska övertaga uppfinningen, specialkonstruktionen etc., äger befattningshavare rätt att fritt exploatera desamma.

För *militärfysiska institutet* har Kungl. Maj:t genom beslut den 5 mars 1943 medgivit att — tills allmängiltiga föreskrifter i ämnet varda meddelade — med vid institutet arbetande vetenskapsmän må träffas avtal i huvudsaklig överensstämmelse med följande avtalsformulär:

§ 1.

Uppfinningar, specialkonstruktioner o. dyl., som hava särskilt avseende å krigsmateriel eller som tillkommit i den anställdes arbete vid militärfysiska institutet och av den anställde under anställningstiden hittills gjorts eller påbörjats eller under nämnda tid framdeles komma att av honom göras eller påbörjas, även om dessa först inom 10 år efter anställningens upphörande skulle fullbordas, skola utan annat vederlag än det, som Kungl. Maj:t äger ensam bestämma, med full äganderätt tillfalla svenska staten; och åligger det därvid den anställde att till militärfysiska institutet för svenska statens räkning överlämna ritningar, modeller och de handlingar i övrigt, som hava avseende å uppfinningen, specialkonstruktionen o. dyl. Kostnader, som den anställde kan hava haft för uppfinningen, skola gäldas av militärfysiska institutet; dock att, i fall som avses i § 3 första stycket, sådana kostnader gäldas endast om och i den mån institutet på grund av särskilda förhållanden så finner skäligt.

Den anställde är icke berättigad söka patent å eller eljest offentliggöra sådana av honom gjorda uppfinningar, specialkonstruktioner o. dyl., varom förmäles i före-

gående stycke, utan skall han till militärfysiska institutet överlämna för patentansökning erforderliga handlingar, varvid den anställde erhåller bevis om att överlåtelse av uppfinningen, specialkonstruktionen o. dyl. skett.

§ 2.

Med krigsmateriel skall förstås sådan materiel, som omförmäles i Kungl. kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 554) ang. vad med krigsmateriel skall förstås o. s. v.

§ 3.

För den händelse Kungl. Maj:t finner, att svenska staten icke har behov av uppfinning, specialkonstruktion o. dyl., som i § 1 avses, äger den anställde i författningsenlig ordning disponera över objektet.

Därest Kungl. Maj:t finner, att sådan uppfinning, specialkonstruktion o. dyl. icke bör förbehållas uteslutande svenska staten, äger den anställde med Kungl. Maj:ts medgivande i författningsenlig ordning förfoga över objektet utom riket eller för civilt bruk inom riket.

Militärfysiska institutet skall, då institutet finner anledning antaga att något av här omnämnda båda fall skall inträffa, snarast inhämta Kungl. Maj:ts besked i saken och sedan omedelbart underrätta den anställde därom.

§ 4.

Andra uppfinningar, specialkonstruktioner o. dyl. än ovan sagda, vilka av den anställde under anställningstiden hittills gjorts eller påbörjats eller under nämnda tid framdeles komma att av honom göras eller påbörjas, även om dessa först inom 10 år efter anställningens upphörande skulle fullbordas, samt vilka antingen äga direkt eller indirekt betydelse för militära ändamål eller tillkommit i anslutning till den verksamhet den anställde utövar i sin anställning hos militärfysiska institutet, skola av den anställde i första hand och med andras uteslutande erbjudas militärfysiska institutet för svenska statens räkning till förvärv. Militärfysiska institutet avgör om uppfinningen, specialkonstruktionen o. dyl. är av sådan beskaffenhet, att svenska staten rimligen kan hava intresse av att övertaga äganderätten till densamma eller ej och ingiver i det förra fallet inom två veckor från det hembud skett skrivelse i ärendet till Kungl. Maj:t. Därest Kungl. Maj:t avböjer eller icke inom sex veckor efter det hembudet skett antager erbjudandet, äger den anställde i författningsenlig ordning förfoga över objektet. Innan erbjudandet blivit sålunda behandlat, får uppfinningen, specialkonstruktionen o. dyl. icke av någondera parten offentliggöras eller yppas. Huruvida patent skall sökas och om i så fall ansökan skall göras av militärfysiska institutet eller av den anställde i eget namn, avgöres dock i varje särskilt fall av militärfysiska institutet.

Kan överenskommelse icke träffas om ersättningsbeloppets storlek och förfallotid samt de villkor i övrigt, under vilka ersättning i anledning av antaget hembud skall utgå, må talan om skäliga ersättningsvillkors fastställande föras vid domstol.

§ 5.

Den anställde skall till militärfysiska institutet utan dröjsmål lämna skriftligt meddelande om fullbordad uppfinning, specialkonstruktion o. dyl. Institutet avgör om densamma är att hänföra under § 1 eller § 4.

Även uppfinning, specialkonstruktion och dyl. som den anställde förmenar icke vara av sådant art, som omförmäles i §§ 1 och 4, men vilken av den anställde antingen gjorts under anställningstiden eller påbörjats under samma tid och fullbordats senast inom 10 år därefter, skall av den anställde skriftligen anmälas till militärfysiska institutet. Institutet skall inom en vecka giva den anställde skriftligt besked huruvida sålunda anmäld uppfinning, specialkonstruktion o. dyl. är att hän-

föra till vad som angivits i §§ 1 och 4 eller ej. Dessförinnan får icke utan särskilt medgivande av institutet patentansökan ingivas eller uppfinningen, specialkonstruktionen o. dyl. eljest yppas.

§ 6.

Skulle fortsatt forskning i samband med i detta avtal avsedd uppfinning, specialkonstruktion o. dyl. medföra, att ändring eller komplettering av objektet kan komma att ske inom landet på sådant sätt, att dessa arbeten kunna tänkas påverka uppfinningens, specialkonstruktionens o. dyl. användning eller funktion, skall, därest svenska staten övertagit rätten enligt detta avtal samt särskild anledning ej till annat föranleder, staten giva den anställde tillfälle att taga del av det fortsatta arbetet, ävensom om förhållandena så medgiva låta honom mot skälig ersättning medverka i detsamma.

§ 7.

Militärfysiska institutet såsom ombud för svenska staten åtager sig att, därest svenska staten erhållit patent å uppfinning av i §§ 1 eller 4 omförmält slag, upprätthålla patentet i fråga. Önskar svenska staten bliva fri från denna förpliktelse, skall den anställde genom militärfysiska institutet underrättas härom minst sex månader, innan vederbörlig åtgärd skall vidtagas. Militärfysiska institutet skall då på den anställde överlåta det patent, som staten sålunda ej längre önskar upprätthålla.

§ 8.

Den anställde förbinder sig att icke vare sig under anställningstiden eller senare utan militärfysiska institutets tillstånd till utomstående lämna någon uppgift, av vad slag det vara må, rörande uppfinningar, specialkonstruktioner o. dyl., som jämlikt detta avtal förvärvats av svenska staten eller som utförts av annan vid militärfysiska institutet anställd person, ej heller rörande sitt arbete eljest vid militärfysiska institutet eller verksamheten överhuvudtaget vid institutet.

Militärfysiska institutet skall till den anställdes skydd tillförbinda sina tjänstemän att icke i oträngt mål yppa den kännedom, som de på grund av förevarande avtalsbestämmelser erhålla om uppfinningar, specialkonstruktioner o. d.

§ 9.

För den händelse militärfysiska institutets verksamhet framdeles kommer att övertagas av annan statlig institution, skall å denna institution tillämpas vad i detta avtal sagts om militärfysiska institutet.

§ 10.

Bryter den anställde i något avseende mot föreskrifterna i detta avtal, skall han till Kungl. Maj:t och Kronan utgiva ett vite av 200 kronor samt därutöver ett belopp, motsvarande av avtalsbrottet föranledda skador och kostnader och icke understigande den vinst, som den anställde gjort genom sitt förfarande.

Detta avtal gäller tills annat blivit överenskommet.

Där ej rättsförhållandet reglerats enligt något av ovan omförmälda kontrakt ha, såvitt angår uppfinningar av personer, anställda *inom försvarsväsendet,* i allmänhet tillämpats följande principer: Frågan om statens anspråk på dylik uppfinning har underställts Kungl. Maj:t i försvarsdepartementet. Har uppfinningen gjorts utom tjänsten, har uppfinnaren tillerkänts ersättning, då uppfinningen utnyttjats för statens räkning. Om uppfinningen

däremot varit resultat av ett arbete, som ingått i vederbörandes tjänsteåligganden, har ersättning utgått allenast under förutsättning att uppfinnaren på staten överlåtit all sin rätt till uppfinningen. Har å staten endast överlåtits rätten att utöva uppfinningen för statens räkning, har ersättning ej lämnats, men har Kungl. Maj:t å kronans vägnar förklarat sig avstå från den rätt i övrigt till uppfinningen, som med hänsyn till de omständigheter, under vilka den gjorts, kunde tillkomma kronan.

Vad beträffar *statens civila ämbetsverk och institutioner* ha dessa i allmänhet icke funnit anledning att vidtaga särskilda åtgärder för tillvaratagande av statens rätt i förevarande avseende. Ett undantag utgör *telegrafverket*. Enligt där tillämpad praxis tillförsäkras telegrafstyrelsen som regel nyttjanderätten för egna anläggningar till uppfinningar, som kunna vara av intresse för verket. Härvid begagnas följande kontraktsformulär:

§ 1.

Uppfinnaren medgiver härigenom telegrafverket rätt att inom Sverige för egna anläggningar, vare sig å egna eller telegrafverket icke tillhöriga verkstäder, tillverka samt begagna eller annorledes tillgodogöra sig alla de uppfinningar rörande

.....

(patentansökan nr /)

och därmed sammanhängande anordningar, som hittills gjorts av uppfinnaren eller framdeles komma att göras av honom under hans anställning i telegrafverkets tjänst.

Den i föregående punkt upplåtna rätt innefattar jämväl rätt för telegrafverket att tillgodogöra sig i samma punkt avsedda uppfinning vid avtal med enskild person eller firma inom Sverige rörande för egna anläggningar avsedd leverans, vid vilken uppfinningen helt eller delvis kommer till användning.

§ 2.

Uppfinning av i § 1 omförmäld beskaffenhet skall, därest den gjorts före detta avtals ingående, anmälas till styrelsen samtidigt med avtalets undertecknande, och eljest samtidigt med ingivande av ansökan om svenskt patent å uppfinningen. Ritningar och beskrivningar, som tillhöra uppfinningen, behöva icke ingivas till styrelsen förr än patentansökningen blivit utlagd i Sverige.

Sedan anmälan ingivits till styrelsen skall styrelsen inom två månader därefter lämna uppfinnaren skriftligt besked, huruvida styrelsen önskar övertaga uppfinningen.

§ 3.

För den rätt, som enligt § 1 upplåtits åt telegrafverket, äger uppfinnaren icke, utöver vad här nedan sägs i § 5, från telegrafverket påfordra någon som helst ersättning eller förmån, ej heller är uppfinnaren berättigad att av enskild person eller firma betinga sig eller emottaga ersättning eller förmån i fall, varom i § 1, andra punkten sägs.

§ 4.

Styrelsen äger att i fråga om en eller flera av styrelsen övertagna uppfinningar avstå från den styrelsen i § 1 tillerkända rätt. Om sådant avstående skall styrelsen lämna uppfinnaren skriftlig underrättelse minst en månad före patentavgiftens förfallotid.

§ 5.

Telegrafstyrelsen förbinder sig att, såsom ersättning för den enligt § 1 till telegrafverket upplåtna rätt, bestrida alla kostnader för uppfinningarnas patenterande och upprätthållande i Sverige intill den tid styrelsen på sätt i § 4 omförmäles, avstått från deras upprätthållande.

§ 6.

Detta avtal är upprättat i två exemplar, varav parterna tagit var sitt.

Under senare år ha statens åtgärder till främjande av teknisk forskningsverksamhet intensifierats. Bland annat ha beslut fattats om inrättande av ett flertal helt nya forskningsinstitut, vilkas arbete skall inriktas direkt på uppfinnarverksamhet och därmed besläktade uppgifter. Bestämmelser i ämnet ha med hänsyn härtill för dessa institutioners del blivit nödvändiga. I de av Kungl. Maj:t den 8 juli 1943 godkända stadgarna för *metallografiska institutet* ha i förevarande hänseenden intagits följande föreskrifter.

De resultat, som framkomma vid de på allmänt program utförda forskningsarbetena, skola, såvitt icke efter styrelsens bedömande särskilda hinder häremot föreligga, ställas till allmän disposition och, om så befinnes lämpligt, publiceras. Därest dessa forskningsresultat kunna föranleda uttagande av patent, bör institutets styrelse snarast möjligt träffa anstalter härför. Licens för utövande av sålunda erhållet patent må på lika villkor förvärvas av sådana svenska företag, som äro anslutna till och understödja stiftelsen »Svensk järn- och metallforskning», mot avgifter, som sammanlagt svara mot institutets kostnader för patentets uttagande och upprätthållande, inberäknat den ersättning, som efter styrelsens beprövande i särskilda fall kan anses böra utgå till vederbörande forskare. Beträffande andra inhemska företag ävensom företag i utlandet må institutets styrelse betinga sig sådan gottgörelse för patentets utnyttjande, som styrelsen finner av omständigheterna påkallad. Inkomster, som härigenom tillföras institutet, äger styrelsen taga i anspråk för den allmänna forskningsverksamheten.

Resultaten av en på föranstaltande av enskild uppdragsgivare utförd undersökning må förbehållas uppdragsgivaren, om denne så önskar, dock högst under ett år efter det arbetet avslutats, såvida icke styrelsen på särskild framställning medgivit förlängning av nämnda tidrymd. Innefattar undersökningen sådana resultat, att de kunna bliva föremål för patentering, skall uppdragsgivaren, om han vill söka patent, göra detta medan resultaten äro förbehållna honom, vid äventyr att desamma eljest få fritt disponeras av institutet.

I huvudsak enahanda bestämmelser ha meddelats i de av Kungl. Maj:t den 30 juni 1942, respektive den 8 juli 1943 godkända stadgarna för *svenska träforskningsinstitutet* och *svenska textilforskningsinstitutet*.

Ovan omförmälda tre forskningsinstitut ha ej statlig karaktär; de äro allenast statsunderstödda. Även en rent statlig forskningsinstitution har emellertid nyligen skapats, nämligen *statens geotekniska institut*. I fråga om detta institut har rätten till de vid institutet framkomna forskningsresultaten ej i vidare mån reglerats än att i Kungl. Maj:ts den 28 januari 1944 utfärdade instruktion för institutet (Sv. förf.-saml. nr 25) intagits bestämmelser avseende det fall, att forskningen bedrivits för enskild uppdragsgivares räkning. De i sådant hänseende meddelade bestämmelserna äro likalydande med nyss återgivna föreskrifter i detta ämne för metallografiska institutet.

II. Framställningar och tidigare utredningar i ämnet.

De i stadgarna för ovannämnda forskningsinstitut intagna bestämmelserna grunda sig på förslag av *utredningen rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande*. I sitt den 23 februari 1942 avgivna betänkande nr I (SOU 1942: 6), vilket låg till grund för Kungl. Maj:ts proposition nr 282 till 1942 års riksdag angående anslag till tekniskt-vetenskaplig forskning m. m., anförde utredningen följande.

Frågan om äganderätten till resultaten av sådan tekniskt-vetenskaplig forskning, som helt eller delvis bekostats med statsmedel, är mycket svår att generellt avgöra, och många omständigheter spela härvid in.

Vid bestämmande av villkoren för statsbidrag till ett forskningsarbete synas dessa böra avpassas främst med hänsyn till vad som för landet är förmånligast. På samma gång som det bör tillses, att resultaten av den statliga forskningen icke otillbörligt utnyttjas av enskilda företag eller personer, måste beaktas nödvändigheten av, att enskilda initiativ uppmuntras och forskningens utsikter till ökat ekonomiskt utbyte icke begränsas. Ett uttalande i denna riktning gjordes av andra kammarens första tillfälliga utskott vid 1939 års riksdag.

Vad till att börja med angår sådan av staten bekostad forskning, som utföres av statliga eller statsunderstödda institutioner, böra forskningsresultaten, såvida icke särskilda skäl tala däremot, ställas till allmän disposition och i regel publiceras. Därest dessa forskningsresultat kunna föranleda uttagande av patent, böra sådana uttagas för vederbörande forskningsinstitutions räkning. Licens för utövande av sålunda erhållet patent bör av svenska företagare kunna förvärvas mot en avgift, som svarar mot kostnaderna för patentets uttagande, dock med tillägg av den ersättning som, enligt vad nedan sägs, efter prövning i särskilda fall kan anses böra utgå till vederbörande forskare. Beträffande företag i utlandet synes vederbörande forskningsinstitution böra betinga sig gottgörelse för patents utnyttjande efter vanliga affärsmässiga grunder. Inkomster, som härigenom tillföras en forskningsinstitution, böra kunna disponeras för institutionens verksamhet.

I viss utsträckning böra inkomster av patent kunna tillfalla vederbörande forskare. Inom en forskningsinstitution kan det dock ofta vara svårt att ange vilken eller vilka som åstadkommit ett visst forskningsresultat. Forskningen sker i regel i samarbete inom institutionen, och idéerna kunna födas under kollektivt tankeutbyte. Det kan också anföras, att det ofta är först genom anställningen vid institutionen, som forskaren erhåller de resurser och den kontakt med problemen, vilka möjliggöra det resultatgivande forskningsarbetet. Icke förty synes det lämpligt — med hänsyn framför allt till den sporre det skulle kunna bli till initiativ — att möjliggöra särskilda ersättningar till anställda forskare för i tjänsten uppnådda goda resultat. Det har såsom av det föregående framgår förutsatts, att en forskare skall kunna tillerkännas viss ersättning i samband med överlåtelse av licens till svensk företagare. I andra fall kan det vara skäligt att bestämma, att viss del av patentinkomsterna för ett forskningsresultat skall tillfalla den eller de forskare, som främst åstadkommit resultatet i fråga. Beslut om sådana ersättningar åt forskare böra förbehållas institutionernas styrelser.

Patentering av forskningsresultat uppnådda av statsinstitutioner har nog hittills i regel icke brukat utföras. Många skäl tala dock för en ändring av denna praxis. Genom patentering kan landets forskning tillföras vissa inkomster från utlandet och institutionerna kunna få en extra uppmuntran i arbetet. I många fall går även utnyttjandet lättare om en produkt är patentskyddad. För startandet av en ny tillverkning krävas nämligen ofta betydande kapitalinvesteringar i form av kostnader för fabriksanläggningar, reklam o. s. v. och den enskilde företagaren ställer sig därför ej sällan tveksam till att börja en tillverkning, som icke är patentskyddad. Eftersom statsverket eller vederbörande statsinstitution i egenskap av patentinnehavare vid licensgivning för utnyttjande inom landet kan tillse, att sådana villkor föreskrivas, att allmänheten icke blir lidande på anordningen, synes någon betänksamhet icke behöva råda mot, att statliga forskingsinstitutioner låta uttaga patent.

Med anledning av vad utredningen sålunda framhållit anförde chefen för handelsdepartementet till det vid förenämnda proposition fogade statsrådsprotokollet, att frågan om äganderätten till resultaten av den tekniskt-vetenskapliga forskning, som bedreves vid statliga verk och institutioner, uppenbarligen vore av den vikt, att en lösning av densamma borde sökas, därvid de av utredningen angivna riktlinjerna borde tjäna till ledning. I samband därmed syntes jämväl böra undersökas, i vad mån och på vad sätt medel borde disponeras för belöningar till sådana forskare, vilkas forskningsresultat bleve statens egendom.

Ungefär samtidigt med att utredningen rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande avgav ovannämnda betänkande, upptogs frågan om statsanställdas uppfinningar till behandling från annat håll och från en annan utgångspunkt. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 januari 1942 påtalade nämligen *statens krisrevision,* att, enligt vad revisionen vid skilda tillfällen iakttagit, inom försvarsväsendet anställda erhållit gottgörelse av enskilda för viss medverkan vid konstruktion av artiklar, som varit avsedda för leverans till krigsmakten och sedermera levererats dit. Det vore enligt revisionens mening icke lämpligt, att tjänstemän inom krigsmaktens upphandlande organ skulle äga rätt att mottaga ersättning av enskilda på dylikt sätt. Å andra sidan vore det utan tvivel i statens intresse att uppmuntra företagsamhet och intresse för framsteg inom förvaltningsorganen. Enligt revisionens mening borde en vid försvarsväsendet anställd tjänsteman, som gjorde en uppfinning av betydelse för krigsmakten, erhålla gottgörelse därför av kronan, till vilken han skulle vara skyldig att hembjuda sin uppfinning. Revisionen hemställde, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande utfärdandet av bestämmelser i här berörda hänseende att gälla för krigsmaktens samtliga förvaltningsorgan.

Över krisrevisionens förslag avgåvos utlåtanden av arméförvaltningen, marinförvaltningen och flygförvaltningen.

Arméförvaltningen anförde i huvudsak:

Inom ämbetsverkets förvaltningsområde hade vid olika tillfällen uppkommit fråga om statens rätt till uppfinning, som gjorts av befattningshavare inom försvarsväsendet. Då några uttryckliga bestämmelser om statens rätt till sådan uppfinning icke vore meddelade, hade vederbörande myndighet varit hänvisad till att genom över-

enskommelse med tjänstemannen-uppfinnaren söka tillvarataga statens intressen. Då avsaknaden av föreskrifter på ifrågavarande område medförde svårigheter för myndigheterna att bevaka statens rätt, ansåge arméförvaltningen åtgärder i framställningens syfte vara i hög grad påkallade. Med hänsyn till den pågående starka utvecklingen inom försvarsväsendet vore det önskvärt, att frågan om utfärdande av reglementerande bestämmelser i ämnet utan dröjsmål kunde upptagas till avgörande. Emellertid torde motsvarande spörsmål föreligga eller kunna uppkomma även inom andra grenar av statsförvaltningen än försvarsväsendet, bland annat hos de affärsdrivande verken. De åtgärder, som kunde komma att vidtagas, torde därför böra gälla icke blott de inom försvarsväsendet anställda utan även övriga i statlig tjänst sysselsatta personer.

Måhända skulle det för i statens tjänst anställda ordinarie och icke-ordinarie befattningshavare vara tillfyllest med föreskrifter i vederbörliga avlöningsreglementen. Vad åter anginge den grupp av befattningshavare, vars anställning grundade sig på personliga kontrakt med staten, torde det vara möjligt att genom bestämmelse i kontraktet begränsa den anställdes rätt att förfoga över en i tjänsten gjord uppfinning. Måhända torde likartade frågor kunna uppstå även beträffande sådana av värnpliktiga gjorda uppfinningar, som grundade sig på vederbörandes under värnpliktstjänstgöringen vunna erfarenheter av försvarsväsendets materiel och utrustning. Skulle ett tillgodoseende i avseende å denna personalgrupp av det i framställningen angivna syftet anses påkallat, torde det dock icke kunna ske annat än i lagstiftningsväg.

Då det knappast kunde vara riktigt att staten i sin egenskap av arbetsgivare skulle tillerkännas rätt att ensam besluta i frågan om ersättning till den anställde för rätten att förfoga över uppfinningen, borde såsom möjligt alternativ övervägas att låta frågan om ersättningens storlek avgöras av domstol eller genom skiljemän. Med hänsyn till dessa ersättningsfrågors natur och betydelsen av att kunna uppnå ett snabbt avgörande utan större omkostnader för parterna, ville det synas som om ett avgörande genom skiljemän vore att förorda. Vid prövning av ersättningsfrågan vore det uppenbarligen av största betydelse, att en riktig avvägning skedde mellan å ena sidan det allmännas och å andra sidan uppfinnarens intresse. Skulle härvid uppfinnarens rätt till skälig andel i de förmåner, som staten kunde tillgodogöra sig genom uppfinningen, icke bli tillbörligt beaktade, torde det vara att befara, att bulvanförhållanden i olika former komme att uppstå. Vidare skulle ett åsidosättande av uppfinnarens berättigade intressen kunna leda till, att denna sökte vinna entledigande från statstjänsten och först efter avgång därifrån gjorde sina patentanspråk gällande.

Marinförvaltningen tillstyrkte en reglering av frågan i huvudsaklig överensstämmelse med av arméförvaltningen angivna grunder.

Flygförvaltningen anförde i huvudsak följande.

Ur statens synpunkt vore det av föga värde att erhålla den fulla rätten till en uppfinning, då staten icke lämpade sig till aktiv patentexploatör. För sådan verksamhet erfordrades bland annat en intim kontakt med den industriella utvecklingen på de områden, som uppfinningen kunde beröra, samt särskilda organ för bevakande av in- och utrikes patenterade rättigheter. Dessa förutsättningar saknades i allmänhet hos statliga organ. Vidare vore en dylik verksamhet särskilt i fråga om militära uppfinningar ofta oförenlig med statsorganens allmänna ställning och givetvis helt utsluten under krigsförhållanden. Däremot kunde det för statens verk vara av stor betydelse att ha förfoganderätt till en uppfinning för eget bruk (licensrätt).

Flygförvaltningen ansåge skäl tala för att i ärendet berörda spörsmål bleve föremål för reglerande bestämmelser. Härvid borde särskilt övervägas införande av obligatorisk hembudsskyldighet till staten och möjlighet för vederbörande myndigheter att dels förvärva licensrätt till i tjänsten gjorda uppfinningar, dels ock för-

hindra ur statens synpunkt olämplig exploatering av dylika. Emellertid ville flyg förvaltningen härutinnan såsom sin uppfattning uttala, att det borde tillses, att dessa bestämmelser komme att befrämja uppfinnarverksamheten. Detta förutsatte, att staten undveke att utan tvingande skäl tillgodose sina intressen i sådan utsträckning, att det kunde verka hämmande å uppfinnarens initiativ och verksamhetslust.

I skrivelse till utredningsmannen den 20 november 1943 har *statsverkens ingenjörsförbund*, som utgör en sammanslutning av i statens tjänst anställda ingenjörer, med överlämnande av yttranden från till förbundet anslutna föreningar, anfört följande.

Av de överlämnade handlingarna torde framgå, att ett flertal grupper av statsanställda ingenjörer tillmäta stor betydelse åt frågan om äganderätten till den tekniskt-vetenskapliga forskning, som bedrives vid statliga verk och institutioner.

Förbundet önskar för sin del framhålla, att det icke kan avses ingå i en statstjänstemans normala ämbetsåligganden att göra uppfinningar, och detta ej ens om han är anställd vid en forskningsinstitution. Uppfinnandet är nämligen till sin natur betingat av särskilda omständigheter, så att även med tillgång till behövliga hjälpmedel erfordras kännedom om teknikens ståndpunkt på det berörda området och främst en speciell spekulativ fallenhet hos uppfinnaren. Två personer kunna vara lika framstående forskare och båda göra upptäckter av epokgörande betydelse, men endast den ene har kanske förmågan att använda sin vunna erfarenhet till att göra en uppfinning. Om staten efter övertagande av uppfinningen kan ekonomiskt utnyttja densamma, är det principiellt sett ej mer än skäligt, att uppfinnaren erhåller gottgörelse.

Sedan en statstjänsteman anser sig hava gjort en uppfinning, anser förbundet att det bör föreligga en ovillkorlig rätt för honom att omedelbart få ingiva en därpå riktad patentansökan till patentmyndigheten. Först efter denna myndighets prövning kan fastställas, huruvida en uppfinning föreligger eller icke. Ett uppskov med inlämnandet kan innebära stora risker för uppfinnaren genom att uppfinningen kan bliva obehörigt publicerad eller att han kan bliva förekommen av andra sökande.

I detta sammanhang önskar förbundet framhålla, att andra myndigheter än patentmyndigheten och dennes överinstanser sakna kompetens att bedöma, huruvida en uppfinning föreligger eller ej. Skulle det ligga i statens intresse att uppfinningen hemlighålles, finnas redan nu särskilda lagbestämmelser härför beträffande åtminstone vissa områden.

Det kan icke anses orimligt, att staten under vissa omständigheter tillerkännes en viss förhandsrätt till sina anställdas uppfinningar och att vederbörande uppfinnare inom fastställd tid efter ingivandet av patentansökan är skyldig att underställa sin ansökan den myndighet, hos vilken han är anställd. Myndigheten bör därefter vara skyldig att inom rimlig tid söka träffa avtal med uppfinnaren om storleken av den ersättning, som bör tillkomma uppfinnaren för statens rätt att utnyttja uppfinningen. Kan överenskommelse ej träffas, hänskjutes frågan till avgörande av skiljenämnd. Uppfinnaren bör få bibehålla rätt att överlåta uppfinningen till enskilda och prioritetsrätten i förhållande till utlandet, såvida ej befintliga lagbestämmelser utgöra hinder härför eller särskild överenskommelse träffas. Förbundet får ifrågasätta rättmätigheten av att, såsom skett vid Statens väginstitut, utöva tvång på uppfinnare för att få deras uppfinningar fritt överlåtna även till annan än staten.

Det har uppgivits att vissa olägenheter skulle uppkomma vid fri patenträtt för statstjänstemän. Gentemot detta önskar förbundet framhålla, att ett förbud för statstjänstemännen att söka patent säkerligen kommer att medföra minst lika stora olägenheter. Risk föreligger därvid för ett bulvanförfarande, som kan medföra större kostnader och besvär för statsmyndigheterna än att träffa avtal med deras egna tjänstemän. Men risk kan även föreligga, att tjänstemän ej anse det värt att utar-

beta och framlägga sina uppfinningar och uppslag till förbättringar, enär de anse dem värdelösa, om gottgörelse ej kan erhållas. Detta måste anses motverka statens intressen. Staten har ju dock särskilt under de senaste åren ställt avsevärda medel till förfogande för att få fram förbättringar av detta slag inom vissa områden.

Att beröva statstjänstemännen rätten att skydda sina uppfinningar gentemot andra skulle för övrigt vara ett ingrepp som står i strid med de allmänna rättigheter, som böra tillkomma medborgarna i ett fritt land.

Stundom framkomma uppslag, som ehuru icke av uppfinnings natur, dock kunna giva anledning till förbättringar av statsdriften. Möjlighet bör fortfarande förefinnas att belöna sådana uppslag.

På en svensk patentskrift skulle uppfinnarens namn angivas oberoende av vem som är patentets innehavare. I fråga om andra forskningsresultat lär det stundom förekomma, att sådana publiceras utan omnämnande av namnet på den person, som huvudsakligen utför undersökningen, även om denne nedlagt ett betydande självständigt arbete och kanske mången gång givit uppslag eller tagit initiativ till forskningsvägar, som lett till ett gott resultat. Förbundet får uttrycka en förhoppning, att en utväg kan skapas för att råda bot på nämnda missförhållande, vilket för en tjänsteman kan hava sin stora betydelse i merithänseende.

Frågan på vilket sätt rättsförhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare med avseende å de senares uppfinningar borde regleras har tidigare varit föremål för utredning. Nämnas må att redan *kommitterade för avgivande av yttrande och förslag i fråga om förändrad organisation av telegrafstyrelsen m. m.* i sitt den 14 januari och den 11 mars 1907 avgivna betänkande berörde spörsmålet i vad det angick telegrafverket. Kommitterade anförde härutinnan:

Innan kommitterade lämna verkstaden, anse kommitterade sig böra uttala sig i en fråga, som, ehuru ej direkt berörande de ändringsförslag kommitterade här framställt, dock kanske lämpligen bör här bringas på tal. Under sitt arbete hava nämligen kommitterade erhållit kännedom om ett tillvägagångssätt, som särskilt under de senare åren tillämpats beträffande konstruerande och inköp av en del av den vid telegrafverket använda materielen. Det lär nämligen numera hava blivit en allt mer och mer tillämpad praxis, att å de konstruktioner eller konstruktionsändringar, som av telegrafverkets personal utföras å apparater, linjematerial o. d., patent uttages av den tjänsteman, som haft detta arbete om hand, även då detsamma utförts under tjänstetiden och telegrafverket bekostat erforderliga experiment och provningar.

Ehuru det måste anses principiellt oriktigt och icke heller inom den enskilda industrien skulle tillåtas, att tekniska biträden söka patent å även de minsta och obetydligaste konstruktioner, ofta i realiteten intet annat än förenklade arbetsmetoder, som de på grund av sin tjänst bliva i tillfälle eller hava i uppdrag att utföra, äro dock olägenheterna av ett sådant förhållande icke så avsevärda, så länge styrelsen kan använda sig av uppfinningen mot utbetalande av den gratifikation eller ersättning en gång för alla, som rättvisligen bör såsom belöning tilldelas den intresserade och vakne konstruktören. Men då uppfinnaren, även om han utfört större delen av konstruktionsarbetet under sin tjänstetid och telegrafverket bekostat huvudsakliga eller till och med hela kostnaden för uppfinningens utarbetande och prövning, mot ersättning för en gång eller mot royalty överlåter patentet åt enskild person, till vilken telegrafverket sedan, om det vill använda sig av konstruktionen, måste betala det pris, som av denne bestämmes, då kunna de konsekvenser, som en sådan anordning måste föra med sig, bliva högst betänkliga.

Kommitterade hava därför velat nedlägga sin allvarliga gensaga mot en dylik trafik.

Om det fortgår på den nu inslagna vägen, torde snart icke någon av den materiel, telegrafverket använder och som på ett eller annat sätt kan bliva föremål för omkonstruering med ty åtföljande patentskydd, kunna inköpas efter flera anbud, utan telegrafverket blir nödsakat att av några få personer inköpa densamma till av dem bestämt pris.

Innan man har kommit så långt, böra i tid åtgärder vidtagas för att förebygga, att så sker. I detta syfte föreslå kommitterade, att förbud meddelas telegrafverkets tjänstemän att å konstruktioner eller anordningar, som de i sin tjänst uppfinna eller utarbeta, direkt eller indirekt taga patent utan styrelsens medgivande.

Ett sådan förbud skulle naturligtvis ej betaga styrelsen rättighet att, när så funnes lämpligt, med gratifikationer, avpassade efter arbetets art, belöna utförda praktiska arbetsförenklingar eller uppfinningar och därigenom uppmuntra begåvade tjänstemän och arbetare till fortsatt verksamhet i sådan riktning.

Att kommitterades förslag icke vann större anklang hos de anställda framgår bland annat av ett par artiklar i *Industritidningen Norden* för den 8 och den 15 mars 1907, nr 10 och 11, angående »Tjänstemän och patenträtt», av överingenjören hos telegrafstyrelsen Carl Egnér.

Huvudinnehållet i artiklarna framgår av följande sammanfattning:

Författaren anser det i hög grad önskligt, att hithörande rättsfrågor bleve på ett för båda parterna så vitt möjligt tillfredsställande sätt reglerade. En dylik reglering borde emellertid helst ske i ett sammanhang för hela tjänstemannakåren och icke endast för ett enda verk. Det av kommitterade framlagda förslaget kunde författaren icke godtaga. Den principen borde vara bestämmande, att uppfinnaren borde ha verklig rätt till gottgörelse, och att storleken av gottgörelsen borde beräknas efter uppfinningens verkliga värde. Följande förslag torde i allt väsentligt tillgodose de intressen, som kommitterade företrädde, utan att nödvändigtvis kränka uppfinnarnas rätt. De eftergifter, som uppfinnarna enligt detta förslag skulle göra, torde innebära maximum av vad man lämpligen kunde begära av dem.

1) Uppfinning, berörande telegrafverkets verksamhetsområde, som av telegraftjänstemän göres, skall av honom i främsta rummet, och innan hänvändelse till enskild person eller firma sker, erbjudas telegrafstyrelsen till inlösen, i vad angår uppfinningens tillgodogörande av telegrafverket.

2) Därest telegrafstyrelsen, efter att hava haft saken på hand i högst 3 månader, icke vill begagna sig av uppfinningen, må tjänstemannen disponera densamma efter gottfinnande.

3) Därest telegrafstyrelsen inom nämnda tid beslutar sig för att försöksvis använda uppfinningen, äger styrelsen rätt härtill och till en prövotid av högst 6 månader.

4) Accepterar telegrafstyrelsen uppfinningen till införande i telegrafverket, skall uppfinnaren erhålla skälig gottgörelse, vare sig i form av ersättning på en gång eller i form av royalty.

5) Kan icke därvid godvillig överenskommelse angående ersättningens storlek träffas, äger styrelsen, likaså uppfinnaren, rätt att hänskjuta frågan till en skiljenämnd av tre opartiska personer, utsedda på vanligt sätt.

6) Nämndens dom är bindande för uppfinnaren, men däremot icke för telegrafstyrelsen. Därest emellertid styrelsen icke godkänner det av nämnden fastställda ersättningsbeloppet, äger uppfinnaren disponera uppfinningen på sätt honom gott synes.

7) I avseende på storleken av ersättningsbeloppet gäller

att om uppfinningen tillkommit efter experiment utförda på order av överordnad myndighet och på telegrafverkets bekostnad, eller efter erhållet särskilt uppdrag, telegrafverket skall äga rätt använda uppfinningen utan ersättning, eller mot den

gratifikation telegrafstyrelsen kan finna skälig och lämplig; uppfinnaren dock obetaget att tillgodogöra sig uppfinningen utomlands, och för så vitt detta icke strider mot telegrafverkets intressen även här hemma utanför verket;

att om uppfinnaren har sådan tjänstgöring inom verket att denna kan anses hava direkt eller indirekt föranlett uppfinningen, ersättningen skall utgå med $^1/_3$ av det värde, som den beräknas hava för telegrafverket, d. v. s. telegrafverket äger $^2/_3$ av uppfinningen i vad den angår tillämpningen för egen del och inlöser $^1/_3$;

att, om uppfinnarens tjänstgöring icke har med uppfinningen att skaffa, men likväl berör telegraf- och telefonväsendet, ersättningen skall beräknas till $^2/_3$ av värdet.

8) Med det undantag, som i punkt 7 är angivet, äger uppfinnaren på sätt honom bäst synes patentera och exploatera uppfinningen utom telegrafverket, såväl i Sverige som utomlands.

Någon bestämmelse sådan som den av kommitterade för telegrafverkets del föreslagna har, på sätt framgår av vad förut anförts, icke meddelats.

Sedermera har *patentlagstiftningskommittén* i sitt betänkande den 13 juni 1919 i samband med framläggande av förslag till lag om patent upptagit frågan till allsidig behandling. Enligt kommitténs förslag skulle i 5 § av lagen stadgas, att anspråk på erhållande av patent skulle tillkomma endast uppfinnaren eller hans rättsinnehavare. Därefter skulle i 6 och 7 §§ intagas följande bestämmelser:

6 §.

Därest i allmän eller enskild tjänst anställd person gör uppfinning, som med hänsyn till de omständigheter, under vilka densamma tillkommit, får anses hava ingått i den anställdes tjänsteåligganden, skall arbetsgivaren, såvida icke annat avtalats, med avseende å sådan uppfinning anses såsom uppfinnarens rättsinnehavare enligt 5 §.

7 §.

Har i allmän eller enskild tjänst här i riket anställd person, utan att sådant fall är förhanden, som i 6 § sägs, gjort uppfinning, vars tillkomst står i samband med den anställdes tjänsteverksamhet, och faller uppfinningens utövning inom arbetsgivarens verksamhetsområde, vare den anställde, såvida icke annat avtalats, skyldig att, innan patent å uppfinningen av honom eller med hans medgivande av annan sökes, hembjuda honom enligt 5 § tillkommande anspråk på erhållande av patent åt arbetsgivare. Önskar denne förvärva anspråket, skall han inom sex månader från hembudet bevisligen giva den anställde sådant tillkänna, i vilket fall arbetsgivaren är att anse såsom uppfinnarens rättsinnehavare, dock med skyldighet för arbetsgivaren att till den anställde utgiva ersättning, om vars storlek i brist av åsämjande talan må föras vid domstol. Utfästelse på förhand, varigenom den anställde avstår från rätt till sådan ersättning, som nyss nämnts, är utan verkan.

Därest person, som är anställd på aktiv stat i arméns eller marinens tjänst, gör uppfinning, som rör rikets försvar, vare han underkastad sådan hembudsskyldighet, som i första stycket sägs, ändå att förutsättningarna enligt samma stycke för sådan skyldighet icke äro förhanden.

Till motivering av förslaget anförde patentlagstiftningskommittén bland annat följande:

Oavsett de fall, då rätten till patent regleras genom uttryckligt avtal, bör det enligt kommitténs åsikt följa av allmänna rättsregler, att, om utarbetandet av en

uppfinning hör till den verksamhet, som uppfinnaren då han tog anställning eller senare uttryckligen eller enligt sakens natur förbundit sig att för arbetsgivarens räkning utföra, alla de överlåtbara rättigheter, som grundas på uppfinningen utan vidare övergå till arbetsgivaren. Det kan vid sådant förhållande synas, som om det vore överflödigt att i lagen utsäga, vad i 6 § finnes angivet. Kommittén vill emellertid i detta avseende hänvisa till vad kommittén i fråga om en bestämmelse av motsvarande innehåll i förslaget till lag om mönsterskydd anfört. Denna bestämmelse, — yttrade kommittén — utan vilken lätt nog skulle kunna hos de anställda uppstå tvivel på det rättmätiga i arbetsgivarens anspråk, torde få en stor betydelse för undvikande av tvister och vinnande av enhetlighet i förevarande rättsförhållanden. Detta synes kommittén i ännu högre grad gälla beträffande 6 § i förevarande förslag, enär man särskilt på patenträttens område beträffande dessa frågor, vilka icke i vårt land torde varit föremål för någon domstols prövning, nog får räkna med förefintligheten av mycket olika uppfattningar. Sålunda har man velat göra gällande, att uppfinnareverksamheten vore av en sådan säregen beskaffenhet, att en kontraktsenlig förpliktelse till dylik verksamhet icke skulle kunna förekomma; en åsikt, som kommittén för sin del så mycket mindre kan finna berättigad, som det i verkligheten till och med förekommer, att personer anställas just i egenskap av uppfinnare för att utföra uppfinnarearbete för arbetsgivarens räkning.

— —

Även i fråga om vissa andra, av anställda gjorda uppfinningar, än sådana, vilkas utarbetande får anses hava ingått i vederbörandes tjänsteåligganden, har kommittén funnit särskilda regler böra meddelas. Sådana äro upptagna i 7 §, och hava därvid tvenne olika synpunkter varit vägledande och fått uttryck i förutsättningarna för paragrafens tillämplighet. Först och främst skall uppfinningens tillkomst stå i samband med den anställdes tjänsteverksamhet; anställningen skall hava medverkat till uppfinningens tillkomst, arbetsgivaren har alltså en viss andel däri. Denna förutsättning, som ur teoretisk patenträttslig synpunkt otvivelaktigt är mest vägande, har dock icke ansetts tillfyllest. En andra förutsättning är, att uppfinningens utövning faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde. Denna så att säga mera praktiskt sociala förutsättning är grundad på principen om det olämpliga däri, att en anställd, direkt eller indirekt, konkurrerar med sin arbetsgivare, allrahelst medelst en uppfinning, vartill själva anställningen får anses hava givit impuls. Då således såväl arbetsgivaren som den anställde få anses hava medverkat till uppfinningens tillkomst, skulle det kunna göras gällande, att båda borde betraktas såsom uppfinnare och i lagen förty stadgas, att patent skulle meddelas dem gemensamt. Kommittén är emellertid av den bestämda uppfattning, att en dylik påtvingad gemensamhet ingalunda kunde antagas komma att utfalla till belåtenhet vare sig för den ena eller för den andra parten.

— —

7 § kommer givetvis att beröra långt vidare kretsar av anställda än 6 §. Under det att nämligen 6 § förutsätter en tjänst av vissa kvalifikationer, saknar det för 7 §:s tillämplighet betydelse, vilken post den anställde uppfinnaren bekläder; en arbetare kan likaväl som en ingenjör vara skyldig hembjuda sin uppfinning till arbetsgivaren.

För bedömande av frågan, huruvida utarbetandet av en uppfinning kan anses hava ingått i en anställds tjänsteåligganden, äro utom själva tjänstens beskaffenhet avlöningens storlek och de förmåner, som i övrigt kunna vara med tjänsten förenade, givetvis av största betydelse.

Enligt kommitténs förslag är den omständigheten, att en uppfinning utarbetats under tjänstetiden, i arbetsgivarens lokaler och med användande av arbetsgivaren tillhöriga hjälpmedel och material, icke av någon avgörande betydelse med avseende å rätten till patent å uppfinningen. Såväl 6 som 7 §§ kunna bliva tillämpliga,

vare sig uppfinningen utförts i hemmet eller på tjänsterummet och vare sig den anställde arbetat uteslutande med egna hjälpmedel och på egen bekostnad eller med anlitande av arbetsgivarens tillgångar.

Vad angår ovannämnda två förutsättningar för 7 §:s tillämplighet och först då fordran, att uppfinningens tillkomst skall stå i samband med den anställdes tjänsteverksamhet, vill kommittén framhålla, att icke blotta anställningen och ett ur densamma härlett allmänt intresse att åstadkomma uppfinningar, som falla inom arbetsgivarens verksamhetsområde, äro tillfyllest för att giva en dylik uppfinning den karaktär, nämnda förutsättning innebär. Genom stadgandet i fråga har kommittén velat uppställa den fordran, att just det arbete, som den anställde i företagets tjänst utför, på grund av sin natur givit uppslaget till uppfinningen eller på annat sätt medverkat till dess tillkomst.

Därest vid ett järnverk, utrustat med hytta och särskilt gjuteri, en gjutmästare uppfinner en metod att tillgodogöra slagg eller andra avfallsprodukter från masugnen, kan i allmänhet den ifrågavarande förutsättningen för hembudsskyldighet icke anses föreligga, men, om uppfinningen går ut på produktens användning inom gjuteritekniken, kan man antaga, att förutsättningen är för handen. Även om gränsfall kunna förekomma, håller kommittén före, att omständigheterna i det särskilda fallet utan svårighet skola giva vid handen, när den ifrågavarande fordran är uppfylld.

Beträffande den andra av de förutsättningar, varom nu är fråga, eller att uppfinningens utövning skall falla inom arbetsgivarens verksamhetsområde är att märka, att enligt 2 § sista stycket med utövning av en uppfinning förstås tillverkning av det alster eller användning av det förfarande, uppfinningen avser. Utanför 7 §:s tillämplighetsområde falla därför ej blott alla uppfinningar av alster, som icke alls kunna utnyttjas i den verksamhet, arbetsgivaren bedriver, utan även uppfinningar av sådana alster, som arbetsgivaren väl har intresse av att använda men vilkas tillverkning ej tillhör hans verksamhet. Kommittén har ansett, att arbetsgivarens intresse att förvärva ensamrätt till uppfinningar av sistnämnda slag icke är av den betydelse, att någon inskränkning i uppfinnarens rättsliga befogenheter därav kan anses vara motiverad. Om t. ex. en vid en järnväg anställd person uppfinner en effektiv anordning å lokomotiv för släckande av gnistor eller en praktisk automatisk kopplingsanordning, har järnvägens förvaltning givetvis intresse av att få använda denna anordning och kan måhända även, om andra järnvägar uteslötes från möjligheten att draga nytta av anordingen, i ekonomiskt hänseende vinna ett försteg framför dessa. Likaså om en verkstadsarbetare eller verkstadsingenjör uppfinner en förändring vid verktygsmaskiner, som användas vid verkstaden, genom vilken förändring maskinernas produktionsförmåga kvantitativt eller kvalitativt förbättras eller deras inköpspris förbilligas. Det är emellertid icke en sådan konkurrens, som ifrågavarande stadgande är avsett att förebygga, utan en konkurrens, som mera direkt riktar sig på arbetsgivarens verksamhet. Endast om vid järnvägen eller verkstaden tillverkning äger rum av gnistsläckare, järnvägskoppel eller sådana verktygsmaskiner, varom förut nämnts, föreligger hembudsskyldighet. En uppfinning av en tändsticksmaskin skall hembjudas arbetsgivaren, om denne är fabrikant av sådana maskiner, men, om hans verksamhet endast går ut på tillverkning av tändstickor, skola icke uppfinningar av tändsticksmaskiner men väl av sätt att tillverka tändstickor hembjudas honom. Härvid måste dock beaktas, att mången gång en förbättring av en maskin kan innebära ett nytt förfaringssätt och att det i sådant fall icke kommer an på, hur uppfinningen i ord, t. ex. vid sökandet av patent, beskrives, utan på dess reella innebörd.

Vad metoduppfinningar angår, är det ej nog, att metoden med fördel kan användas vid arbetsgivarens rörelse, utan det fordras, att den kan ingå såsom ett led i eller eljest står i ett direkt samband med en av arbetsgivaren förut driven fabrikation. Användningen av en uppfunnen metod att ventilera fabrikslokaler kan t. ex.

icke sägas falla inom en fabrikants verksamhetsområde därför att denna kan tillgodogöra metoden vid sin fabrik.

— —

Såväl 6 som 7 §§ hänföra sig till 5 §, så att det endast är rätten till patent i Sverige, med avseende varå arbetsgivaren enligt 6 § skall anses såsom uppfinnarens rättsinnehavare och som enligt 7 § skall hembjudas arbetsgivaren. Nu är det emellertid beträffande de uppfinningar, varom här är fråga, tydligt, dels att en sådan uppfinning kan vara av värde för arbetsgivaren såsom fabrikshemlighet, dels att det för arbetsgivaren, särskilt om denne driver export på utlandet, kan vara av stort intresse att få patent å uppfinningen jämväl i utlandet eller åtminstone att icke där kunna hindras av patent, som den anställde uppfinnaren sökt för egen räkning. Det har också inom kommittén satts i fråga att låta de här omhandlade stadgandena avse alla på uppfinningen grundade rättigheter; men har kommittén efter noggrant övervägande icke ansett detta vara lämpligt.

— —

Visserligen håller kommittén före, att i fråga om sådana uppfinningar, som 6 § omhandlar, arbetsgivaren enligt sakens natur bör hava oinskränkt förfoganderätt över desamma och således även rätt att komma i åtnjutande av de utländska patenten. Beträffande flertalet kulturländer torde ock arbetsgivaren enligt den inhemska rätten med tillämpning antingen av positiva lagstadganden eller av allmänna rättsregler kunna göra denna sin rätt gällande; och om hänsyn i utlandet därvid skulle tagas till den svenska rätten, skulle arbetsgivaren även, visserligen icke enligt 6 § i kommitténs förslag men på grund av här gällande allmänna rättsregler, betraktas såsom rättsinnehavare med avseende å de utländska patenten.

Vad åter angår sådana uppfinningar, som omhandlas i 7 §, torde rätt för arbetsgivaren att helt förfoga över desamma icke kunna enligt sakens natur utan vidare göras gällande; och har kommittén, som redan förut av formella skäl avvisat tanken på att i patentlagen intaga en bestämmelse i sådan riktning, även i sak funnit vederbörandes intressen uti ifrågavarande hänseende lämpligast kunna tillgodoses genom att göra frågan om rätt för arbetsgivaren att förvärva patent å uppfinningen i utlandet till föremål för frivillig överenskommelse. Att låta det i lag stadgade hembudet omfatta jämväl sådan rätt skulle nämligen enligt kommitténs mening med säkerhet försvåra en på hembudet grundad uppgörelse mellan kontrahenterna och äventyra den fördel, som för arbetsgivaren i allmänhet måte anses såsom den väsentligaste, eller att kunna förvärva patent å uppfinningen här i Sverige.

— —

Enligt kommitténs förslag föreligger det ingen ovillkorlig skyldighet för den, vilken gjort en sådan uppfinning, som i 7 § avses, att hembjuda rätten till patent å densamma åt arbetsgivaren. Vill han behålla uppfinningen såsom en hemlighet för sig själv eller låta annan använda den som fabrikshemlighet, är han därtill berättigad, och likaså kan han offentliggöra densamma eller söka patent därå i utlandet, utan att arbetsgivaren med avseende å densmma kan göra några anspråk gällande. Men han får ej, ens sedan han slutat sin tjänst, söka patent å sin uppfinning i Sverige utan att förut hava hembjudit rätten till patentet åt arbetsgivaren.

— —

Det har inom kommittén satts i fråga att låta hembudsskyldigheten inträda först vid en senare tidpunkt, så att den anställde skulle kunna utan att underrätta arbetsgivaren söka patent och först inom viss tid därefter, eventullt före ansökningens kungörande, vara skyldig hembjuda sin på ansökningen grundade rätt. Kommittén kan emellertid icke finna, att man därigenom skulle bereda de anställda uppfinnarna någon avsevärd förmån. Även enligt kommitténs förslag kan den anställde uppfinnaren söka patent i eget namn omedelbart efter hembudet utan att avvakta arbetsgivarens svar, och han behöver ju därför icke frukta, att hembudet skall kunna föra med sig något nyhetshindrande yppande av uppfinningen.

Beträffande särskilt uppfinningar av statstjänstemän anförde patentlagstiftningskommittén bland annat:

I 6 och 7 §§ göres ingen skillnad mellan enskild och allmän tjänst. Även på personer, som äro anställda hos staten eller en kommun, äro bestämmelserna i fråga tillämpliga.

— —

Beträffande statens likställighet uti ifrågavarande hänseende med enskild arbetsgivare bör enligt kommitténs mening varje gren av statsförvaltningen, där sådan rörelse drives, att tillämpning av bestämmelserna i 6 eller 7 § kan komma i fråga, betraktas såsom ett särskilt företag. Så skall t. ex. staten såsom drivande järnvägstrafik anses såsom en annan arbetsgivare än staten såsom förvaltande kronans vattenfall. Motsvarande synpunkter äro att anlägga i fråga om kommunala verk.

Några ytterligare föreskrifter rörande statstjänstemän i allmänhet har kommittén icke ansett vara av nöden.

— —

I vissa grenar av statsförvaltningen kunna måhända bestämmelserna i 6 och 7 §§ icke vara tillfyllest; staten må då giva särskilda föreskrifter motsvarande dem, som kunna vara intagna i enskilda arbetsgivares kontrakt, på sätt skett i instruktionen för telegrafstyrelsen, vari stadgas, att i konstitutorial för hos styrelsen anställd professor skall intagas föreskrift om skyldighet för honom att låta telegrafverket utan hinder av patent tillgodogöra sig alla av honom gjorda uppfinningar inom telefon- och telegraftekniken.[1] Men på *ett* område, nämligen i fråga om uppfinningar rörande rikets försvar, vilka gjorts av vid krigsmakten anställda personer, har kommittén funnit ett så viktigt statsinresse vara för handen, att för dess tillgodoseende en särskild bestämmelse angående statens rätt med avseende å sådana uppfinningar upptagits i kommitténs förslag.

— —

Det ifrågavarande stadgandet är tillämpligt beträffande uppfinningar, som röra rikets försvar. Detta uttryck får icke fattas så vidsträckt, att därunder skola falla alla uppfinningar, av vilka staten kan använda sig för försvarskrafternas utrustning eller förplägnad. Uppfinningen måste vara av sådan natur, att dess huvudsakliga eller mest betydelsefulla användning faller inom det militära området. Att uppfinningen hänför sig till en helt annan gren av försvaret än den, inom vilken uppfinnaren är anställd, saknar all betydelse just på grund av att hembudsskyldighet föreligger oberoende av de i första stycket angivna förutsättningarna.

Bestämmelsen har avseende å personer, som äro anställda i arméns eller marinens tjänst, vare sig anställningen är av rent militär eller civilmilitär art, och den gäller i lika mån för manskap som för befäl. Genom uttrycket »på aktiv stat» har kommittén emellertid uteslutit alla dem, som tillhöra reserven, och detta har skett med hänsyn till att reservofficerare ofta hava anställning hos privata arbetsgivare och att en hembudsskyldighet till statens förmån i fråga om deras uppfinningar skulle kunna kollidera med den rätt, som tillkommer den enskilde arbetsgivaren. Staten kan således endast enligt de allmänna bestämmelserna i 6 § och 7 § första stycket göra anspråk gällande med avseende å uppfinningar, som göras av vid krigsmakten i reserven anställda personer.

— —

Då de, vilka endast såsom värnpliktiga tillhöra krigsmakten, icke kunna sägas vara anställda vid densamma, få bestämmelserna i 6 och 7 §§ icke någon tillämpning å dem i sådan egenskap.

---

[1] I den nuvarande instruktionen saknas dylikt stadgande.

Från vad patentlagstiftningskommittén sålunda anfört och föreslagit voro två av kommitténs ledamöter, herrar Karl P. Dahlström och Birger Carlson, skiljaktiga.

Herr *Dahlström* anförde i huvudsak:

Den av kommittén föreslagna formuleringen av 6 § inför i förhållandet mellan arbetsgivare och anställd ett osäkerhetsmoment genom uttrycket »uppfinning, som med hänsyn till de omständigheter, under vilka den tillkommit, får anses hava ingått i den anställdes tjänsteåligganden». Uppfinnare ställas härigenom i en väsentligt sämre ställning än dem tillkommer enligt nu gällande lag, som ej stadgar några inskränkningar i en uppfinnares rätt till sin uppfinning.

— —

För min del anser jag det vara oegentligt att tala om, att en uppfinning ingår i någons tjänsteåligganden, med mindre bevisligen avtalats, att eventuella under tjänsten gjorda uppfinningar skola bliva arbetsgivarens egendom. Om så är fallet, torde ingen särskild paragraf i patentlagen behövas för att fastställa äganderätten. I andra fall anser jag uppfinnaren vara berättigad till ersättning i en eller annan form, eventuellt såsom delägare i uppfinningen.

På grund av det anförda synes det mig, att paragrafen lämpligen bör givas annan lydelse, och vill jag föreslå följande formulering:

»Därest uppfinning, som gjorts av i allmän eller enskild tjänst anställd person, tillkommit såsom en lösning av en av arbetsgivaren förelagd uppgift, skall, försåvitt ej annat avtalats, arbetsgivaren med avseende å sådan uppfinning anses såsom uppfinnarens rättsinnehavare enligt 5 §. Uppfinnaren vare dock berättigad till ersättning efter antaget hembud enligt grunder, som i 7 § stadgas.»

Vad 7 § angår, har jag mot huvudsyftet med denna paragraf, som även i viss mån inskränker uppfinnarens rätt till sina uppfinningar, ej något att erinra, men anser, att anställd person ej bör vara skyldig att hembjuda av honom gjord uppfinning till sin arbetsgivare, innan patent därå sökes. Enligt min mening kan det nämligen vara till skada för såväl uppfinnaren som arbetsgivaren, om så sker.

Herr *Carlson* anförde bland annat:

Enligt den av kommittén antagna formuleringen av 6 § stadgas beträffande av i annans tjänst anställd gjord uppfinning, att rätten till svenskt patent i där angivet fall tillhör arbetsgivaren, och enligt 7 § är stadgat, att uppfinnare endast är skyldig hembjuda till arbetsgivaren sin eventuella rätt till svenskt patent å uppfinning inom arbetsgivarens arbetsområde, under det att förfoganderätten till uppfinningen i övrigt icke beröres. Enligt mitt förmenande böra nämnda stadganden ändras så, att de komma att gälla hela uppfinningen med alla därtill följande rättigheter i in- eller utlandet.

— —

Rätten till det svenska patentet enbart kan ofta vara skäligen värdelös, och i de flesta fall torde en enhetlig exploatering av en uppfinning ensamt säkerställa dess framgång och i varje fall medföra största möjliga valuta. Då ju uppfinnaren enligt 7 § skall hava sin skäliga ersättning och således hans intressen äro ensartade med arbetsgivarens, torde även han i de allra flesta fall hava största möjliga fördel av en enhetlig exploatering, även om han icke genast inser det.

— —

I förslaget finnes vidare angivet, att uppfinningens tillkomst skall stå i samband med den anställdes tjänsteverksamhet, för att 7 §:s bestämmelser skola kunna tillämpas. Denna formulering torde ofta medföra svårigheter och strider, då det icke alltid är lätt att avgöra, vad som »står i samband med den anställdes tjänsteverksamhet».

Står uppfinningen i något som helst samband med arbetsgivarens verksamhetsområde, är det ock högst sannolikt, att uppslaget till uppfinningen härrör från arbetet på detta arbetsområde, även om vederbörandes tjänsteåliggande icke direkt berör problemet i fråga. Det torde i de allra flesta fall vara delfåendet av arbetsgivarens erfarenhet, som inriktat vederbörandes intresse på saken, lett till problemställningen och till uppfinningen. — — —

tenthavaren, inom viss tid lämna denne underrättelse, att han i egenskap av arbetsgivare gör anspråk på licens. Mot vilken ersättning och under vilka villkor i övrigt arbetsgivaren skall äga utöva uppfinningen, bestämmes, därest parterna ej komma överens, av den domstol, förstärkt med sakkunniga, som skall ha att behandla patentmål i allmänhet, varvid, med hänsyn till svårigheten att från början bestämma värdet av uppfinningen, parterna böra beredas möjlighet att efter någon tids förlopp underställa de fastställda villkoren förnyad prövning av domstolen. Vid ersättningens bestämmande bör hänsyn tagas till ej blott uppfinningens värde utan även arten av den anställdes tjänsteåligganden och honom tillkommande avlöningsförmåner, och domstolen bör, om med hänsyn till samtliga nämnda omständigheter så anses skäligt, kunna låta arbetsgivarens licens vara avgiftsfri. — Mellan arbetsgivare och anställd uppgjort avtal om rätt till uppfinning, som gjorts av den anställde, bör i allo respekteras, därest det ej strider mot avtalslagens bestämmelser. — Om det är möjligt, att enligt allmänna rättsregler rätten till erhållande av patent å en anställds uppfinning kan utan uttryckligt avtal tillkomma arbetsgivaren, måste i varje fall därför fordras, att uppfinningen tillkommit såsom resultat av en av arbetsgivaren förelagd uppgift, som den anställde åtagit sig eller enligt avtal är förpliktad att söka lösa. Men även i sådant fall skulle man med fog kunna göra gällande, att icke patenträtten såsom sådan övergår på arbetsgivaren, i betraktande särskilt av att enligt vad i lag är stadgat den, som mottagit och betalt ett för hans räkning på beställning utfört konstverk, därigenom ej förvärvat konstnärsrätten till verket. Hur nu än i sistnämnda avseende förhåller sig, böra i patentlagen utöver nyss angivna bestämmelser om licensrätt för arbetsgivaren ej intagas några stadganden, som till arbetsgivarens förmån inskränka en anställd uppfinnares rätt.

Svenska teknologföreningen avstyrkte likaledes förslaget under åberopande av bland annat de svårigheter, som förelåge att på ett under alla omständigheter rättvist och otvetydigt sätt reglera förhållandena mellan arbetsgivare och arbetstagare-uppfinnare. Särskilt vände sig föreningen mot de föreslagna bestämmelserna i 7 § angående skyldighet för uppfinnaren att hembjuda sina uppfinningar till arbetsgivaren, vilka bestämmelser enligt föreningens mening kunde lända såväl uppfinnaren som näringslivet till förfång.

Sveriges industriförbund fann kommitténs förslag otillfredsställande, därvid förbundet särskilt framhöll dels de vaga gränser, som uppdragits mellan 6 och 7 §§:s tillämplighetsområden, dels ock den inskränkning som skett därigenom, att endast rätten till patent i Sverige blivit rättsligt reglerad. Förbundet föreslog, att paragraferna helt utginge ur lagen. Skulle denna hemställan ej bifallas, önskade förbundet, att i stället för de föreslagna lagrummen intoges ett stadgande av innehåll, att därest i allmän eller enskild tjänst anställd person gjorde en uppfinning, som fölle inom arbetsgivarens verksamhetsområde, arbetsgivaren med avseende å uppfinningen skulle anses såsom uppfinnarens rättsinnehavare.

Ingenjörsvetenskapsakademien hemställde, att i 6 § gjordes ett sådant förtydligande, att detta lagrum obestridligen komme att omfatta de fall, då uppfinningen framkommit efter av arbetsgivaren eller dennes representanter givna anvisningar under utnyttjande av arbetsgivarens föregående erfarenhet eller med tillhjälp av laboratorieresurser. Beträffande 7 § uttalade akademien, att de förhållanden, som där reglerades, vore i det praktiska livet av den skiftande art, att ett deras klavbindande i laga former endast skulle

medföra ett flertal menliga konsekvenser såväl för industriföretagen som för de anställda. Akademien skulle helst se att bestämmelserna i 7 § helt utginge. Därest återigen det befunnes lämpligt, att ett försök gjordes med bestämmelser av 7 §:s principiella innehåll, hemställde akademien, dels att domstolens fastställande av ersättningen icke skulle medföra ovillkorlig skyldighet för företagets ägare att inlösa uppfinningen, dels att hembudet skulle ske inom viss begränsad tid, sedan patent blivit sökt och dels att domstolen finge befogenhet att på ena partens önskan bestämma, att ersättningen skulle helt eller delvis utgå i form av royalty. Därjämte borde sista punkten i paragrafens första stycke utgå.

Kommerskollegium anförde i huvudsak följande.

De föreslagna bestämmelserna sakna motsvarighet i gällande patentförordning och beröra en sida av uppfinnarverksamheten, angående vilken man, såsom kommittén själv säger, torde få räkna med förefintligheten av mycket olika uppfattningar. Ifrågavarande paragrafer hava även tilldragit sig särskild uppmärksamhet vid förslagets behandling hos de sammanslutningar, vilka till kollegium ingivit yttranden i ärendet. Samtliga handelskamrar utom en och alla de hörda tekniska föreningarna beröra hithörande frågor mer eller mindre ingående. Tvenne skilda uppfattningar synas härutinnan göra sig gällande.

Enligt den ena åskådningen skulle för den inom teknisk eller industriell verksamhet anställde de förhållanden, under vilka han arbetar, de iakttagelser, han gör, den erfarenhet, han under tjänstens utövande inhämtar, den möjlighet till försök, befintliga fabriksanordningar lämna honom o. s. v. göra uppfinnandet till en med hans ordinarie arbete så intimt sammanhängande produktion, att det bleve svårt att uppdraga fullt fixerade gränslinjer mellan dessa olika arter av verksamhet. Härav skulle härleda sig en rätt för arbetsgivaren åtminstone till företräde vid uppfinningens nyttjande och motsvarande patents förvärv.

Därjämte framhålles den ekonomiska risk arbetsgivaren löper, då han måste låta den anställde taga del av fabrikationsmetoder, på vars utarbetande stundom nedlagts stora kapital och som den anställde med tillhjälp av någon kompletterande uppfinning eventuellt kunde till konkurrenters förmån själv utnyttja. Särskilt med hänsyn till sistnämnda förhållande borde arbetsgivarens företrädesrätt till anställds uppfinning omfatta hela det internationella patentskydd, som för uppfinningar kunde förvärvas, icke blott patenträtten för Sverige.

Enligt den andra uppfattningen tillkommer rätten till en uppfinning och därav härrörande anspråk på erhållande av patent ovillkorligen hel och odelbar den verklige uppfinnaren, som emellertid kan förfoga över denna rätt till förmån för annan person, vilken då bliver hans rättsinnehavare (kommittéförslagets § 5). Genom laga tvång gjord inskränkning i denna rätt till förmån för arbetsgivare skulle strida mot patentväsendets grunder och vara ägnad att avhålla från uppfinningars utarbetande. Även om den anställdes verksamhet i tjänsten må giva honom uppslag till förbättringar och nyheter, kan icke i en vanlig anställning ingå någon skyldighet för arbetstagaren att uppfinna. Frukterna av ett andligt arbete, som resulterar i en uppfinning, är den anställdes uteslutande egendom.

— — — —

Smålands och Blekinge samt Göteborgs handelskamrar ävensom kamrarna i Karlstad och Gävle.

Vad de hörda tekniska föreningarna beträffar hava Tekniska samfundet i Göteborg, Skånska ingenjörsklubben samt tekniska föreningarna i Eskilstuna, Gävle och Hälsingborg likaledes biträtt förslaget om begränsning av anställds patenträtt, de fyra sistnämnda sammanslutningarna under nära anslutning beträffande 7 § till den Dahlströmska reservationens syfte, under det att föreningens i Hälsingborg uttalande mera går i den riktning Carlssons reservation angiver.

Däremot hava tekniska föreningarna i Jönköping och Västerås samt ingenjörsklubben i Falun inlagt bestämda gensagor mot att förhållandet mellan arbetstagare och arbetsgivare i fråga om rätten att patentera och utnyttja arbetstagares uppfinning skulle genom lag regleras på sätt kommittén eller dess reservanter föreslagit. Sistnämnda tre föreningar hylla den senare av de ovan anförda principåskådningarna och förmena, att den hittills gällande friheten för uppfinnare att själv bestämma över det sätt, varpå han, eventuellt på förhand, vill förfoga över sin uppfinning, är förutsättningen för att patentväsendet skall vara till verkligt gagn för den tekniska utvecklingen. Ett så väsenligt frångående av denna princip, som förslaget om arbetsgivarens lagfästade företrädesrätt vid exploateringen, skulle enligt deras mening verka förlamande på uppfinnarverksamheten som sådan. Föreningarna söka även påvisa, att de föreslagna lagbestämmelserna kunde leda till ohållbara konsekvenser och dessutom på åtskilliga sätt kunde kringgås.

De ovan anförda meningsyttringarna torde visa, huru olika föreliggande frågor uppfattas inom de kretsar, vilka närmast skulle beröras av den föreslagna intresseregleringen. Inom flertalet sammanslutningar synes dock den meningen hava trängt igenom, att förhållandena numera göra en viss lagfästad ordning på detta område önskvärd.

Svårigheten att komma till en ur olika synpunkter rättvis och tillfredsställande lösning av denna fråga ligger framför allt i de stora skiljaktigheter, som förefinnas såväl med hänsyn till olika uppfinningars natur som i avseende å det sätt och de yttre omständigheter, under vilka desamma tillkommit.

— — — —

patent, som kunna grundas på hans arbeten och rön, varvid det överlämnas åt arbetsgivaren att bedöma, i vad mån de vunna resultaten böra föranleda till särskild ersättning utöver den förutnämnda, på förhand fixerade.

Ett rättsförhållande av denna art, som givetvis förutsätter ett förtroendefullt samarbete mellan de båda parterna, torde i själva verket vara en nödvändig förutsättning för att en verksamhet av nu avsett slag skall överhuvud taget kunna komma till stånd. Ty intet industriellt företag lärer kunna ikläda sig de kostnader, som äro förenade med experimentell eller vetenskaplig forskning, utan att trygga sig med avseende å de resultat, som därav framkomma. I den mån dessa resultat bliva av verkligt värde, lärer det å andra sidan ligga i arbetsgivaren-förläggarens uppenbara intresse att tillförsäkra sig en fortsatt medverkan från den hos honom anställde uppfinnaren. Härigenom torde nödig garanti vinnas mot en orättvis exploatering av den senare.

Mot ett fastslående av förutnämnda princip såsom regel, såvida icke annat avtal träffats, synes därför icke i de fall, som avses i kommitteförslagets 6 §, berättigad invändning kunna resas. Kollegium vill på grund härav ej motsätta sig ett stadgande av den innebörd, som innefattas i nämnda paragraf, men vill i likhet med ene reservanten, herr Dahlström, och åtskilliga av de i ärendet hörda sammanslutningarna framhålla önskvärdheten av att paragrafen erhåller en något tydligare formulering. Härvid torde även hänsyn böra tagas till att begreppet uppfinning enligt allmänt gängse uppfattning och språkbruk ej fullt täcker vad som i patenträttsligt avseende kan betecknas såsom patenterbar uppfinning.

I det allmänna begreppet uppfinning ligger bland annat såsom en förutsättning eget initiativtagande till den gjorda förbättringen. Det torde närmast vara på detta skäl, som från åtskilliga håll invändning rests mot att en person kunde tänkas göra en uppfinning på grund av erhållet uppdrag.

Kollegium får med hänsyn härtill föreslå ett förtydligande av 6 § på exempelvis följande sätt:

»Därest i allmän eller enskild tjänst anställd person gör uppfinning, *som tillkommit på initiativ av arbetsgivaren eller såsom lösning av en utav denne förelagd uppgift, eller eljest* med hänsyn till de omständigheter, under vilka etc.»

— —

Kommitterade hava i sitt förslags 7 § utsträckt arbetsgivares rätt till patent å uppfinning, gjord av hos honom anställd person, till alla sådana uppfinningar, vilkas tillkomst står i samband den anställdes tjänsteverksamhet, eller vilka falla inom arbetsgivarens verksamhetsområde. Kollegium kan icke biträda detta förslag, i vad detsamma rör i allmän eller enskild tjänst anställd person, som icke innehar befattning på aktiv stat inom krigsmakten. Ett allmänt stadgande av angivna innebörd torde nämligen näppeligen hava det stöd i det allmänna rättsmedvetandet, som bordet utgöra en förutsättning för detsamma.

En lagstiftning, som skulle innebära en väsentlig avvikelse från hittills gällande bestämmelser, och som genomfördes utan att äga tillräckligt stöd i rättsuppfattningen inom därav berörda kretsar, skulle lätt kunna komma att kännas såsom en orättvisa och leda antingen till ett minskat intresse för uttänkande av nya anordningar och metoder eller till kringgående eller överträdelser, vilka i och för sig torde bliva synnerligen svåra att effektivt förhindra. Härtill kommer den ovan framhållna, stora skillnaden mellan olika slag av uppfinningar och de olika omständigheter, under vilka desamma tillkomma och utarbetas, olikheter, som i hög grad försvåra en generalisering och göra densamma olämplig.

— —

Kommitténs förslag och i ännu högre grad de skärpta bestämmelser Carlssons reservation åsyftar, synas hava tillkommit genom en för långt driven generalisering av speciella förhållanden, vilka icke äga full motsvarighet inom industrien i all-

mänhet. Om det under vissa omständigheter må vara fullt naturligt och berättigat att arbetsgivare vidtaga särskilda anstalter till skydd mot att anställda, med tillhjälp av patenträtten, missbruka kännedomen om arbetsmetoder och förhållanden inom en fabrik, utgör detta enligt kollegii mening icke tillräckligt skäl för att klavbinda hela uppfinnarväsendets frihet. Lika vägande skäl kunna sannolikt anföras för att, i avseende å utnyttjande av uppfinning, skydda anställd mot övergrepp från arbetsgivares sida.

— —

Kollegium hyser därför den mening, att man bör undvika en speciallagstiftning på detta ömtåliga område av patentväsendet och överlämna åt arbetsgivare och arbetstagare själva att efter vanliga civilrättsliga regler ordna mellanhavanden av denna art genom fria avtal, anpassade efter de skiftande förhållandena inom olika industrier och olika tjänsteställningar.

Även om första punkten av 7 § 1 stycket uteslutes ur den nya patentlagen, lära varken arbetsgivare eller arbetstagare stå utan laga möjlighet att, frånsett ingångna avtal, hävda sin rätt i hithörande fall. Kollegium vill erinra därom, att både lagen den 15 juni 1915 om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område och lagen den 19 juni 1919 med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens innehålla rättsregler, som torde kunna få tillämpning för beivrande av rättskränkningar av den art, varom här är fråga.

I fråga om uppfinningar, berörande rikets försvarsmedel, vilka göras av personer anställda på aktiv stat i arméns eller marinens tjänst, föreligga emellertid alldeles särskilda skäl för tillgodoseende av statens intresse genom införande av ovillkorlig hembudsskyldighet i enlighet med kommitténs förslag. Kollegium får därför tillstyrka en omformulering av paragrafen i enlighet härmed.

Patentlagstiftningskommitténs förevarande förslag ha icke föranlett någon statsmakternas vidare åtgärd.

III. Utredningsmannens förslag.

1. Förslag till lag om rätten till uppfinningar m. m. vid vissa statliga verk och inrättningar.

Inledning.

Utredningsmannens uppdrag avser i första hand utredning av frågan om äganderätten till resultaten av den tekniskt-vetenskapliga forskning, som bedrives vid statliga verk och institutioner. Därjämte torde emellertid åsyftas en översyn av de bestämmelser, som gälla i ämnet beträffande vissa statsunderstödda inrättningar. Utredningen skall enligt direktiven syfta till att inom statsförvaltningen åstadkomma såvitt möjligt enhetliga bestämmelser, motsvarande dem som på det enskilda näringslivets område i förevarande hänseende avtalats eller eljest gälla.

Vid övervägande av vilken linje, som i formellt hänseende lämpligen borde väljas vid lösningen av problemet, ha olika möjligheter stått till buds. I vad uppdraget innebär att åstadkomma en reglering av rättsförhållandet mellan staten-arbetsgivaren, å den ena, samt vederbörande arbetstagare, å den andra sidan, vore det tänkbart, att de bestämmelser, som kunna finnas erforderliga, intoges i instruktionerna för de statliga verk och inrättningar, vid vilka verksamhet av här ifrågavarande slag förekommer. Bestämmelserna måste emellertid bli av en väsentligt annan karaktär än de i instruktionerna för närvarande meddelade. Det kan ifrågasättas riktigheten eller möjligheten av att reglera hithörande förhållanden genom instruktionsföreskrifter. I varje fall torde utfärdandet av föreskrifter av denna innebörd, i olikhet mot vad i allmänhet gäller beträffande instruktionsbestämmelser, förutsätta riksdagens medverkan. Med hänsyn till önskvärdheten av att vinna en lättillgänglig översikt över de regler, som på förevarande område skola tillämpas, synes det för övrigt mindre lämpligt, att desamma fördelas över ett stort antal författningar. Att utfärda erforderliga föreskrifter i form av instruktionsändringar torde därför icke vara att förorda.

En annan väg vore att upprätta förslag till vissa normalavtal, vilka skulle tillämpas vid anställning i statens tjänst och sålunda undertecknas av vederbörande arbetstagare. Då det gäller bestämmelser, avsedda att vinna mera allmän tillämpning, synes förfarandet dock ej lämpligt. Svårigheter torde särskilt möta att på detta sätt få sådana bestämmelser generellt gällande å redan bestående tjänsteförhållanden.

Mest ändamålsenligt synes vara att en särskild författning i ämnet utfärdas. Med hänsyn till författningens innehåll och tillämpningsområde synes den böra givas civillags natur. Ett förslag till *lag om rätten till uppfinningar m. m. vid vissa statliga verk och inrättningar* har därför utarbetats.

Allmän motivering.

Gentemot tanken att arbetsgivaren skulle i lag tillerkännas befogenhet att inträda såsom rättsinnehavare med avseende å arbetstagares uppfinningar har från uppfinnarehåll riktats den principiella anmärkningen, att därigenom det syfte skulle gå förlorat, som patentlagstiftningen velat tillgodose, nämligen att tillförsäkra uppfinnaren den ekonomiska vinsten av hans arbete och sålunda stimulera uppfinnarverksamheten. Denna anmärkning torde emellertid icke vara helt riktig. Genom patentlagstiftningen skyddas en uppfinnings utnyttjande av obehöriga. Detta skydd tillkommer i samma mån uppfinnarens rättsinnehavare som uppfinnaren. Det kan ej i och för sig ligga något olämpligt eller för patentlagstiftningens idé stötande däri, att en arbetsgivare tillerkännes den rätt till en uppfinning, som arbetstagaren-uppfinnaren i första hand äger. Allt beror på de förutsättningar, under vilka en dylik rättsöverlåtelse sker. Hänsyn måste naturligtvis härvid tagas ej blott till ena parten. Förhållandena kunna vara sådana, att det måste framstå såsom ett berättigat krav från arbetsgivarens sida, att rätten till arbetstagares uppfinningar skall övergå å honom. Läget blir olika beroende på uppfinningarnas art och de omständigheter, under vilka de tillkommit. Det största intresset torde emellertid knytas till frågan, huruvida uppfinnaren skall äga rätt till särskild ersättning av arbetsgivaren för uppfinningar, som övergå å denne. Skänkes uppfinnarens anspråk härutinnan tillbörligt beaktande, torde patentlagstiftningens förutberörda syfte icke med fog kunna sägas bli åsidosatt. Svårigheten blir sålunda att avgöra dels under vilka omständigheter en arbetsgivare skall kunna få rätt till arbetstagares uppfinningar, dels hur långt denna rätt skall sträcka sig samt dels slutligen huruvida och i vilken omfattning arbetstagaren skall erhålla särskild ersättning av arbetsgivaren. Det gäller i detta fall, liksom då rättsförhållandet mellan arbetsgivare och arbetare i andra hänseenden skall regleras, att åstadkomma en skälig avvägning mellan de olika parternas berättigade intressen.

Åsikterna om vad härutinnan borde gälla ha vid de talrika meningsutbyten, som ägt rum på området, brutits mycket mot varandra. Det är otänkbart att tillmötesgå samtliga önskemål av skilda och mot varandra stridande slag, som därvid framkommit. Utom allmänna rättvise- och skälighetssynpunkter måste vid övervägandena i ämnet också beaktas den tillgång, som det otvivelaktigt är för ett land att äga goda och verksamma uppfinnare. Vid en reglering av hithörande spörsmål måste alltså uppmärksammas att förhållandena icke ordnas så, att uppfinnarverksamheten hämmas. Ett allmänt och av statsmakterna erkänt intresse är i stället att främja denna verksam-

het. Det ligger emellertid i varje reglerings natur, att vissa inskränkningar i den fria förfoganderätten måste göras.

Mot en allmän rätt för arbetsgivaren till av hans arbetstagare gjorda uppfinningar har under tidigare diskussioner framställts den erinran, att därigenom kunde komma att hindras en uppfinnings nyttiggörande på det sätt och i den utsträckning, som ur vidare synpunkt vore önskvärt. Denna erinran är emellertid icke hållbar, då det gäller staten såsom arbetsgivare. I dylikt fall torde man nämligen kunna räkna med, att uppfinningen får den användning, som för samhället såsom helhet betraktat är den mest ändamålsenliga. Utredningsmannen vill i detta sammanhang framhålla, att de bestämmelser, vilka i det följande föreslås till reglering av rättsförhållandet mellan staten såsom arbetsgivare, å ena, och dess arbetstagare, å andra sidan, icke utan vidare torde kunna tagas till utgångspunkt för en lagstiftning angående jämväl annan arbetsgivares rätt till anställdas uppfinningar. Staten intager i åtskilliga hänseenden en särställning. Framför allt kommer härvid i betraktande statens ekonomiska möjligheter att tillvarataga en uppfinning och utvinna det bästa resultatet av densamma. En enskild arbetsgivare kan vara hindrad av bland annat brist på nödigt kapital. Staten torde också såsom nyss antytts ha förutsättningar att mera obunden av hänsynen till rena affärsintressen än en enskild företagare utnyttja en uppfinning på ett ur allmänna synpunkter tillfredsställande sätt.

Vid fastställande av generella, för staten såsom arbetsgivare gällande regler i förevarande hänseenden måste till en början beaktas, att staten i sin nämnda egenskap uppträder under många olika former. Det torde icke vara rimligt att, såvitt angår rätten till uppfinningar av statsanställd, betrakta statsdriften i dess helhet såsom en enda rörelse. Varje gren av statsförvaltningen bör i förevarande avseende, på sätt även patentlagstiftningskommittén på sin tid förutsatte, anses såsom ett särskilt företag. Vid prövning av frågan om statens rätt till en uppfinning måste alltså hänsyn tagas till arten av det arbete, som bedrives vid den statsinstitution, varest uppfinnaren är anställd. Resultatet skulle eljest bli stötande. Sålunda synes det för det första icke finnas någon skälig grund, varför staten skulle äga något rätt till en uppfinning, som göres av befattningshavare vid verk, där tekniskt arbete överhuvud taget ej förekommer, t. ex. statsdepartementet, kammarkollegiet, domstolarna, pensionsstyrelsen. Göres en uppfinning av någon, som är anställd vid en statsinstitution, i vars uppgift icke ingår verksamhet av det slag, som syftar till eller kan resultera i uppfinningar, synes den uppfinningen ej böra ur statens synpunkt betraktas på annat sätt än om den gjorts av vilken som helst icke statsanställd person. Men vidare vore det icke tilltalande för rättsmedvetandet att, om en befattningshavare i statens tjänst uppfunne t. ex. en ny automatisk telefonapparat, statens anspråk med avseende å uppfinningen bedömdes på samma sätt, oberoende av om befattningshavaren vore en ingenjör vid telegrafverket eller anställd vid exempelvis statens vattenfallsverk eller annan institution, som ej har med telefonväsendet att skaffa.

Ett första villkor för att staten bör tillerkännas någon rätt till en arbets-

tagares uppfinning bör alltså vara, att tekniskt-vetenskaplig forskning eller annat tekniskt arbete ingår i uppgifterna för den statliga institution, uppfinnaren tillhör.

Att staten medgives en viss förmånsställning med avseende å en uppfinning, vilken härrör av ett i tjänsten utfört arbete, synes naturligt. Emellertid torde statens rätt icke böra begränsas till detta fall. Jämställt härmed bör vara, att uppfinningen visserligen tillkommit å fritid eller under tjänstledighet men innefattar lösningen av en uppgift, som förelagts uppfinnaren i tjänsten. Behandlades en uppfinning, vilken framkommit såsom resultat av ett tjänsteuppdrag, annorlunda om den gjorts under fritid än om den skett å tjänstetid, skulle nämligen det otillfredsställande förhållandet kunna inträffa, att en uppfinnare, som hade frihet att själv planlägga sitt arbete, i tjänsten arbetade enligt metoder, som han icke tillmätte större värde, medan han utom tjänsten fullföljde sådana uppslag, vilka kunde beräknas medföra positiva resultat.

Ännu ett steg torde emellertid vara nödvändigt att gå. Har den statliga institution, vid vilken uppfinnaren tjänstgör, till uppgift att bedriva tekniskt eller tekniskt-vetenskapligt arbete, synes det vara ett rimligt krav, att staten tillerkännes viss företrädesrätt jämväl till uppfinningar, som, ehuru icke innefattande lösning av någon i tjänsten förelagd uppgift eller eljest gjorda i tjänsten, dock stå i samband med institutionens verksamhet och syfte. Det vore sålunda uppenbart otillfredsställande om staten skulle kunna undandragas en uppfinning, avseende t. ex. ett nytt sprängämne, vilken gjorts av en forskare vid försvarsväsendets kemiska anstalt ehuru på fritid och utanför institutets fastställda forskningsprogram, och detta oavsett huruvida uppfinnaren begagnat sig av institutets lokaler eller andra resurser för uppfinningens utarbetande. Å andra sidan följer av vad förut anförts därom, att varje gren av statsförvaltningen bör betraktas såsom ett företag, att om vid en institution någon utom tjänsten gör en uppfinning, som icke är av betydelse för den institutionen men däremot för annan statlig inrättning, staten med avseende å sådan uppfinning icke äger göra några anspråk gällande. Skulle exempelvis en tjänsteman vid telegrafverket uppfinna en för statens järnvägar värdefull signalanordning, bör staten rimligen ej ha bättre rätt till denna än om den uppfunnits av någon i enskild tjänst anställd person.

Olika meningar kunna råda, huruvida den rätt, som sålunda tillerkännes staten med avseende å viss uppfinning, bör vara olika beroende på om uppfinningen tillkommit i tjänsten eller är resultatet av ett arbete, vilket icke ingått i uppfinnarens tjänsteåligganden. Till detta spörsmål återkommes i specialmotiveringen till det förslag, som här framlägges. Därvid kommer jämväl att behandlas frågan om uppfinnares rätt att söka patent å sina uppfinningar samt att av staten erhålla särskild ersättning för desamma.

En annan fråga, som måste besvaras är, om och i vad mån arten av uppfinnarens tjänst vid vederbörande statliga institution skall tillmätas betydelse vid fastställande av statens rätt i förevarande hänseende. Vid tidigare diskussioner angående uppfinnarrätten har från arbetsgivarehåll hävdats, att

något avseende icke borde fästas vid, huruvida en uppfinning ligger inom eller utanför ramen för den verksamhet, arbetstagarens tjänst omfattar; ligger en uppfinning inom arbetsgivarens verksamhetsområde, bör enligt denna mening arbetsgivaren kunna göra gällande anspråk på uppfinningen, oberoende av om den gjorts av en för forskningsarbete anställd ingenjör eller av t. ex. en portvakt eller ett skrivbiträde. Såsom motiv härför har framhållits, att om en uppfinning står i något som helst samband med arbetsgivarens verksamhetsområde, det är sannolikt, att i varje fall uppslaget till uppfinningen erhållits i eller genom tjänsten.

Ett visst fog ligger väl häri. Oavsett vilket värde, man vill tillmäta anförda motivering, torde det emellertid icke vara onaturligt, att en arbetsgivare, vars verksamhet åsyftar uppnående av vissa tekniska resultat, tillförsäkras bättre rätt än utomstående till uppfinningar, som göras inom verksamhetsområdet av arbetstagarna, även om i dessas tjänsteåligganden icke ingår tekniskt eller därmed besläktat arbete. Det torde få betraktas såsom ett arbetsgivarens legitima intresse att söka skydda sig mot att hans egna arbetstagare gå konkurrenterna till handa. Vad arbetstagarna angår torde avgörande för deras inställning till spörsmålet vara, hur de med arbetsgivarens anspråk sammanhängande patent- och ersättningsfrågorna lösas. Beträffande dessa frågor må här blott framhållas, att man, vid bedömande av arbetsgivarens skyldighet att till arbetstagaren utgiva särskild ersättning för av denne gjorda uppfinningar, icke torde undgå att taga hänsyn till vederbörandes tjänsteställning. Ersättningsfrågan torde komma i ett annat läge, om det arbete, av vilket uppfinningen resulterar, faller utanför uppfinnarens vanliga verksamhetsområde än om det ligger inom detta. Berörda spörsmål skola närmare behandlas i specialmotiveringen. I princip tillstyrkes emellertid, att statens rätt till uppfinningar av vid statliga institutioner tjänstgörande personer, icke skall vara beroende av beskaffenheten av den tjänst, vederbörande innehar vid institutionen i fråga.

Från den i det föregående uppställda regeln om statens rätt med avseende å uppfinningar, vilka göras av arbetstagare vid sådan statlig institution, i vars uppgifter ingår arbete av tekniskt eller tekniskt-vetenskapligt slag, torde vissa undantag böra ske. Bland statliga institutioner, vilkas uppgifter omfatta teknisk forskning, intaga universiteten och högskolorna en särställning. Den forskning, som där bedrives, är ej begränsad att söka tillgodose vissa speciella behov utan har en mera allmän inriktning. Dess ändamål torde kunna sägas vara att föra vetenskapen överhuvud framåt. Den ingår tillika som ett led i undervisningen. Om tidigare angivna principer i fråga om statens rätt till statsanställdas uppfinningar följdes beträffande universitet och högskolor, skulle staten kunna göra gällande anspråk på där tjänstgörande personers uppfinningar av vilket slag dessa än voro. Något praktiskt behov för staten av en så långtgående rätt torde ej förefinnas. Spörsmålet synes här ligga till på ett annat sätt än då det gäller forskningsresultat vid t. ex. statliga forskningsinstitut, inrättade för lösande av vissa speciella uppgifter, eller vid

statliga verk, för vilka resultaten i fråga kunna vara av värde vid fullgörandet av deras arbetsuppgifter. Den forskning, som bedrives vid universiteten och högskolorna, torde också för det allmänna rättsmedvetandet, även om arbetet i viss mån har karaktären av tjänsteåliggande, framstå såsom vederbörande forskares ensak. En universitetslärare har ej skyldighet att t. ex. vissa timmar av dagen ägna sig åt forskning. Han uppställer själv de problem, han vill söka lösa, och forskningen är överhuvud taget helt beroende av hans eget initiativ. Det torde vara svårt att finna förståelse för en bestämmelse, enligt vilken, om denna forskning skulle resultera i en uppfinning, uppfinnaren berövades den uteslutande förfoganderätten till densamma. Man torde ej heller böra bortse från att den vid ifrågavarande institutioner bedrivna fria forskningen kunde menligt påverkas, därest forskaren visste, att han icke finge obehindrat bestämma över resultatet av sitt arbete utan att dettas vidare öde skulle bli beroende av statliga myndigheters beslut. Framhållas må slutligen att den administrativa organisationen vid universitet och högskolor torde vara mindre lämplig, då det gäller att i praktiken för statens del tillvarataga och utnyttja en sådan rätt till uppfinningar, varom här är fråga.

Nu gjorda överväganden synas böra leda till, att från de föreslagna bestämmelsernas tillämpning undantagas universitet och högskolor. Med dessa torde böra jämställas andra inrättningar, tillhörande undervisningsväsendet, exempelvis de tekniska läroverken.

Det är tänkbart, att en person efter slutad statstjänst gör en uppfinning, till vilken uppslaget erhållits i tjänsten eller vilken kanske rentav grundar sig på vissa där utförda undersökningar eller andra arbeten. I saknad av särskilda rättsregler härutinnan äger staten i dylikt fall icke göra några anspråk gällande. Detta förhållande kan understundom leda till otillfredsställande resultat, såsom om arbetstagaren, sedan ett forskningsarbete avslutats men innan ännu alla slutsatser därav hunnit dragas eller sedan arbetstagaren blivit insatt i arbetet på en viss, ännu ej fullbordad uppfinning, lämnar statstjänsten i syfte att tillgodogöra sig de vunna erfarenheterna för egen eller privat arbetsgivares räkning. Att bevisa att en uppfinning leder sitt ursprung från en av uppfinnaren tidigare innehavd tjänst, möter visserligen svårigheter. Dessa skulle kunna undvikas genom en bestämmelse att varje uppfinning, som göres inom viss tid efter slutad statstjänst, skall, om den faller inom verksamhetsområdet för den statliga institution, uppfinnaren tillhört, anses som om den ägt rum medan tjänsteförhållandet ännu bestod. Exempel finnas på, att arbetsgivaren bundit sina anställda genom kontraktsbestämmelser av bland annat dylikt innehåll.

Emellertid torde det föra för långt att generellt binda förutvarande statsanställdas handlingsfrihet i denna utsträckning. Ett alltför betydande hinder skulle därigenom resas för dem vid sökande av anställning i det enskilda näringslivet. Statens anspråk med avseende å uppfinning, som göres av någon

efter slutad statstjänst, torde därför böra begränsas att gälla under förutsättning att uppfinningen är resultat av ett arbete, som uppfinnaren helt eller delvis utfört i tjänsten, eller eljest innefattar lösningen av en i tjänsten förelagd uppgift. Med denna begränsning torde eventuella tvister icke behöva bli alltför svårlösta. Bevisskyldigheten torde böra åvila staten. Är nämnda förutsättning för handen och kan tillika konstateras, att uppfinningen har sådant samband med den verksamhet, som bedrivits vid den statliga institution, uppfinnaren tillhört, att staten enligt vad förut anförts skulle på grund härav, om uppfinningen gjorts medan uppfinnaren ännu kvarstod i tjänsten, ägt tillgodogöra sig densamma, synas statens anspråk på uppfinningen framstå såsom ganska naturliga. Emellertid är det ingalunda omöjligt, att uppfinnaren nedlagt ett betydande arbete på uppfinningen jämväl efter det han slutat sin statstjänst. Statens anspråk borde därför strängt taget endast gälla rätt till uppfinningen i den mån den härrör av det under anställningstiden utförda arbetet. En sådan delrätt är dock omöjlig att fastställa. Frågan torde i stället kunna lösas så, att staten visserligen tillerkännes samma rätt med avseende å uppfinningen som om denna helt tillkommit under anställningstiden, men att vid ersättningens bestämmande vederbörlig hänsyn tages till det större eller mindre arbete å uppfinningen, uppfinnaren efter slutad statstjänst kan ha utfört.

Av hänsyn till uppfinnarens intressen torde vidare statens rätt till förutvarande statsanställdas uppfinningar icke få utsträckas hur långt framåt i tiden som helst. Grunderna för stadgandet i 38 § avtalslagen måste härvid beaktas. I nämnda lagrum stadgas, att om någon till förebyggande av konkurrens betingat sig av annan, att denne icke skall idka handel eller annan verksamhet av angivet slag eller icke taga anställning hos någon, som idkar sådan verksamhet, den, som gjort utfästelsen, icke är därav bunden, för så vitt utfästelsen i fråga om tid och ort eller eljest skulle sträcka sig längre än som kan erfordras för att hindra konkurrens eller ock över hövan inskränka honom i hans frihet att utöva förvärvsverksamhet; vid prövningen i sistnämnda avseende skall hänsyn tagas jämväl till det intresse, den enligt utfästelsen berättigade har i densammas fullgörande. Det blir alltså en avvägningsfråga. Ur statens-arbetsgivarens synpunkt kan det framstå såsom önskvärt, att staten under längsta möjliga tid tillerkännes rätt framför andra till uppfinningar, vilka helt eller delvis härröra av arbetet i statens tjänst. Det är emellertid också ett allmänt intresse, att utvecklingen ej hindras genom alltför stränga bestämmelser i förevarande hänseende. Utredningsmannen föreslår, med beaktande av vad här anförts, tre år såsom en skälig tidrymd, under vilken uppfinnaren skall vara på angivet sätt bunden gentemot staten. Det föreslagna stadgandet torde ha betydelse främst såvitt angår uppfinningar på det militära området. Skulle i något fall tiden av tre år anses antingen för kort eller för lång, torde frågan få regleras på frivillighetens väg genom särskilt avtal. Det torde kunna påräknas, att staten medgiver eftergifter från stadgandet i fråga, i den mån så kan ske utan att allmänna intressen åsidosättas.

Vad nu föreslagits angående statens rätt med avseende å uppfinningar av personer, som tidigare varit i statens tjänst, torde endast böra äga tillämpning för det fall, att tjänsteförhållandet varit grundat på frivillig överenskommelse. Har tjänstgöringen innefattat fullgörande av allmän medborgerlig skyldighet, bör, sedan tjänsteförhållandet upphört, arbetstagaren återfå sin handlingsfrihet. Har sålunda någon under tjänstgöring såsom värnpliktig varit i denna egenskap sysselsatt med uppfinnarverksamhet, bör detta ej medföra, att staten skall äga göra några anspråk gällande beträffande uppfinningar, som av vederbörande göras, sedan han återgått till sitt civila arbete. Ett motsatt förfarande skulle innebära ett oskäligt ingrepp i vederbörandes rörelsefrihet och kunna medföra betydande vådor med hänsyn till hans utkomstmöjligheter. Beträffande personal i arméns, marinens eller flygvapnets reserv kunde möjligen ett annat betraktelsesätt anläggas. Ifrågavarande befattningshavare ha friviligt tagit anställning i statens tjänst, och det kunde då synas rimligt, att de jämställdes med övriga statstjänstemän. Emellertid måste även här hänsyn tagas till befattningshavarens möjligheter att utöva civil förvärvsverksamhet. Dessa skulle betänkligt inskränkas, om vederbörande — exempelvis en officer i reserven med ingenjörsutbildning, som i militärtjänsten sysselsattes med tekniska uppgifter av liknande slag som i sitt civila arbete — riskerade att varje gång, han varit inkallad till tjänstgöring, under vissa år nödgas hembjuda eventuella uppfinningar till staten. Visserligen kan det sägas att vederbörande, om den militära befattningen är honom till hinders, kan söka avsked från densamma. Detta torde dock ej vara förenligt med statens intressen. Den lämpligaste lösningen av problemet torde vara att från här ifrågavarande stadgandens tillämpning undantaga sådan statlig tjänstgöring, som fullgöres på grund av anställning i någon av försvarets reserver.

På samma sätt som enligt vad förut anförts vissa inskränkningar i lagens tillämpning synas nödvändiga, torde å andra sidan en utvidgning av tillämpningsområdet kunna vara av behovet påkallad, nämligen såvitt gäller uppfinningar av militärt intresse. Såsom framgår av den lämnade redogörelsen för patentlagstiftningskommitténs betänkande föreslog nämnda kommitté, att uppfinning, som rörde rikets försvar, alltid skulle hembjudas staten, såvida den gjordes av person på aktiv stat i arméns eller marinens tjänst; något särskilt flygvapen fanns ej på den tiden. Detta förslag upptogs på det hela välvilligt i de däröver avgivna yttrandena. Synpunkter, liknande dem, vilka motiverade patentlagstiftningskommitténs betänkande i denna del, ligga till grund för lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. Enligt denna lag äger Kungl. Maj:t beträffande uppfinning, som är av särskild betydelse för rikets försvar, föreskriva, att uppfinningen må utnyttjas för statens räkning eller av annan, som Kungl. Maj:t bestämmer, eller att den skall ställas till allmänhetens fria förfogande. Kungl. Maj:t kan också förordna, att all rätt till uppfinningen skall avstås till staten. Lagen giver tilli-

ka möjlighet att hindra en uppfinnings offentliggörande samt att meddela hemliga patent. Den kan emellertid endast bringas i tillämpning vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

Samma skäl, som tala för att staten i ofredstider skall kunna förfoga över uppfinningar av militär art, göra sig gällande även i fred. Det torde för staten vara ett väl så stort intresse att äga disponera över dylika uppfinningar under fredliga förhållanden som under krig; möjligheterna till deras tillgodogörande i full utsträckning på mest ändamålsenliga sätt bli därigenom större. Visserligen medgiver 17 § patentförordningen, att patenterad uppfinning må, om Kungl. Maj:t prövar det nödigt, upplåtas till allmänhetens fria begagnande eller utövas för statens räkning. Denna befogenhet kan naturligtvis begagnas även med avseende å militära uppfinningar. Men staten kan icke på detta sätt tillförsäkra sig den uteslutande rätten till viss uppfinning. En dylik rätt kan emellertid i fråga om uppfinningar av militär betydelse vara värdefull.

Utredningsmannen har med hänsyn härtill övervägt att beträffande militära uppfinningar föreslå rätt för staten att träda i uppfinnarens ställe, så snart denne vore anställd i statens tjänst, oberoende av vilken statlig institution tjänsten vore knuten till. Även om, vilket synes tveksamt, utredningsmannen enligt de för utredningen givna direktiven kan anses befogad att framlägga förslag till stadgande av denna innebörd, nås emellertid därmed det avsedda syftet icke fullt ut. Stadgandet torde för att bli effektivt böra omfatta ej blott militära uppfinningar av statsanställda utan varje här i riket tillkommen uppfinning av militär art. Bestämmelser av så långtgående slag falla otvivelaktigt utanför utredningens ram. Härtill kommer att i fråga om militära uppfinningar särskilda, jämväl för fredsförhållanden avsedda föreskrifter kunna behöva meddelas även i andra hänseenden än beträffande rättsinnehavet såsom — på sätt skett i 1942 års lag för där avsedda fall — angående förbud mot offentliggörande samt angående hemliga patent. Det synes lämpligt att dessa spörsmål prövas i ett sammanhang. Utredningsmannen har därför ansett sig icke böra framlägga något förslag avseende militära uppfinningar, av annan eller längre gående innebörd än beträffande uppfinningar av statsanställda överhuvud taget. Frågan om de ytterligare bestämmelser, som förstnämnda uppfinningar kunna föranleda, torde få göras till föremål för särskild utredning.

Vissa statliga institutioner åtaga sig forskningsarbete för enskilda uppdragsgivares räkning. Arbetet bekostas härvid av uppdragsgivaren. Angående vem resultatet av detta arbete, för den händelse det kan betecknas såsom en uppfinning, skall tillkomma, finnes för närvarande i allmänhet ej något föreskrivet. Uppdragsgivarens rätt härtill får alltså bedömas enligt allmänna rättsregler. Visserligen stadgas exempelvis i instruktionen för statens provningsanstalt, att resultaten av för uppdragsgivares räkning verkställd provning icke må utan uppdragsgivarens samtycke yppas för annan än denne. Någon rätt till uppfinningar, som föranledas av dylik provning, torde upp-

dragsgivaren dock ej kunna grunda å detta stadgande, i varje fall ej gentemot uppfinnaren.

I instruktionen för statens geotekniska institut äro, såsom tidigare omnämnts, efter exempel från de statsunderstödda forskningsinstituten, intagna vissa ytterligare föreskrifter i syfte att tillgodose uppdragsgivarens intressen. I nämnda instruktion stadgas, att resultaten av de på föranstaltande av enskild uppdragsgivare utförda undersökningarna må förbehållas uppdragsgiren, om denne så önskar, dock högst under en tid av ett år sedan arbetet avslutats, såvida icke direktionen på särskild framställning medgiver förlängning av sagda tid. Vidare föreskrives, att om undersökningen innefattar sådana resultat, att de kunna bli föremål för patentering, uppdragsgivaren, om han vill söka patent, skall göra detta medan resultaten äro förbehållna honom, vid äventyr att desamma eljest få fritt disponeras av institutet. Angående motiven för ifrågavarande föreskrifter kan hänvisas till följande uttalande av utredningen rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande i dess betänkande nr IV, innefattande förslag till åtgärder för textilforskningens ordnande (SOU 1943: 11):

Bestämmelserna angående forskningsresultat uppnådda vid undersökningar på bekostnad av enskilda uppdragsgivare förefalla kanske mången omotiverat hårda och tarva därför en närmare förklaring. Det är ju så, att om en uppdragsgivare, som anlitar institutet för en undersökning, för längre tid skulle tillförsäkras resultaten av undersökningen, kunde detta hämma institutets allmänna forskningsverksamhet. Institutets personal vore nämligen då tvungen att hela tiden betrakta den ifrågavarande undersökningen som konfidentiell och skulle icke kunna begagna sig av dess rön i det fortsatta forskningsarbetet. Ej heller skulle institutet utan komplikationer kunna åtaga sig nya uppdrag åt andra beträffande samma eller liknande problem. Om ett flertal dylika fall uppkomme, skulle institutets verksamhetsområde allt mer kunna inskränkas av sekretesshänsyn. Framhållas bör också, att *ett* företag skulle för lång tid kunna utestänga de andra från att på något aktuellt område anlita institutets sakkunskap endast genom att ge detta ett uppdrag inom området i fråga. Med hänsyn härtill är det angeläget, att äganderätten förbehålles uppdragsgivaren endast så lång tid, som kräves för att vidtaga nödiga åtgärder för resultatens eventuella patentering. Ett år har ansetts vara tillräcklig tid i normala fall, men det kan dock förekomma forskningsresultat, beträffande vilka det tar längre tid än ett år att genom utredningar och experiment utröna, om de äro värda patentering. På grund härav har stadgats att resultaten av en undersökning utförd på föranstaltande av enskild uppdragsgivare skola förbehållas denne, om han så önskar, dock högst under ett år efter det arbetet avslutats, såvida icke styrelsen på särskild framställning medgivit förlängning av denna tidrymd.

De för statens geotekniska institut gällande föreskrifterna reglera omedelbart allenast rättsförhållandet mellan staten och uppdragsgivaren. Huruvida därigenom indirekt påverkas även uppfinnarens rätt må lämnas därhän. Föreskrifterna torde emellertid vila på den förutsättningen, att uppfinnarens rätt med avseende å uppfinningar, vilka äro resultat av ett vid institutet utfört arbete, automatiskt övergår på institutet, som alltså äger att förfoga över uppfinningen efter behag.

Utredningsmannen delar den uppfattning, som torde ligga till grund för ifrågavarande föreskrifter, att, då ett arbete bekostas av en enskild uppdrags-

givare, denne också bör äga tillgodonjuta resultatet av arbetet. Det skulle säkerligen verka hämmande på en forskningsinstitutions möjligheter att erhålla uppdrag av enskilda, om resultatet av på dessas initiativ utförda och av dem bekostade undersökningar skulle utan deras samtycke tillfalla och kunna utnyttjas av andra än dem själva. Emellertid ifrågasättes nödvändigheten och lämpligheten av att detta spörsmål regleras i nu förevarande sammanhang. Uppdragsgivaren är gentemot uppfinnaren att anse som tredje man. Staten kan icke tillförsäkra honom bättre rätt än den staten själv äger. Om rättsförhållandet mellan arbetsgivaren-staten och arbetstagaren-uppfinnaren ordnas på sätt utredningsmannen föreslår, torde sedermera frågan om den rätt till av arbetstagaren gjorda uppfinningar, som kan böra tillkomma utomstående i egenskap av uppdragsgivare, kunna lösas tämligen lätt. Så kan ske antingen generellt genom exempelvis instruktionsbestämmelser av liknande slag som de vilka meddelats beträffande statens geotekniska institut, eller från fall till fall genom särskild överenskommelse mellan staten och uppdragsgivaren. Härvid få närmare angivas de förutsättningar och villkor, under vilka eventuella uppfinningar skola tillkomma denne sistnämnde. Särskilt torde ersättningsfrågan böra uppmärksammas. Då en statlig institution åtager sig ett arbete för enskild uppdragsgivares räkning, debiteras denne härför ersättning efter viss taxa eller annan skälig grund. Det torde vara naturligt att, om uppdragsgivaren tillförsäkras rätten till uppfinningar, vilka göras under arbetets gång eller såsom en följd av detta, hänsyn härtill tages vid ersättningens bestämmande. I varje fall torde böra tillses, att staten blir gottgjord ej blott för de direkta arbetskostnaderna utan även för utgifter, vilka kunna föranledas därav, att staten för att bli rättsinnehavare med avseende å viss uppfinning och kunna i sin tur tillhandahålla denna åt uppdragsgivaren blir nödsakad att betala särskild ersättning åt uppfinnaren.

Innan utredningsmannen övergår till specialmotiveringen må ytterligare ett par spörmål av allmän innebörd upptagas till behandling. Enligt stadgarna för de statsunderstödda forskningsinstituten förutsättes, att, om de därvid framkomna forskningsresultaten kunna bli föremål för patent, åtgärder för erhållande av patent å desamma skola vidtagas. Av förarbetena framgår, att motivet härtill varit bland annat, att utnyttjandet av en uppfinning kan försvåras, om den ej är patenterad, enär enskilda företagare ej våga taga risken av en tillverkning, som obehindrat kan bedrivas av en var. Enligt samma stadgar förutsättes vidare vederbörande instituts styrelse skola sälja licenser för utövning av patentet, i Sverige såväl som i utlandet, i syfte att tillföra institutet inkomster.

En generell föreskrift beträffande statliga verk och inrättningar, att där tillkomna uppfinningar skola patenteras, torde ej kunna meddelas. Frågan får avgöras för varje institution för sig, eventuellt också från fall till fall. Härvid måste ställning tagas ej blott till huruvida en uppfinning överhuvud bör bli föremål för patent utan även till huruvida patent skall sökas endast i Sverige eller även i utlandet. Understundom är det måhända ur statens syn-

punkt lämpligast, att en uppfinning icke patentskyddas, antingen emedan den är av beskaffenhet att böra få fritt utövas, eller emedan staten vill undvika det offentliggörande, som patentförfarandet innebär. I detta sammanhang må erinras om förutberörda möjlighet att erhålla hemliga patent, som enligt Kungl. Maj:ts förordnande vid krig eller krigsfara eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden föreligger enligt 1942 års lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. Uppfinningen kanske också anses äga så ringa värde, att det ej lönar sig att skaffa patent å densamma. Det torde få bero på vederbörande institutions ledning att, i saknad av direktiv från Kungl. Maj:t, handla som den själv finner lämpligast.

Ej heller i fråga om exploateringen av uppfinningar, tillkomna vid statliga verk och inrättningar, torde några generella regler kunna uppställas. Några principiella betänkligheter synas ej möta, att staten jämväl vid andra institutioner än sådana, vilka ha tekniskt-vetenskaplig forskning till huvuduppgift, söker skaffa sig ekonomisk fördel av vid institutionerna bedriven forskningsverksamhet ej blott genom att nyttiggöra de erhållna resultaten för egen räkning utan även genom att sälja patent å eller nyttjanderätten till desamma. Också härutinnan torde varje särskild institution, där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, äga att handla efter gottfinnande. I händelse av tvekan huru i visst fall bör förfaras, står alltid möjligheten öppen att underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning.

Huruvida de inkomster, som genom patentlicenser eller annorledes inflyta på grund av en uppfinning, skola få disponeras av vederbörande institution för dess verksamhet eller tillföras statsregleringen kan vara föremål för tvekan. Det naturliga synes vara, att härutinnan tillämpas samma regler som de vilka gälla beträffande andra inkomster av institutionens verksamhet. I de fall, då dessa få av institutionen användas för bestridande av institutionens utgifter, bör, om ej annat särskilt stadgas, så få förfaras även med inkomster av uppfinningar. I andra fall åter torde medel, vilka härröra av uppfinningar, böra i likhet med övriga till institutionen inflytande belopp redovisas direkt till statskassan över lämplig inkomsttitel.

I detta sammanhang må framhållas, att befintliga statliga verk och inrättningar icke torde äga vare sig den organisation eller den erfarenhet, som fordras för att på mest ändamålsenliga sätt omhänderha exploateringen av uppfinningar, som staten icke önskar endast utöva för egen räkning. De affärsdrivande verken ha måhända större förutsättningar än andra statsinstitutioner i detta hänseende. Men uppgiften ligger dock utom ramen för även deras vanliga arbeten. Redan patentförfarandet kräver en teknik, som de statliga institutioner, vilka här ifrågakomma, gemenligen ej torde besitta. De äro hänvisade att vända sig till ombud såväl för uppsättande av patentansökan och bestämmande av patentanspråken som då det gäller att fullfölja ansökningen och att bevaka erhållna patent. De patenträttsliga spörsmålen torde visserligen på denna väg kunna bemästras. Svårare blir det, då åtgärder skola vidtagas för uppfinningens exploatering. Särskilt gäller detta för

den händelse uppfinningen icke faller inom vederbörande statsinstitutions verksamhetsområde. Och för försäljning på världsmarknaden av patentlicenser är staten överhuvud taget för närvarande knappast rustad. Anmärkas må också, att, därest särskilda åtgärder ej vidtagas, ett stort antal olika institutioner komma att bli var för sig sysselsatta med problem av i huvudsak enahanda slag; det blir endast uppfinningens föremål som växlar. Ett sådant system synes föga rationellt. Naturligtvis kan det i nödfall tillämpas, i varje fall under en övergångstid till dess erfarenhet vunnits angående den omfattning, i vilken rätten till uppfinningar kommer att förvärvas av eller eljest övergå å staten, samt den utsträckning, i vilken exploatering av dessa uppfinningar lämpligen bör ske i annan form än genom deras utövning för statens egen räkning. En centralisering till ett eller ett par verk synes emellertid snarast böra tagas under övervägande. I första hand bör härvid undersökas, huruvida arbetet kan anförtros något redan bestående statligt organ. Möjligt synes vara att en uppdelning sker, så att alla uppfinningar av militär art behandlas av en institution samt alla andra uppfinningar av en annan. Tänkbart är också att en särskild organisation, exempelvis i form av ett statligt bolag, bildas för ändamålet. Arbetet är nämligen av så speciell art, att det i varje fall icke lämpligen torde kunna anförtros något nu befintligt organ utan att detta särskilt utbygges för uppgiften. Det faller utanför utredningsmannens uppdrag att framlägga närmare förslag i ämnet. Frågan äger emellertid sådant samband med utredningsuppdraget, att den synts icke böra helt förbigås. Särskilt må framhållas att, vid genomförande av de bestämmelser, vilka innehållas i den föreslagna lagen om rätten till uppfinningar m. m. vid vissa statliga verk och inrättningar, statens innehav av uppfinningar och patent kan komma att icke oväsentligt öka. Frågan kommer därigenom att vinna i aktualitet.

Nu berörda spörsmål har, såvitt angår uppfinningar av betydelse för rikets försvar, varit föremål för uppmärksamhet i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 180 till 1943 års riksdag angående organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning. I nämnda proposition (s. 147) redogöres för en skrivelse av den enligt 2 § lagen med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. tillsatta granskningsnämnden, i vilken föreslås inrättande av ett för försvaret gemensamt särskilt patentorgan. Chefen för försvarsdepartementet tillstyrkte i sitt uttalande med anledning av förslaget i princip detsamma samt förordade, att de arbetsuppgifter, om vilka här vore fråga, anförtroddes åt krigsmaterielverket. Frågan har sedermera berörts i Kungl. Maj:ts proposition nr 185 till 1944 års riksdag angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1944/45. Någon slutgiltig lösning av problemet ur de synpunkter, utredningsmannen ovan anfört, torde dock ej härmed vara åsyftad.

Även om emellertid patentering och exploatering av militära uppfinningar kan äga rum genom krigsmaterielverket, kvarstår problemet i vad det gäller uppfinningar inom andra områden av statsförvaltningen. För utrednings-

mannen förefaller det som skulle det mest praktiska vara, att spörsmålet i hela dess vidd, således beträffande såväl militära som civila uppfinningar, upptoges till prövning i ett sammanhang. Därigenom torde de största förutsättningarna erhållas för att nå fram till den anordning, som ur statsverkets och de anställdas synpunkt blir mest ändamålsenlig.

Om sålunda de för närvarande på varje särskild statsinstitution ankommande åtgärderna för patentering och exploatering av uppfinningar centraliseras, torde en omprövning påkallas av ovanberörda fråga angående redovisningen av inflytande inkomster av uppfinnarverksamheten. Lösningen av denna fråga torde nämligen då bli beroende av den organisation, som den beslutade patent- och exploateringscentralen erhåller.

Speciell motivering.

1 §.

Såsom nämnts avser utredningsuppdraget äganderätten till resultaten av den tekniskt-vetenskapliga forskning, som bedrives vid statliga verk och institutioner. Uttrycket »tekniskt-vetenskaplig forskning» torde emellertid i detta sammanhang icke få tolkas strängt efter orden. Utredningsuppdraget skulle, därest så skedde, bli begränsat på ett sätt som enligt direktiven i övrigt ej synes avsett. Om endast rätten till uppfinningar, som äro en följd av tekniskt-vetenskaplig forskning, reglerades, skulle sålunda kunna komma att uteslutas uppfinningar, gjorda på t. ex. konstruktionskontor vid statens affärsdrivande verk och militära förvaltningar. Detta synes ej tillfredsställande. Samma bestämmelser torde böra gälla beträffande uppfinningar vid statliga verk och inrättningar, vare sig tekniskt-vetenskapligt eller enbart tekniskt arbete där bedrives.

Understundom torde tvekan kunna råda, huruvida en viss statsinstitution skall inbegripas under lagen eller icke. Att en sådan institution som exempelvis patent- och registreringsverket icke skall omfattas av bestämmelserna synes klart. Visserligen kan det arbete, som vid nämnda ämbetsverk utföres, i viss mån sägas vara av teknisk natur. Det är emellertid ej dylikt arbete, vilket närmast har karaktär av utredning, som här åsyftas, utan uteslutande sådant, som avser uppnående av direkta tekniska resultat.

Ej heller avses lagen skola omfatta sådana statliga forskningsorgan som statens tekniska forskningsråd, statens kommitté för byggnadsforskning eller försvarets forskningnämnd. Dylika institutioner bedriva ej själva forskningsarbete utan verka såsom initiativtagande och samordnande organ, vilka hos Kungl. Maj:t kunna utverka att uppdrag lämnas och medel beviljas åt olika institutioner och forskare för vissa undersökningar. I samband med bidragstilldelningen träffas härvid i varje särskilt fall överenskommelse angående rätten till resultatet av det vederbörande anförtrodda forskningsarbetet. Någon anledning att frångå detta förfarande, som synes innebära en ändamålsenlig lösning under förhandenvarande omständigheter, torde ej föreligga.

Andra, mera tveksamma fall finnas emellertid. Riksförsäkringsanstalten exempelvis har anställda tekniskt utbildade tjänstemän för handläggning av ärenden rörande arbetarskydd. Det torde få anses åligga dylika tjänstemän att följa teknikens utveckling inom sitt arbetsområde samt att, om så prövas erforderligt, föreslå förbättringar beträffande skyddsanordningar å ifrågavarande arbetsmaskiner. Ett visst mått av tekniskt arbete kan därför sägas utföras vid anstalten. Emellertid kan ifrågasättas, huruvida anstaltens befattningshavare fördenskull böra vara underkastade bestämmelserna i den föreslagna lagen. — Ett annat gränsfall är byggnadsstyrelsen. Otvivelaktigt bedrives där tekniskt-vetenskaplig forskning, men att därför tillämpa lagen å alla byggnadsstyrelsens arbetstagare kan förefalla väl strängt och ur statens synpunkt tämligen onödigt. — Flera liknande fall kunna förekomma.

Med hänsyn till vad nu anförts och då det kan vara svårt att med ledning allenast av ett allmänt stadgande i lagen avgöra, huruvida en viss statsinstitution skall anses vara av sådant slag, att lagens bestämmelser skola lända till efterrättelse med avseende å den uppfinnarverksamhet, som bedrives av därstädes anställd personal, torde det böra ankomma på Kungl. Maj:t att i särskilt förordnande uttryckligen angiva de statliga verk och inrättningar, å vilka lagen skall tillämpas. För den händelse icke ur statsnyttans synpunkt eller eljest något praktiskt behov finnes föreligga att beträffande viss institution enhetliga bestämmelser för hela personalen gälla i de hänseenden, varom här är fråga, torde den omständigheten att tekniskt eller tekniskt-vetenskapligt arbete äger rum därstädes icke böra ovillkorligen föranleda, att institutionen inbegripes under förordnandet. Spörsmålet kan måhända då i stället regleras exempelvis genom särskilda överenskommelser med vederbörande uppfinnare. Det lärer under alla förhållanden kunna förutsättas, att Kungl. Maj:t i tveksamt fall, innan lagen göres tillämplig å en viss institution, inhämtar dennas utlåtande i ärendet.

I uttrycket statligt verk eller annan statlig inrättning innefattas såväl centrala ämbetsverk som andra statsinstitutioner av vad slag det vara må. Huruvida en institution skall anses såsom statlig får avgöras efter hävdvunna principer. Den omständigheten, att statsmedel utgår till institutionen, förlänar den naturligtvis ej utan vidare statlig karaktär. Sålunda avses exempelvis ingenjörsvetenskapsakademien icke skola omfattas av bestämmelserna. Detsamma gäller svenska träforskningsinstitutet, metallografiska institutet och svenska textilforskningsinstitutet. Till dylika statsunderstödda institutioner återkommer utredningsmannen i ett senare avsnitt av betänkandet. Likaledes torde vara tydligt, att på aktier grundade företag, även om de praktiskt taget helt ägas av staten, icke med anledning därav kunna anses såsom statliga institutioner i här förevarande bemärkelse.

Såsom anförts i det föregående skola från lagens tillämpning undantagas universitet, högskolor och andra inrättningar, tillhörande undervisningsväsendet. Stadgande härom har upptagits i andra stycket av förevarande paragraf. I anslutning därtill må ytterligare framhållas följande.

Undervisning och forskning gå ofta hand i hand. De nybildade forskningsinstituten avses exempelvis skola medverka vid utbildningen av studerande vid de tekniska högskolorna inom områdena för vederbörande instituts verksamhet. Tydligt torde dock vara, att ifrågavarande forskningsinstitut icke fördenskull kunna betecknas såsom tillhörande undervisningsväsendet.

Ett annat förhållande, som förtjänar beaktande, är att lärarna vid universiteten och högskolorna i stor utsträckning anlitas för att utföra forskning på särskilt statligt uppdrag. Olika statliga institutioner begagna sig exempelvis av de möjligheter, som de högre undervisningsanstalterna erbjuda, då det gäller att erhålla sakkunnig, mera tillfällig arbetskraft för speciella uppgifter. Resultatet av det arbete, som utföres på grund av dylikt uppdrag, avses ej skola undantagas från lagens tillämpning. Arbetet ingår i detta fall icke såsom ett led i anställningen eller tjänstgöringen vid universitetet eller högskolan utan bedrives av uppdragstagaren i egenskap av särskilt tillkallad sakkunnig. Det arbete, som göres i denna egenskap, måste bedömas på samma sätt som om det verkställts av vilken som helst annan tillfälligt anställd befattningshavare vid den uppdragsgivande institutionen.

Nämnas må slutligen att försvarets läroverk icke avses skola omfattas av det föreslagna undantagsstadgandet. Dessa undervisningsanstalter torde få anses tillhöra icke undervisningsväsendet i egentlig mening utan försvarsväsendet. Kan det arbete, som bedrives vid dylik anstalt, betecknas såsom tekniskt eller tekniskt-vetenskapligt, äger alltså Kungl. Maj:t förordna, att lagen skall äga tillämpning å anstalten i fråga.

2 §.

I det föregående har föreslagits att arten av den tjänst, uppfinnaren innehar vid vederbörande statliga inrättning, eller över huvud taget uppfinnarens tjänsteställning icke skall tillmätas någon betydelse vid bedömande av statens rätt till den gjorda uppfinningen. Uppfinnarens ställning i förhållande till staten kan vara av mycket växlande beskaffenhet. Han kan ha fast anställning med heltids- eller deltidstjänstgöring. Han kan vara tillkallad sakkunnig eller eljest tillfälligt anställd. Vidare måste tagas i beaktande det särskilda slag av tjänstgöring, som fullgöres av inkallade värnpliktiga eller som kan komma att eljest åläggas någon såsom allmän medborgerlig skyldighet, exempelvis enligt lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt. Vid samtliga former av anställning eller tjänstgöring bör statens rätt med avseende å eventuella uppfinningar kunna göras gällande. Ej heller torde något avseende böra fästas vid, huruvida tjänsten är avlönad eller oavlönad. Tillåtes t. ex. någon att enbart för vinnande av meriter tjänstgöra vid en statlig institution, där tekniskt eller tekniskt-vetenskapligt arbete bedrives, bör han i förevarande hänseende jämställas med de avlönade arbetstagarna.

Såsom allmän regel bör gälla att anställning likställes med tjänstgöring. Det fordras emellertid, att anställningen är knuten till sådant verk eller sådan inrättning, som avses i 1 §. En mariningenjör i reserven t. ex. blir alltså icke hänförlig under lagen redan på grund av sin ifrågavarande anställning i sta-

tens tjänst; anställningen som sådan är nämligen icke knuten till ett visst verk. Men förordnar Kungl. Maj:t, att lagen skall äga tillämpning å marinförvaltningen, blir vederbörande, då han är inkallad till tjänstgöring därstädes, men också endast då, skyldig att ställa sig lagens föreskrifter till efterrättelse. På samma sätt blir lagen icke tillämplig å t. ex. en officer eller värnpliktig, som tjänstgör ute på ett regemente, medan däremot vederbörande kan komma under lagens tillämpningsområde, därest tjänstgöringen förlägges till exempelvis arméförvaltningen eller någon annan försvarsväsendet tillhörande institution, där konstruktions- eller tekniskt forskningsarbete utföres, och om vilken Kungl. Maj:t förordnat att lagens bestämmelser skola gälla.

I enlighet med vad förut framhållits bör den omständigheten, att en uppfinnare under tid, då en uppfinning göres, åtnjuter semester eller annan ledighet från sin befattning i statens tjänst, ej påverka statens rätt till uppfinningen. Anlades ett annat betraktelsesätt, skulle detta lätt kunna leda till att lagens bestämmelser kringginges.

Då såsom förutsättning för bestämmelsernas tillämpning stadgas, att uppfinnaren skall vara anställd eller eljest tjänstgöra vid vederbörande statsinstitution, följer därav, att om exempelvis en forskare tillåtes för egen räkning driva studier vid institutionen utan att samtidigt deltaga i institutionens arbete, uppfinning, som av honom därunder göres, ej medför någon rätt för staten, såvida ej annat särskilt överenskommits. Likaledes faller utanför bestämmelsernas tillämpningsområde uppfinning, som göres av någon, vilken arbetar vid enskilt företag, vilket anlitas för utförande av visst uppdrag för statens räkning. Rättsförhållandet i dylikt fall mellan staten såsom uppdragsgivare, å ena, samt det enskilda företaget och dess arbetare, å den andra sidan får bero på vad vid uppdragets lämnande kan ha överenskommits mellan staten och företaget eller på vad som kan följa av allmänna rättsregler.

För att den rätt, som må tillkomma staten med avseende å viss uppfinning, skall kunna göras gällande, måste uppfinningen så snart som möjligt bringas till vederbörande verks eller inrättnings kännedom. Det bör alltså åligga uppfinnaren att, då sådana förhållanden föreligga att staten därå äger grunda några anspråk å uppfinningen, anmäla densamma för verket eller inrättningen utan dröjsmål.

Statens anspråk avses enligt vad som framgår av den allmänna motiveringen skola vara beroende av dels de omständigheter, under vilka uppfinningen tillkommit, dels ock uppfinningens art. I första hand bör, såsom tidigare framhållits, lagen äga tillämpning å uppfinningar, vilka äro att anse såsom resultat av arbete i statens tjänst eller, ehuru ej tillkomna i tjänsten, likväl innefatta lösningen av en i tjänsten förelagd uppgift. En uppfinning bör behandlas såsom gjord i tjänsten, även om det arbete, vars resultat uppfinningen är, blott delvis ägt rum under tjänstetid samt i övrigt utförts på fritid eller under tjänstledighet. Ett annat tillvägagångssätt skulle

medföra praktiska svårigheter. Det kunde också leda till att en uppfinnare, som hade visst arbete sig förelagt i tjänsten, skulle genom att jämväl på fritid syssla med samma arbete, kunna, om det resulterade i en uppfinning, undandraga staten densamma.

Statens rätt till tjänsteuppfinningar bör vara oberoende av, huruvida uppfinningen faller inom verksamhetsområdet för den statliga institution, vid vilken uppfinnaren arbetar, eller icke. Det synes nämligen rimligt att, om en uppfinning är resultat av ett — helt eller delvis — i tjänsten utfört arbete, staten skall kunna göra sina anspråk på uppfinningen gällande utan hinder därav att resultatet blivit ett annat än det, som med arbetet åsyftats, eller att uppfinningen eljest, ehuru kanske värdefull i och för sig, likväl ej äger betydelse för den institution, vid vilken arbetet utförts. En annan fråga är emellertid, huruvida staten i dylikt fall också har intresse av att tillgodogöra sig uppfinningen. Den frågan är emellertid ej av beskaffenhet att böra besvaras i nu förevarande ordning. Den kan icke lösas generellt utan får avgöras från fall till fall.

Är en uppfinning icke resultat av arbete, som ingått i uppfinnarens tjänsteåligganden, bör däremot, likaledes i anslutning till vad som anförts i den allmänna motiveringen, en förutsättning för att staten skall äga göra några rättigheter gällande vara, att uppfinningen ligger inom ramen för det vid vederbörande statsinstitution bedrivna arbetet eller eljest är av beskaffenhet att kunna tjäna institutionens syfte. Bestämmelsernas tillämpningsområde blir, om det angives på detta sätt, vidsträcktare än det av patentlagstiftningskommittén för motsvarande fall föreslagna. I patentlagstiftningskommitténs förslag var arbetsgivarens rätt till icke-tjänsteuppfinningar begränsad till sådana, vilkas utövning föll inom arbetsgivarens verksamhetsområde. Med utövning av en uppfinning förstod kommittén tillverkning av det alster eller användning av det förfarande, uppfinningen avsåg. Denna gränsdragning blir emellertid, då det gäller staten, för snäv. Någon utövning i nyssämnda mening av uppfinningar äger mera sällan rum vid statliga institutioner, åtminstone icke i den mån med utövning av en uppfinning förstås tillverkning. Med en dylik begränsning skulle sålunda t. ex. åtskilliga uppfinningar av tjänstemän vid telegrafstyrelsen undandragas staten, nämligen i de fall då tillverkning av uppfinningarna i fråga ej sker vid telegrafstyrelsens egna verkstäder. Detta förefaller dock icke rimligt. Det synes exempelvis ej finnas någon anledning varför staten skulle vara sämre ställd om den låter upptaga tillverkning av en viss uppfinning vid enskild fabrik för statens räkning än om den driver tillverkningen vid egen verkstad.

Om, såsom ovan föreslagits, lagen göres tillämplig å icke-tjänsteuppfinningar, icke blott då uppfinningen ligger inom ramen för vederbörande institutions arbete utan även då den eljest är av beskaffenhet att kunna tjäna institutionens syfte, komma bestämmelserna att omfatta bland annat t. ex. även det fall, att vid en institution, som uteslutande är inriktad på tekniskt-vetenskapligt forskningsarbete av kemisk art, uppfinnes en mekanisk anordning, som är ägnad att främja nämnda arbete. Ett dylikt resultat av be-

stämmelserna synes emellertid icke obilligt. Arbetet i tjänsten och uppfinningen äro i detta fall mycket nära förbundna med varandra.

Enligt vad ovan anförts bör anmälningsskyldighet åligga uppfinnaren i fråga om uppfinningar, som falla inom lagens tillämpningsområde. Till förhindrande av att, då en uppfinning gjorts, uppfinnaren felbedömer situationen och som följd därav underlåter att för vederbörande statsinstitution anmäla uppfinningen, oaktat detta rätteligen bort ske, kunde övervägas att föreskriva anmälningsskyldighet beträffande varje uppfinning utan hänsyn till de omständigheter, under vilka den tillkommit, eller till uppfinningens beskaffenhet; staten finge sedan taga under omprövning, huruvida uppfinningen fölle under lagen eller icke. Vinsten av ett sådant förfarande torde dock vara ringa. Några svårigheter att räkna med torde det knappast behöva möta för uppfinnaren att avgöra, om en uppfinning tillhör eller icke tillhör någon av de kategorier av uppfinningar, å vilka lagen skall tillämpas. Risken för att en uppfinnare i god tro felaktigt uraktlåter att anmäla en uppfinning, åtminstone om den är av någon betydelse, torde därför ej vara stor. Avsiktligt åsidosättande av lagens föreskrifter kan naturligtvis tänkas, men möjligheterna härutinnan bli ej mindre om varje uppfinning måste anmälas. Däremot skulle en generell anmälningsskyldighet medföra vissa olägenheter såväl för staten som för uppfinnaren. För staten skulle den innebära en del onödigt utredningsarbete och för uppfinnaren skulle den föranleda tidsutdräkt, då det gällde utnyttjandet av de uppfinningar, till vilka staten icke ägde någon rätt. Med hänsyn härtill torde anmälningsskyldigheten böra begränsas till att avse allenast sådana uppfinningar, med avseende å vilka staten erhåller vissa rättsanspråk.

Även för den händelse en uppfinning är gjord i tjänsten eller faller inom vederbörande statsinstitutions arbetsområde, torde emellertid anmälningsskyldighet icke alltid behöva fordras. Undantag synas kunna medgivas för det fall, att uppfinningen uppenbarligen saknar större praktisk betydelse. Är så förhållandet, blir ju statens intresse av uppfinningen minimalt. Tydligt torde vara att uppfinnaren aldrig på ett dylikt undantagsstadgande kan grunda uraktlåtenhet att anmäla en uppfinning, som uppfinnaren anser böra göras till föremål för patent. En uppfinning, som anses värd att patenteras, måste nämligen också anses äga praktisk betydelse. Å andra sidan må framhållas att den omständigheten, att en uppfinning icke är patenterbar eller icke patentsökes, ej i och för sig befriar uppfinnaren från anmälningsskyldighet beträffande densamma.

För att underlätta anmälningsförfarandet synas särskilt vid de statsinstitutioner, vilkas verksamhet är decentraliserad till olika orter och vilka sysselsätta stor personal, lämpligen böra träffas sådana anstalter, att anmälan icke nödvändigtvis måste göras direkt hos verksledningen, vilken väl i allmänhet är förlagd till Stockholm, utan kan ställas exempelvis till vederbörande lokalkontor, avdelningschef eller annan av verket utsedd person, som sedan får handlägga ärendet enligt de anvisningar, verksledningen kan vilja meddela. Ej heller bör fordras, att anmälan åtföljes av mera utarbetade rit-

ningar eller andra handlingar. Är staten överhuvud taget intresserad av uppfinningen, torde vederbörande statsinstitution ha möjlighet att sedermera av uppfinnaren, i den mån så erfordras, införskaffa närmare uppgifter och beskrivningar. Vad nu sagts torde icke vara av beskaffenhet att böra uttryckas i lagen. Ifrågavarande spörsmål kunna, i den mån så erfordras, regleras genom instruktionsföreskrifter, i arbetsordning eller på annat, liknande sätt.

Enligt det ovan anförda inträder anmälningsplikt, oberoende av vilken tjänsteställning uppfinnaren intager. Även en uppfinning, vilken tilläventyrs göres av någon, som i sitt dagliga arbete ej alls sysslar med uppfinnarverksamhet, skall, för den händelse uppfinnaren tjänstgör vid sådan institution, å vilken lager äger tillämpning, anmälas. Å andra sidan kunna sådana omständigheter föreligga, att staten önskar fritaga viss uppfinnare från honom åliggande anmälningsplikt. Hinder häremot synes för dylikt fall ej böra möta. Rättsförhållandet mellan staten och uppfinnaren får då regleras genom särskilt avtal. Detta torde följa utan uttryckligt stadgande i lagen. Överhuvud torde ifrågavarande statliga myndigheter icke vara på det sättet ovillkorligen bundna av lagens föreskrifter, att de skulle vara förhindrade att med vederbörande arbetstagare överenskomma om särbestämmelser. Klart torde dock vara, att dylik överenskommelse ej bör träffas, med mindre alldeles särskilda skäl föranleda därtill.

Det kan ställa sig svårt att fastslå tiden för en uppfinnings tillkomst. Då uppfinnaren enligt förslaget blir skyldig att anmäla uppfinningen, innan patent sökes, får man emellertid, såvitt angår patenterbara uppfinningar — och de äro ju de mest betydelsefulla — en viss utgångspunkt för frågans bedömande. En uppfinnare torde i regel ej dröja längre än nödvändigt med att söka patent å eller eljest offentliggöra sin uppfinning. Äger patentansökningen eller offentliggörandet rum medan uppfinnaren är i statens tjänst, finnes fog för antagande, att uppfinningen gjorts under tiden för tjänsteförhållandets bestånd. Tänkbart är naturligtvis dock, att uppfinningen praktiskt taget skett, innan statstjänsten började, liksom det icke kan anses uteslutet, att en uppfinning, å vilken patent sökes först efter slutad statstjänst, tillkommit medan tjänsteförhållandet ännu bestod. Någon möjlighet att undgå de svårigheter, som sålunda kunna yppa sig, torde ej finnas. I händelse av tvist får frågan lösas på samma sätt som andra tvistiga spörsmål rörande lagens tillämpning. Bestämmelser härom äro intagna i 7 §.

Samarbeta om en uppfinning flera personer, av vilka emellertid ej alla ha sådan statlig anställning eller tjänstgöring, att lagens bestämmelser äga tillämpning å dem, bör det likväl åligga den, beträffande vilken lagen gäller, att för sin del iakttaga bestämmelserna i fråga.

3 §.

Förevarande paragraf upptager närmare bestämmelser angående den rätt, staten skall äga till sådana uppfinningar, som enligt 2 § falla under lagens tillämpningsområde. Under utredningen har övervägts, huruvida denna rätt borde inträda automatiskt, d. v. s. utan att någon viljeyttring från statens sida erfordrades, eller först om och i den mån staten beträffande viss uppfinning

uttryckligen meddelade uppfinnaren sin önskan att förvärva rättsinnehavet. Paragrafen bygger på det senare alternativet. En anordning enligt den andra principen, eller att staten automatiskt blir uppfinnarens rättsinnehavare med avseende å alla uppfinningar av här ifrågavarande slag, förutsätter, att uppfinnarrättens övergång icke medför någon ersättningsskyldighet för staten gentemot uppfinnaren. Kan åter staten i och med att den inträder i rätten till viss uppfinning bli skyldig att betala uppfinnaren särskild ersättning, bör rättsinnehavet icke rimligen övergå å staten annat än efter uttrycklig framställning. I annat fall skulle staten nämligen kunna komma i den situationen, att den måste gälda ersättning för en uppfinning, som staten icke hade något intresse av att utnyttja. Lagförslaget utgår från att ersättningsskyldighet, som nyss nämnts, skall föreligga under vissa omständigheter. De närmare grunderna härför äro angivna i 6 §. Det måste då också bero på staten att efter prövning i varje särskilt fall avgöra, huruvida den önskar eller icke önskar övertaga av arbetstagarna gjorda uppfinningar. I det förra fallet bör uppfinnaren inom viss tid underrättas om det sålunda fattade beslutet.

Eljest torde det ur praktiska synpunkter vara tämligen likgiltigt, om statens rättsinnehav inträder automatiskt eller göres beroende av särskild framställning. Stadgas automatisk rätt för staten till ifrågavarande uppfinningar, torde ett sådant stadgande nämligen böra kompletteras med åläggande för staten att, därest den ej önskar utnyttja en viss uppfinning, underrätta uppfinnaren därom och bereda denne tillfälle att i stället själv tillgodogöra sig uppfinningen. Det vore nämligen ej lyckligt om staten skulle på grund av bristande intresse för en viss uppfinning kunna förhindra dess exploatering i annan ordning. Statens rätt till arbetstagarnas uppfinningar skulle då kunna komma att vila såsom en död hand över dem. Skillnaden mellan en anordning, enligt vilken staten automatiskt blir rättsinnehavare, och den här förordade principen, att staten inträder i uppfinnarens rätt med avseende å viss uppfinning först efter därom uttryckt önskan, blir alltså egentligen endast den, att i förra fallet staten skulle bli pliktig att underrätta uppfinnaren, om staten *ej* önskade begagna en uppfinning, medan underrättelseplikt i det senare fallet inträder då staten *önskar* inträda såsom uppfinnarens rättsinnehavare.

Den tid, inom vilken staten för den händelse staten önskar övertaga rätten till viss uppfinning, skall underrätta uppfinnaren därom, bör så bestämmas, att å ena sidan tillräcklig möjlighet beredes staten att överväga sitt ställningstagande i ärendet, samt å andra sidan uppfinnaren icke alltför länge hindras att, därest statens beslut går i negativ riktning, söka finna andra vägar för uppfinningens exploatering. Ur dessa synpunkter torde en tid av tre månader från det uppfinnaren begär statens besked i frågan kunna anses lämpligt avvägd. Uppfinnaren kan naturligtvis, om han så vill, begära sådant besked redan samtidigt med att anmälan om uppfinningen göres.

Teoretiskt möter ej hinder att staten helt och hållet inträder såsom uppfinnarens rättsinnehavare med avseende å en viss uppfinning. I praktiken torde det emellertid komma att tillgå så, att staten ej förvärvar annan eller

större rätt till uppfinningen än som motiveras av ekonomiska eller andra särskilda skäl. Särskilt betydelsefullt blir detta, om såsom nämnts, ersättningsskyldighet för staten gentemot uppfinnaren stadgas. Ersättningens storlek måste nämligen ställas i förhållande till omfattningen av den rätt, staten övertager. Men även oberoende av ersättningsskyldigheten är det angeläget, att staten begränsar sina rättsanspråk till vad som påkallas av behovet. I annat fall riskeras, att uppfinningen icke blir ändamålsenligt utnyttjad och att densamma sålunda icke får den betydelse, den förtjänar. Statens intresse för en uppfinning torde ofta allenast gå ut på att utöva uppfinningen för egen räkning eller att få tillverkning av densamma upptagen inom landet. Staten bör då ej heller förvärva vidsträcktare rätt till uppfinningen, än som erfordras för tillgodoseende av det berörda intresset. I den mån staten icke inträder såsom rättsinnehavare, behåller uppfinnaren rätten till uppfinningen. Då staten underrättar uppfinnaren om att den ämnar utnyttja en viss uppfinning, måste staten alltså tillika uttryckligen angiva omfattningen av den rätt, staten önskar förvärva.

Såsom nämnts i den allmänna motiveringen kunde det ifrågasättas att göra viss åtskillnad mellan statens rätt till tjänsteuppfinningar och den rätt, staten äger förvärva med avseende å uppfinningar, som visserligen äro av betydelse för vederbörande statliga verk eller inrättning men som tillkommit utom tjänsten. Enligt förslaget skall emellertid någon sådan åtskillnad i princip ej göras. Ett stadgande, enligt vilket rättsförhållandet mellan staten och uppfinnaren i fråga om en för staten betydelsefull uppfinning bedömdes olika, allt eftersom uppfinningen gjorts i eller utom tjänsten, skulle kunna ogynnsamt påverka arbetet vid institutionen. Ett gott arbetsresultat är beroende av ett förtroendefullt och intimt samarbete mellan den vid institutionen sysselsatta personalen. Skulle för institutionen värdefulla, utom tjänsten gjorda uppfinningar medföra särskilda förmåner för uppfinnaren, torde detta vara ägnat att uppmuntra hemlighetsmakeri och misstänksamhet arbetstagarna emellan och motarbeta syftet med institutionens verksamhet. Det kan för övrigt möta svårigheter att avgöra, huruvida en uppfinning inom institutionens verksamhetsområde är gjord i tjänsten eller icke. Helt utan betydelse blir denna fråga dock ej. Enligt ersättningsreglerna, sådana de avfattas i 6 §, skall nämligen vid bestämmande av uppfinnaren tillkommande gottgörelse för en viss uppfinning, hänsyn tagas bland annat till de omständigheter, under vilka uppfinningen tillkommit. En uppfinning, som göres av en med uteslutande administrativa göromål sysselsatt befattningshavare vid ett visst verk, måste t. ex. föranleda andra ersättningsanspråk än om samma uppfinning göres av någon, som vid verket är anställd direkt för forskningsarbete.

Det torde stå staten fritt att i särskilda fall göra avvikelser från tillämpningen av paragrafens bestämmelser. Avvikelserna böra kunna gå såväl i mildrande som i skärpande riktning. På samma sätt som då uppfinnaren befrias från den honom enligt 2 § åvilande anmälningsskyldigheten får i dylika fall rättsförhållandet mellan staten och uppfinnaren regleras genom överenskommelse.

Eftersom staten äger inträda såsom uppfinnarens rättsinnehavare med avseende å varje uppfinning, som är av beskaffenhet att falla inom vederbörande institutions verksamhetsområde, hindras en uppfinnare att, utan statens medgivande, för enskild uppdragsgivares räkning utom tjänsten åtaga sig ett arbete, som avses skola resultera i en uppfinning av angivet slag. Någon befogad invändning häremot torde icke kunna göras. Denna följd av stadgandet synes tvärtom naturlig och önskvärd.

Ehuru en uppfinnare enligt förevarande paragraf är beträffande av honom gjorda uppfinningar att anse såsom rättsinnehavare intill dess staten förklarat sig önska inträda såsom sådan i uppfinnarens ställe, måste av hänsyn till statens intressen uppfinnarens handlingsfrihet vara i vissa avseenden begränsad. Uppfinnaren bör sålunda icke äga att, innan det blivit klarlagt huruvida staten önskar helt eller delvis övertaga en viss uppfinning, förfoga över densamma eller yppa något angående uppfinningen under sådana omständigheter, att dess offentliggörande eller utnyttjande för annans räkning därigenom kan befaras. Genom dylika åtgärder skulle nämligen den rätt, staten eventuellt kan vilja förvärva, kunna äventyras. Däremot avses ej att hindra exempelvis sådana förtroliga diskussioner med kolleger, som — utan att medföra risk för illojalt förfarande från deras sida — kunna vara ägnade att vidga uppfinnarens kunskaps- och erfarenhetsområde och därigenom främja arbetsresultatet.

Från den föreslagna inskränkningen i uppfinnarens förfoganderätt böra uttryckligen undantagas åtgärder för uppfinningens patentering. Ehuru den omständigheten, att uppfinnaren söker patent å en uppfinning, naturligtvis ej utesluter att uppfinnaren, om staten sedermera så fordrar, måste finna sig i att patenträtten övergår å staten, torde medgivande för uppfinnaren att söka patent likväl vara av värde med hänsyn till risken att möjligheten till uppfinningens patentering eljest försittes. Dock bör patent ej få sökas förrän uppfinningen enligt 2 § anmälts för vederbörande verk eller inrättning och staten sålunda satts i tillfälle att bevaka sina intressen. Någon olägenhet torde ej orsakas staten genom att en uppfinning på detta sätt patentsökes av uppfinnaren, innan staten ännu tagit slutlig ställning till om staten önskar övertaga rättsinnehavet eller icke. Enligt vad förut anförts skall staten inom tre månader från det uppfinnaren så begär lämna besked huruvida och i vilken utsträckning, staten vill inträda i uppfinnarens rätt. Innan en patentansökan genom patentmyndighetens försorg offentliggöres, torde i allmänhet förflyta minst denna tidrymd. Skulle staten, sedan den inträtt såsom rättsinnehavare med avseende å viss uppfinning, tilläventyrs önska, att uppfinnarens patentansökan ej offentliggjordes eller ej bifölles, torde staten alltså ha möjlighet att genom anmälan till patentmyndigheten få detta önskemål tillgodosett. På samma sätt har staten tillfälle att, innan patent ännu hunnit beviljas uppfinnaren, ansöka om att patentet i stället meddelas för statens räkning. Skulle staten ej erhålla kännedom om patentansökan, förrän denna redan bifallits, lärer staten i egenskap av uppfinnarens rättsinnehavare kunna få det

beviljade patentet överflyttat å sig. Någon nödvändighet att anlita det i 18 § patentförordningen stadgade förfarandet att vid domstol föra talan om patentets ogillande torde för detta fall ej föreligga.

Skulle uppfinnaren, efter det att staten enligt lagen inträtt såsom rättsinnehavare, obehörigen utnyttja uppfinningen eller yppa något angående densamma, blir förfarandet att bedöma på samma sätt som det skulle bedömts, därest uppfinnaren frivilligt avhänt sig rätten till uppfinningen. Förfarandet torde alltså, då uppfinnaren är statsanställd, i allmänhet innefatta brott mot 3 § lagen den 29 maj 1931 med vissa bestämmelser om illojal konkurrens eller medföra ansvar såsom för tjänstefel.

På samma sätt som det bör åligga uppfinnaren av hänsyn till staten att icke förfoga över eller offentliggöra uppfinningen, innan staten haft tillfälle att precisera sina rättsanspråk, bör motsvarande skyldighet under samma tid åvila staten av hänsyn till uppfinnaren. Att staten under denna tid icke äger förfoga över uppfinningen följer redan därav, att staten icke är rättsinnehavare med avseende å densamma. Någon befogenhet för staten, i likhet med vad som föreslagits för uppfinnarens del, att söka patent å uppfinningen före berörda tids utgång torde ej kunna ifrågakomma. Endast rättsinnehavaren är patentberättigad. Innan staten söker patent å en uppfinning, måste staten alltså först ha inträtt i uppfinnarens rätt till densamma. Till förhindrande av att uppfinningen begagnas eller yppas av någon i statens tjänst anställd eller eljest av staten anlitad person, som till följd av lagens bestämmelser erhållit kännedom om uppfinningen, bör uttryckligt förbud mot sådant begagnande eller yppande meddelas. Dylikt förbudsstadgande har intagits i 10 §.

Framhållas må att den omständigheten, att staten inträder såsom uppfinnarens-arbetstagarens rättsinnehavare, ej behöver innebära, att uppfinningen oinskränkt tillfaller staten. Ha flera samarbetat om uppfinningen, kan det sålunda t. ex. inträffa, att staten blir allenast delägare i uppfinningen. Staten får ej annan eller bättre rätt till uppfinningen än den som, om staten ej gjorde några anspråk gällande, skulle tillkomma vederbörande arbetstagare.

4 §.

I förevarande paragraf meddelas bestämmelser för det i den allmänna motiveringen omförmälda fallet, att en uppfinning göres viss tid efter slutad statstjänst. På tidigare anförda skäl har paragrafens tillämpningsområde begränsats att gälla uppfinningar, som dels ligga inom ramen för verksamheten vid den statsinstitution, till vilken tjänsten varit förlagd, eller eljest äro av beskaffenhet att kunna tjäna samma institutions syfte, dels ock därjämte äro resultat av arbete, som helt eller delvis utförts i tjänsten eller eljest innefatta lösningen av någon i tjänsten förelagd uppgift. Vidare fordras, likaledes i enlighet med vad som föreslagits i den allmänna motiveringen, att uppfinningen skall göras inom tre år efter den statliga anställningens eller tjänstgöringens slut. Övergår någon från en statsinstitution till en annan, bör om-

förmälda tid av tre år räknas icke först från det uppfinnaren lämnar statens tjänst över huvud taget utan från den dag, uppfinnaren slutade den statsanställning, under vilken det arbete utfördes, som sedermera resulterade i uppfinningen. Det sagda överensstämmer med den tidigare hävdade principen, att varje gren av statsförvaltningen bör betraktas såsom ett särskilt företag. Om sålunda exempelvis någon, som övergått från telegrafverket till statens järnvägar, medan han ännu är anställd vid sistberörda institution men senare än tre år efter avslutandet av anställningen vid telegrafverket gör en uppfinning, som uteslutande berör detta verk, äger staten ej göra gällande någon rätt till uppfinningen, även om denna härrör av ett i verkets tjänst utfört arbete.

Tidpunkten för en uppfinnings tillkomst kan, såsom framhållits vid behandlingen av 2 §, vara svår att fastställa. Även då fråga är om uppfinning, som göres av den vilken lämnat statstjänsten, erhålles emellertid ett visst stöd för bedömandet därigenom, att, då en uppfinning gjorts, uppfinnaren i regel önskar snarast möjligt söka patent å eller eljest offentliggöra densamma. Risken för att en uppfinnare i avsikt att undandraga staten en uppfinning avvaktar de tre årens utgång, innan han ingiver ansökan om patent å uppfinningen, torde i praktiken vara ringa.

Rättsförhållandet mellan staten och uppfinnaren vad angår uppfinningar, som göras efter slutad statstjänst, föreslås reglerat enligt samma grunder som de, vilka stadgats beträffande uppfinningar, tillkomna under tjänstetiden. Uppfinnaren har sålunda anmälningsplikt enligt 2 §. Beträffande statens rätt till dylika uppfinningar samt uppfinningarnas skyddande mot obehörigt utnyttjande skola bestämmelserna i 3 § lända till efterrättelse.

Liksom staten och uppfinnaren kunna överenskomma om avvikelse från de i 2 och 3 §§ stadgade föreskrifterna, föreligger motsvarande möjlighet jämväl i fråga om bestämmelserna i nu förevarande paragraf. Även i detta fall kunna avvikelserna gå såväl i mildrande som i skärpande riktning. Särskilt må härvid, i anslutning till vad som anförts i den allmänna motiveringen, framhållas, att även en till en tidrymd av tre år begränsad inskränkning i förutvarande arbetstagares handlingsfrihet understundom kan komma att kännas betungande. Stadgandet medför exempelvis, att en person, som är expert på vissa slag av tekniska anordningar och i statens tjänst inom sitt speciella område gjort vissa uppfinningar, kan, om han efter slutad statstjänst fortsätter sin uppfinnarverksamhet, bli skyldig att i första hand hembjuda staten praktiskt taget hela sitt arbetsresultat. Därest stadgandet tillämpas i full utsträckning, kan det alltså komma att medföra, att vederbörande under de ifrågavarande tre åren berövas möjlighet att taga annan anställning. För staten åter torde det mången gång vara av mindre vikt, att stadgandet iakttages. Eftergift från bestämmelserna i fråga bör för sådant fall kunna medgivas. Huruvida och i vilken omfattning dylik eftergift skall göras får bero på en avvägning mellan det allmännas och den enskilde uppfinnarens intressen.

Av stadgandets avfattning följer, att detsamma äger tillämpning å förutvarande statsanställda, oberoende av anledningen till att de lämnat statens tjänst. Även den, som slutar statstjänsten på grund av inträde i pensionsåldern, blir alltså hemfallen under bestämmelserna i fråga.

Är en uppfinning resultat av arbete, vilket utförts på grund av tidigare anställning eller tjänstgöring vid inrättning, tillhörande undervisningsväsendet, kan enligt 1 § andra stycket lagen icke bli tillämplig och behöver uppfinnaren följaktligen icke vidkännas något intrång i sin fria förfoganderätt med avseende å uppfinningen. Såsom framhållits i den allmänna motiveringen bör härutöver ett generellt undantag stadgas, nämligen för det fall, att en person, som tillhör någon av försvarsgrenarnas reserver, sedan han fullgjort med denna anställning förenad tjänstgöringsskyldighet, gör en uppfinning, vilken helt eller delvis är resultat av det arbete, han under berörda tjänstgöring utfört. Motsvarande gäller, då någon fullgjort militärtjänstgöring icke i egenskap av reservpersonal utan såsom vanlig värnpliktig, eller om någon eljest i statens tjänst utfört arbete, som innefattar fullgörande av en allmän medborgerlig skyldighet. Nu berörda undantag ha införts i sista stycket av förevarande paragraf.

Skäl kunde tala för att om en uppfinning, som göres efter slutad statstjänst, är resultat av ett arbete, som uppfinnaren utfört visserligen i statens tjänst men för enskild uppdragsgivares räkning, vederbörande uppdragsgivare borde i fråga om rätten till uppfinningen äga träda i statens ställe. På sätt anförts i den allmänna motiveringen synes det emellertid ej nödvändigt eller lämpligt att i förevarande sammanhang reglera rättsförhållandet mellan andra än uppfinnaren och staten. Möjlighet torde finnas för staten att utan särskilda stadganden tillgodose en uppdragsgivares berättigade anspråk i fråga om uppfinningen. Staten kan exempelvis med begagnande av sin rätt enligt förevarande paragraf förvärva uppfinningen i samråd med uppdragsgivaren och för dennes räkning. Det synes naturligt att staten i fall, som här avses, underrättar uppdragsgivaren, så snart uppfinningen anmäles. Någon skyldighet för staten i sådant hänseende torde dock ej böra föreskrivas. Frågan får lösas genom överenskommelse med uppdragsgivaren.

Bestämmelserna i paragrafen synas ej böra tillämpas retroaktivt. Om någon vid lagens ikraftträdande redan lämnat statens tjänst, bör han sålunda ej vara underkastad bestämmelserna i fråga. Men ej heller den, som först efter ikraftträdandet slutar den statliga anställning eller tjänstgöring, som han vid ikraftträdandet innehar, bör under alla förhållanden hemfalla under sagda bestämmelser. Viss övergångstid bör stadgas. Denna synes förslagsvis kunna bestämmas till ett år. Uppfinnare, som inom ett år efter lagens ikraftträdande lämnar statstjänsten, bör alltså vara fritagen från honom eljest enligt förevarande paragraf åliggande skyldigheter. Föreskrifter av denna innebörd ha intagits såsom övergångsbestämmelser till lagen.

5 §.

Har staten inträtt såsom rättsinnehavare med avseende å viss uppfinning och har patent å denna sökts eller meddelats, men finner staten sig seder-

mera icke vilja fullfölja ansökningen eller, om patent beviljats, vidtaga erforderliga åtgärder för patentets bevarande, synes det rimligt att uppfinnaren — därest ej av särskilda skäl uppfinningen avses skola få fritt utövas — beredes tillfälle att för egen räkning fullfölja patentansökningen eller upprätthålla patentet. Staten torde alltså då böra överlåta sina patentanspråk å uppfinnaren, därvid staten emellertid naturligtvis äger förbehålla sig den rätt till uppfinningens utövande, som staten kan anse sig ha behov av. För att uppfinnaren skall hinna vidtaga erforderliga åtgärder för fullföljd eller upprätthållande av patentet, bör det åligga staten, att, då fall varom här är fråga föreligger, underrätta uppfinnaren inom viss tid, innan åtgärder i berörda avseenden behöva vidtagas. Tiden synes i allmänhet kunna bestämmas till tre månader. Under vissa omständigheter möter dock hinder att lämna meddelande så lång tid i förväg. Detta är fallet exempelvis om patentmyndigheten avslagit ansökan om patent å viss uppfinning och staten icke önskar fullfölja talan mot beslutet. Uppfinnaren kan då ej underrättas tre månader före besvärstidens utgång, eftersom nämnda tid enligt 8 § patentförordningen är begränsad till två månader. Motsvarande gäller i vissa fall av föreläggande från patentmyndighetens sida. För dylika situationer torde böra stadgas, att uppfinnarens underrättande skall äga rum så snart ske kan.

Underrättelse synes böra lämnas, även om staten önskar, att uppfinningen i fortsättningen skall upplåtas till allmänhetens fria begagnande. Uppfinnaren torde nämligen böra givas möjlighet att framställa eventuella erinringar mot ett dylikt förfarande. Såsom ett ytterligare skäl för att underrättelseplikt alltid bör föreligga kan vidare anmärkas, att motsatsen skulle leda till det ur allmän rättssynpunkt mindre tillfredsställande förhållandet, att staten, i händelse av försummelse att underrätta uppfinnaren, skulle kunna till sitt försvar anföra — utan möjlighet för uppfinnaren att vederlägga påståendet — att avsikten varit att patentet skulle få utövas fritt. Underrättelsen bör tillika innefatta meddelande om vilken rätt till uppfinningen, staten fortsättningsvis vill förbehålla sig.

Någon skyldighet i här avsedda fall för uppfinnaren att återgälda staten av staten havda patentkostnader synes ej böra föreligga.

6 §.

Då det gäller frågan om uppfinnares rätt till ersättning av arbetsgivaren, torde i princip en viss skillnad kunna göras mellan tjänsteuppfinningar och andra. Principiellt sett synes ett visst fog finnas för den uppfattningen, att staten ej bör vara skyldig betala särskild ersättning för tjänsteuppfinningar, utan att uppfinnaren får såsom ersättning för det arbete, vilket lett fram till en dylik uppfinning, åtnöjas med de avlöningsförmåner, som avtalsenligt äro förbundna med tjänsten. Såsom skäl för denna inställning kan åberopas, att andra i tjänsten gjorda arbetsprestationer än uppfinningar ej berättiga till extra gottgörelse. Detta gäller även om värdet för staten av arbetsprestationen väsentligen överstiger vad parterna haft anledning räkna med,

då tjänsteförhållandet ingicks. Ur statens-arbetsgivarens synpunkt kan det förefalla naturligt, att i tjänsten gjorda uppfinningar jämställas med andra i tjänsten framkomna resultat av kunnande, tankeskärpa och uppslagsrikedom.

Annorlunda förhåller det sig om uppfinningen tillkommit utom tjänsten. Är nyssnämnda betraktelsesätt angående tjänsteuppfinningar riktigt, torde därav följa, att en uppfinnare i fråga om icke-tjänsteuppfinningar principiellt bör vara berättigad till särskild ersättning.

Nu berörda uppfattning, enligt vilken man i ersättningshänseende har andra regler för uppfinningar utom tjänsten än för tjänsteuppfinningar, leder emellertid i praktiken till mindre tillfredsställande resultat. Tydligast framträder detta för den händelse uppfinnaren är en person, i vars tjänsteåligganden ingår tekniskt eller tekniskt-vetenskapligt arbete. Det skulle, såsom i annat sammanhang framhållits, icke verka befruktande på arbetet i tjänsten, om därunder tillkomna uppfinningar tillfölle staten utan särskild betalning, medan däremot sådan betalning lämnades för av samme person utom tjänsten gjorda uppfinningar av kanske besläktad natur. Utredningsmannen anser sig för sin del icke böra förorda en dylik anordning. Liksom i det föregående någon skillnad ej gjorts mellan statens rätt till tjänsteuppfinningar och rätten till uppfinningar utom tjänsten, vilka ligga inom ramen för vederbörande institutions arbetsområde eller eljest kunna tjäna dess syfte och vilka sålunda falla under lagens tillämpningsområde, torde ej heller i fråga om uppfinnares rätt till ersättning någon markerad gräns mellan de olika slagen av uppfinningar böra dragas.

Spörsmålet blir då, om såsom huvudregel bör i lagen inskrivas rätt för uppfinnaren till ersättning såväl för tjänsteuppfinningar som för uppfinningar utom tjänsten, eller om i stället ersättning i regel icke bör utgå för uppfinningar vare sig av det ena eller av det andra slaget. Härutinnan torde följande synpunkter förtjäna beaktande.

Då en arbetstagare gör sig bemärkt genom ett förtjänstfullt arbete, kan detta resultera i befordran och löneförbättring. I vissa fall kan också särskild gratifikation tilldelas honom. Dessa möjligheter till belöning kunna stå öppna jämväl då det gäller uppfinnarverksamhet. Vad beträffar uppfinningar såsom grund för befordran i statens tjänst måste emellertid uppmärksammas, att den omständigheten, att vederbörande är en god uppfinnare, icke med nödvändighet kvalificerar för en högre befattning, även om, vilket ej är säkert, någon ledig sådan befattning finnes att tillgå. Icke heller har staten samma möjlighet som en enskild näringsidkare att avpassa lönen efter personen, oberoende av dennes tjänsteställning. Förhållandena kunna alltså vara sådana, att befordringsvägen icke är framkomlig, samt att någon förbättring i vederbörandes ordinarie avlöningsförmåner icke heller på annan väg står att vinna. I fråga om möjligheten till gratifikationer må erinras att dylika i allmänhet utgå med tämligen små belopp, som ingalunda motsvara värdet av den arbetsprestation, de avse att belöna. En gratifikation är vidare helt beroende av arbetsgivarens goda vilja. Arbetstagaren har ej nå-

gon juridisk möjlighet vare sig att framtvinga dylik belöning eller att påverka dess storlek.

Drivfjädern till det mödosmma, ej sällan resultatlösa och ofta dyrbara arbete, som syftar att nå fram till en uppfinning, torde vid sidan av forskarglädjen och strävan att göra en insats i samhällsnyttans tjänst, vara vederbörandes önskan att genom uppfinningen förbättra sina förmögenhetsförhållanden. Hoppet om ekonomisk vinning torde vara på ett särskilt sätt ägnat att stimulera uppfinnarverksamheten. Borttages detta hopp, är det fara värt, att intresset kommer att högst betydligt avtaga. Emellertid är det, såsom i annat sammanhang nämnts, angeläget att berörda intresse ej blott hålles vid makt utan även stimuleras. Har en uppfinnare utsikt att, då han gör en betydelsefull uppfinning, erhålla särkild gottgörelse härför, medför detta också ökade möjligheter för staten att förvärva och behålla i sin tjänst begåvade och produktiva personer med speciell fallenhet på området. Framhållas må för övrigt, att statens uppgift på det tekniska och tekniskt-vetenskapliga området i främsta rummet måste anses vara att föra utvecklingen framåt, icke att bereda sig inkomster på den uppfinnarverksamhet, som i samband därmed förekommer.

Att även tjänsteuppfinningar, i olikhet mot andra prestationer i tjänsten som en arbetstagare utför, kunna föranleda särskild ersättning av arbetsgivaren synes för övrigt stämma väl överens med den ståndpunkt, som intages i såväl svensk som utländsk patentlagstiftning, och enligt vilken den produkt av mänskligt förståndsarbete, som en uppfinning utgör, tillerkännes viss särställning i jämförelse med andra arbetsresultat. Genom att uppfinnaren tillägges ersättningsrätt vinnes också överensstämmelse i princip med den lagstiftning på området, som nyligen införts i Finland och för vilken tidigare redogjorts.

Med hänsyn till vad sålunda anförts har utredningsmannen föreslagit såsom en allmän regel rätt för uppfinnaren till särskild ersättning av staten, då denna med avseende å viss uppfinning enligt förevarande lag inträder såsom uppfinnarens rättsinnehavare, och detta oavsett om uppfinningen skett i eller utom tjänsten. Under utredningen har visserligen övervägts att begränsa ersättningsrätten till sådana fall, då staten icke nöjer sig med att begagna uppfinningen för egen räkning utan önskar i förvärvssyfte överlåta rätten till dess utövande å tredje man. Principiellt sett finnes emellertid ej någon anledning varför en uppfinnares rätt till ersättning skulle vara beroende av det sätt på vilket staten utnyttjar uppfinningen. Ej heller torde eljest några bärande skäl för en sådan gränsdragning kunna åberopas. En viss uppfinning kan vara av beskaffenhet att väl lämpa sig att utövas uteslutande av staten, medan en annan kan vara av sådant slag, att någon användning för densamma icke finnes inom statsdriften. Statens vinst av den förra uppfinningen kan emellertid bli avsevärt större än den staten erhåller genom försäljning av rätten till den sistnämnda. Särskilt om båda uppfinningarna äro resultat av arbete i statens tjänst, framstår det då såsom obilligt, om uppfinnaren skulle kunna få ersättning för den senare uppfinningen men icke för den förra.

Enligt förevarande paragraf skall den ersättning, staten sålunda har att betala uppfinnaren, bestämmas med hänsyn till i första hand uppfinningens allmänna betydelse samt värdet av de rättigheter med avseende å uppfinningen, som staten förvärvar. Önskar staten allenast i begränsad omfattning göra sina rättsanspråk gällande — exempelvis sålunda att staten förbehåller sig rätt till uppfinningens utövning för egen räkning men låter uppfinnaren i övrigt förfoga över uppfinningen efter gottfinnande — minskas ersättningsbeloppet. Emellertid synes det nödvändigt, att vid fastställandet av detta belopp avseende jämväl fästes vid de omständigheter, under vilka uppfinningen tillkommit. Då uppfinnaren är en person i statens tjänst och uppfinningen faller inom verksamhetsområdet för den institution, till vilken tjänsten är knuten, ligger det nära till hands att antaga, att uppfinnarens tjänst underlättat eller direkt medverkat till uppfinningens tillkomst. Uppfinningen skulle måhända ej ha kommit till stånd, om ej uppfinnaren genom sin tjänst fått idén till densamma samt under arbetet i tjänsten samlat uppgifter och kunskaper, vilka varit nödvändiga för denna idés förverkligande. Likaledes kan uppfinnaren under arbetet med uppfinningen ha haft tillgång till statens verkstäder och laboratorier samt möjligheter att begagna sig av verktyg och apparater m. m. i statens ägo. Det torde vara ett befogat krav från statens sida, att, då dylika förhållanden föreligga, ersättningen jämkas med hänsyn därtill.

Då en person anställes för ett visst arbete, avpassas löneförmånerna efter arbetets art och det värde, detsamma beräknas få för arbetsgivaren. Redan av vad förut anförts följer, att den ersättning, som staten kan bli skyldig att utgiva för en uppfinning, uppgår till olika belopp, beroende på om uppfinningen sammanhänger med arbetet i tjänsten eller icke. Ingår i tjänsten tekniskt eller tekniskt-vetenskapligt arbete och ligger uppfinningen tillika inom ramen för vederbörandes arbetsområde, torde emellertid ett direkt undantag från den allmänna regeln om uppfinnarens ersättningsrätt såtillvida böra stadgas, att ersättningens utgående för dylikt fall göres beroende av förhandenvaron av särskilda skäl. En viss uppfinnarverksamhet torde staten nämligen under nämnda förutsättningar ha anledning räkna med såsom ingående i eller naturligt sammanhängande med det ordinarie arbetet. Någon särskild ersättning härför bör arbetstagaren ej vara berättigad till. Ett villkor för att under angivna förutsättningar ersättning skall utgå torde därför böra vara att uppfinningens värde väsentligen överstiger vad som rimligen kunnat förutsättas med hänsyn till dels uppfinnarens tjänsteställning, dels ock de förmåner, uppfinnaren åtnjuter i tjänsten. Att tjänsteställningen i detta fall tillmätes betydelse synes naturligt, då de fordringar, staten kan äga ställa å en arbetstagare, måste växla högst betydligt beroende på huruvida arbetstagaren bekläder allenast en underordnad eller en mera krävande och ansvarsfull befattning.

Av vad nu anförts angående de regler, efter vilka ersättningsfrågan skall lösas, följer, att en uppfinning, som tillkommer efter det uppfinnaren lämnat statstjänsten, kan berättiga till högre ersättning än om den gjorts medan

tjänsteförhållandet ännu bestod. Det arbete, som nedlagts å uppfinningens utexperimenterande efter slutad statstjänst, kan nämligen föranleda särskild gottgörelse.

Huruvida en uppfinning ligger inom vederbörandes arbetsområde eller icke torde merendels ej möta större svårigheter att avgöra. I allmänhet torde viss vägledning kunna erhållas av de instruktionsbestämmelser, som gälla för vederbörande institution och den där anställda personalen. Det naturliga torde emellertid vara, att, om vid en institution, som har till uppgift att bedriva teknisk eller tekniskt-vetenskaplig verksamhet, finnes anställd en tekniskt utbildad person med uppdrag att utföra konstruktions- eller granskningsarbete, denne, även utan att något finnes direkt stadgat därom i instruktionen, jämväl har att söka rationalisera tekniken inom sitt verksamhetsområde. Om t. ex. en av telegrafverkets konstruktörer för automatiska telefonstationer gör en nykonstruktion eller förbättring på telefonautomatiseringens område eller om en ingenjör vid väg- och vattenbyggnadsstyrelsens brobyrå uppfinner en ny typ av brokonstruktioner, torde uppfinningen sålunda böra anses tillhöra hans arbetsområde. Ersättning för uppfinningen bör då enligt vad ovan anförts utgå allenast om särskilda skäl därtill äro. Om åter en person, vilken är anställd uteslutande för t. ex. kemiskt analysarbete, uppfinner en apparat, som underlättar detta arbete och främjar arbetsresultatet, bör han rimligen vara berättigad till ersättning i samma ordning som om uppfinnarverksamhet överhuvud taget ej inginge i hans arbetsuppgifter. Innefattar däremot uppfinnarens anställning skyldighet att, förutom utförande av kemiska undersökningar, jämväl konstruera och förbättra apparater, som nyss nämnts, kommer frågan i ett annat läge. Det får bero på praxis att närmare reglera dessa spörsmål.

Emellertid torde, även under förutsättning att en uppfinning faller inom arbetstagarens verksamhetsområde, uppfinnaren alltid böra, om uppfinningen övertages av staten, få betalt för de direkta kostnader, uppfinnaren kan visa sig ha fått vidkännas. En prövning måste dock härvidlag äga rum, så att ej andra kostnader betalas än de, vilka med hänsyn till omständigheterna kunna anses såsom skäliga. Har en uppfinnare onödigtvis haft utgifter för uppfinningen, bör staten alltså ej vara pliktig att ersätta dessa. I kostnaderna böra inräknas även exempelvis utgifter för uppfinningens patentering, därest patenträtten övertages av staten.

Genom de sålunda föreslagna ersättningsreglerna torde uppfinnarens berättigade intressen få anses tillgodosedda. Under vissa omständigheter kan en uppfinnare erhålla samma ersättning som den staten skulle nödgats betala, därest uppfinningen förvärvades från någon utomstående. Å andra sidan följer av de föreslagna grunderna för ersättningens beräknande, att ersättningsbeloppet under givna förutsättningar minskas, så att det i vissa fall kan bli lika med noll. En uppfinning, som icke är av beskaffenhet att kunna bli föremål för patent, måste t. ex. naturligtvis redan av denna anledning berättiga till lägre ersättning än en patenterbar uppfinning. Är förut berörda

undantagsbestämmelse, avseende det fall att tekniskt eller tekniskt-vetenskapligt arbete ingår i uppfinnarens tjänst och att uppfinningen ligger inom vederbörandes verksamhetsområde, tillämplig, torde ersättning för en icke patenterbar uppfinning överhuvud taget icke utgå annat än i rena undantagsfall. Av ifrågavarande bestämmelses avfattning torde å andra sidan framgå, att den endast åsyftar sådana fall, då uppfinnaren vid uppfinningens tillkomst alltjämt befinner sig i statens tjänst. En uppfinning, som göres efter det tjänsteförhållandet mellan staten och uppfinnaren upphört, kommer alltså, om uppfinningen övertages av staten, att berättiga till ersättning oberoende av att uppfinnaren, därest uppfinningen tillkommit medan tjänsteförhållandet ännu bestod, med hänsyn till uppfinnarens tjänsteställning och uppfinningens förhållandevis ringa värde överhuvud taget icke skulle fått något betalt för densamma.

Det är önskvärt, att ersättningsfrågan icke hålles svävande alltför länge. Med hänsyn härtill föreslås skyldighet för en uppfinnare, som anser sig vara berättigad till ersättning, att begära sådan hos staten inom viss tid, i förevarande paragraf angiven till ett år, efter det anmälan om uppfinningen skett. Försummas detta, går han förlustig vidare rätt att göra sina ersättningsanspråk gällande.

I 3 § första stycket har stadgats att staten, därest den önskar helt eller delvis inträda såsom rättsinnehavare med avseende å en uppfinning, som tillkommit under uppfinnarens anställning eller tjänstgöring vid viss statsinstitution, skall meddela uppfinnaren detta inom tre månader från det uppfinnaren begär besked därom. Vill staten inträda såsom rättsinnehavare med avseende å uppfinning, som tillkommit efter det tjänsteförhållandet upplösts, gäller enligt 4 § enahanda regel. Förklarar i något av de nu nämnda fallen staten, att den vill begagna sig av uppfinningen, blir staten bunden vid uppfinningen och följaktligen ersättningsskyldig enligt de i det föregående angivna reglerna. Häremot kan invändas, att det är otillfredsställande, att staten skall nödgas taga ståndpunkt till frågan om uppfinningens utnyttjande, innan ersättningsfrågan ännu slutligen avgjorts. Enligt 7 § avses eventuella tvister skola slitas av särskild skiljenämnd. Det kan tänkas, att i en skiljedom ersättning förklaras skola utgå med högre belopp än staten, då den övertog uppfinningen, förutsatt, eller i fall där staten trott sig äga rätt till uppfinningen utan att överhuvud taget behöva betala ersättning för densamma. Att, såsom alternativt kunde ifrågasättas, låta statens ställningstagande till frågan om uppfinningens förvärvande anstå i avbidan på det resultat i ersättningsfrågan, till vilket den föreslagna skiljenämnden i händelse av tvist kan komma, och sålunda göra statens förvärv av uppfinningen allenast villkorligt, är å andra sidan heller icke tilltalande. Det skulle innebära, att nämndens beslut bleve bindande endast för uppfinnaren, som under tiden till dess detta beslut meddelades och staten slutligen bestämde sig i ärendet vore förhindrad att på andra vägar söka exploatera uppfinningen.

Emellertid torde de betänkligheter, som kunna föranledas därav att staten sålunda kan komma att inträda i rätten till viss uppfinning, för vilken sta-

ten sedermera ålägges utgiva ersättning med högre belopp än beräknat, icke böra tillmätas någon större vikt. Det synes ligga i sakens natur, att, då en uppfinning anmäles, vederbörande statsinstitution snarast möjligt gör sig underrättad om uppfinnarens ersättningsanspråk. Staten får därvid bedöma, huruvida dessa anspråk äro obefogade eller kunna, åtminstone i stort sett, godtagas. I sistnämnda fall torde några olägenheter för staten av här avsedd art ej behöva uppkomma. Uppgörelse torde då i allmänhet kunna träffas med uppfinnaren före den stadgade tremånadersfristens utgång. Anser staten åter, att uppfinnarens anspråk äro oskäliga, har staten möjlighet att, om den önskar förvärva uppfinningen, hänskjuta frågan till prövning av skiljenämnden. Även om beslut av denna ej hinner meddelas inom de tre månaderna, kan staten hos nämnden inhämta underrättelse om praxis i tidigare liknande fall samt i övrigt erhålla bistånd med anskaffande av erforderlig utredning i ärendet och sålunda vinna en god vägledning vid sitt ställningstagande. Skulle, sedan staten förvärvat uppfinningen, nämnden avgöra dit hänskjuten tvistefråga på annat sätt än staten, då förvärvet skedde, förutsatt, kan detta visserligen vara ur affärssynpunkt för staten beklagligt, men ur allmän rättvise- och billighetssynpunkt torde någon invändning häremot ej kunna göras, och några menliga följder för staten kan nämndens beslut icke rimligen få; det måste ju antagas att uppfinningen representerar ett sådant värde, att staten genom exploatering av densamma kan göra sig betäckt för ersättningen till uppfinnaren.

De förhandlingar, som erfordras med uppfinnaren, torde ankomma på vederbörande statsinstitution att föra. Är institutionen icke enligt sin instruktion berättigad att besluta i ersättningsfrågan, får, sedan förhandlingarna slutförts, avgörandet härutinnan för statens del hänskjutas till Kungl. Maj:t. Även om ersättningsanspråk icke direkt framställas av uppfinnaren, bör vederbörande institution, då en uppfinning dit anmäles, taga under övervägande, huruvida enligt lagens bestämmelser uppfinnaren är ersättningsberättigad samt, där så anses vara fallet, vidtaga de åtgärder, som på institutionen kunna ankomma för att uppfinnaren skall få till sig utanordnat det belopp, som rättvisligen kan böra utgå. I allmänhet torde stå till vederbörande institutions eller Kungl. Maj:ts förfogande medel, vilka kunna tagas i anspråk för utbetalning av ifrågakommande ersättningar. Särskilt då fråga är om belopp av större storleksordning, torde det emellertid icke alltid vara möjligt att på denna väg bereda erforderlig medelstillgång. Att i dylika fall varje gång nödgas begära anslag av riksdagen för ändamålet synes alltför omständligt och tidsödande. En utväg vore, att ett större anslag omedelbart ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande att användas för mötande av eventuella framtida behov. Emellertid torde särskilda medel åtminstone tillsvidare icke behöva anvisas. Under tionde huvudtiteln är upptaget ett reservationsanslag å 3 000 000 kronor till Exploatering av vissa uppfinningar. Anslaget disponeras av Kungl. Maj:t för främjande av uppfinnarverksamheten. Det har hittills tagits i anspråk i ganska ringa utsträckning. Några betänkligheter synas ej behöva möta att, i den mån ej andra medel lämpligen kunna användas för

ändamålet, Kungl. Maj:t från ifrågavarande anslag utanordnar sådana ersättningar, som här avses. För att detta skall kunna ske fordras dock riksdagens bemyndigande. Dylikt bemyndigande torde alltså böra utverkas.

7 §.

Vid tillämpningen av de bestämmelser, som här föreslås, kunna naturligtvis komma att råda olika meningar mellan staten och vederbörande uppfinnare. Tvekan kan sålunda uppstå exempelvis angående den tidpunkt vid vilken en uppfinning skall anses ha tillkommit, huruvida uppfinningen gjorts i tjänsten samt angående grunderna i övrigt för statens rätt till uppfinningen. Särskilt ersättningsfrågan torde kunna giva anledning till tvistigheter.

Rättegångar rörande spörsmål av förevarande slag kunna bli både långvariga och dyrbara. Ett enklare förfarande synes vara att förorda. Erinras må att enligt 17 § patentförordningen skall, om överenskommelse i ersättningsfrågan ej kan träffas, då enligt Kungl. Maj:ts beslut en uppfinning upplåtes till allmänhetens fria begagnande eller utövas för statens räkning, ersättningsbeloppet bestämmas av expropriationsnämnd. Att för slitande av tvister rörande tillämpningen av de nu föreslagna bestämmelserna anlita expropriationsnämnd synes dock mindre lämpligt. Den mest praktiska lösningen torde vara, att eventuella tvister hänskjutas till avgörande av en särskild skiljenämnd. Med hänsyn till angelägenheten av att säkerställa en enhetlig rättstillämpning torde nämnden ej böra utses från fall till fall utan givas karaktär av en bestående institution. Härigenom vinnes tillika att nämndens ledamöter erhålla vidgad erfarenhet rörande hithörande spörsmål. En permanent nämnd skulle också kunna tjäna som ett rådgivande organ, till vilket institutioner och uppfinnare kunna vända sig för erhållande av råd och upplysningar. Intet synes heller hindra, att till nämndens avgörande överlämnas spörsmål, beträffande vilkas riktiga lösning osäkerhet uppkommit utan att fördenskull någon tvist i egentlig mening kan sägas föreligga.

Antalet ledamöter i nämnden, vilken synes kunna benämnas statens tekniska skiljenämnd, torde böra bestämmas till fem, vartill bör komma samma antal suppleanter. Samtliga böra utses av Kungl. Maj:t för viss tid. Till ordförande torde böra förordnas någon i domarevärv förfaren, opartisk person. Övriga ledamöter böra vara personer med allmän erfarenhet i de frågor, nämnden har att handlägga. De böra utväljas på sådant sätt, att såväl statens som uppfinnarnas intressen kunna antagas bli vederbörligen tillvaratagna.

Kostnaderna för nämndens verksamhet synas vara av beskaffenhet att böra bestridas av statsmedel. Ett särskilt anslag torde böra anvisas för ändamålet under tionde huvudtiteln.

8 §.

I den tidigare framställningen har allenast talats om uppfinningar. Med dylika böra emellertid i de hänseenden, varom här är fråga, jämställas för-

faranden eller anordningar av teknisk natur, vilka icke äro att anse såsom uppfinningar. Föreskrift härom har meddelats i förevarande paragraf. En dylik föreskrift är så mycket mera på sin plats, som någon definition av begreppet uppfinning, vartill böra hänföras även icke patenterbara arbetsresultat, icke lämpligen torde kunna givas i lagen. Motsvarande föreskrift finnes i 15 § lagen med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.

9 §.

Tjänstgör vid någon statlig institution en person, som tidigare varit eller alltjämt är anställd i privat tjänst — det sistnämnda är ofta fallet i fråga om exempelvis inkallade värnpliktiga eller reservofficerare — är det tänkbart, att arbetstagaren genom kontrakt med den enskilde arbetsgivaren tillförsäkrat denne rätten till uppfinningar, som arbetstagaren eventuellt gör. Kollision kan sålunda uppstå mellan arbetstagarens kontraktsenliga skyldigheter gentemot den enskilde arbetsgivaren och hans förpliktelser enligt de bestämmelser, som här föreslås. Resultatet synes böra bli olika, beroende på karaktären av arbetstagarens tjänsteförhållande till staten. Är detta grundat på fullgörande av en allmän medborgerlig skyldighet, såsom i fråga om värnpliktstjänstgöring, torde den privata överenskommelsen böra vika för statens anspråk, på samma sätt som vederbörande t. ex. icke kan vägra att inställa sig till militärtjänstgöring och att där utföra honom förelagt arbete, även om han enligt avtal med enskild arbetsgivare förbundit sig att ej utföra arbete av visst slag för annan än denne. Detsamma torde böra gälla, därest arbetet i statens tjänst utföres på grund av anställning i arméns, marinens eller flygvapnets reserv. Under tid, då vederbörande fullgör med anställningen i reserven förenad tjänstgöringsskyldighet, bör han alltså — oaktat sådan anställning grundar sig på frivilligt åtagande — i förevarande hänseende betraktas på samma sätt som om han fullgjorde en allmän medborgerlig skyldighet.

I andra fall åter, då arbetet i statens tjänst utföres på grund av frivillig överenskommelse, synas statens anspråk skäligen böra stå tillbaka för de rättigheter, som den enskilde arbetsgivaren kan ha tidigare tillförsäkrat sig. Då staten i sin tjänst anställer en person i avsikt att låta honom syssla med uppfinnarverksamhet, bör alltså först undersökas, huruvida personen i fråga är bunden av en överenskommelse, sådan som den här avsedda, med enskild arbetsgivare. Emellertid må i detta sammanhang erinras om det tidigare berörda stadgandet i 38 § avtalslagen, enligt vilket utfästelse, som sträcker sig längre än som kan erfordras för att hindra konkurrens eller över hövan inskränker vederbörande i hans frihet att utöva förvärvsverksamhet, icke behöver vara under alla förhållanden bindande.

10 §.

I förevarande paragraf har, i anslutning till vad som anförts under 3 §, upptagits stadgande om att den, som till följd av lagens bestämmelser vin-

ner kännedom om uppfinning, förfarande eller anordning, varom där sägs, ej må utnyttja vad han sålunda erfarit eller i oträngt mål yppa något därom. Motsvarande föreskrift finns i 17 § lagen med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. Genom nu ifrågavarande stadgande beredes skydd dels åt uppfinnaren dels ock, sedan staten inträtt såsom rättsinnehavare med avseende å uppfinningen, åt staten. Under stadgandet falla såväl ledamöter av statens tekniska skiljenämnd och där anställda eller av nämnden eljest anlitade personer som även sådana personer vilka, innan staten tagit ställning till frågan om rättsinnehavet, erhålla kännedom om uppfinningen på grund av den uppfinnaren enligt lagen åvilande anmälningsplikten och den granskning av uppfinningen, som staten före sitt ställningstagande måste låta densamma underkastas.

11 §.

Förseelse mot lagens bestämmelser torde böra sonas med dagsböter, där ej förseelsen i annan lag är belagd med strängare straff. Härutinnan må erinras, att arbetstagare i statens tjänst, som underlåter att fullgöra honom enligt lagen åliggande skyldigheter, i flertalet fall torde vara förfallen till ansvar såsom för tjänstefel. Detsamma gäller om en uppfinnare bryter mot föreskriften i 3 § andra stycket eller om någon vid en statsinstitution anställd person, som till följd av lagens bestämmelser fått kännedom om en uppfinning, åsidosätter stadgandet i 10 §. I sistnämnda fall kunna även straffbestämmelserna i lagen om illojal konkurrens komma att tillämpas.

Av allmänna civilrättsliga regler följer, utan särskilt stadgande, att om genom arbetstagarens underlåtenhet att ställa sig föreskrifterna i lagen till efterrättelse staten tillskyndas skada, arbetstagaren blir pliktig att gottgöra denna.

Övergångsbestämmelserna.

Det säger sig självt, att de föreslagna bestämmelserna icke skola gälla beträffande andra uppfinningar eller därmed jämställda tekniska förfaranden eller anordningar än sådana, som tillkommit efter lagens ikraftträdande. Såsom nämnts under 4 § bör vidare vad där stadgas angående uppfinningar, som göras efter slutad statstjänst, icke tillämpas om uppfinnaren redan innan lagen trätt i kraft lämnat tjänsten eller om han lämnar den inom viss tid, förslagsvis ett år, efter ikraftträdandet. Vad nu anförts har beaktats i övergångsbestämmelserna till lagen.

Däremot avses lagens bestämmelser skola äga tillämpning oberoende av om uppfinnarens inträde i statens tjänst ägt rum före eller efter det lagen trätt i kraft. Skulle från lagens tillämplighetsområde uteslutas sådana arbetstagare, vilka inträtt i statstjänsten redan före ikraftträdandet, skulle lagstiftningens praktiska betydelse för lång tid framåt bli tämligen ringa. Sakligt sett torde de föreslagna bestämmelserna ej heller innebära någon sådan förändring i vederbörandens tjänstevillkor, att bestående tjänsteförhållanden ur skäligheitssynpunkt böra undantagas. Uppfinnaren beredes ju möjlighet såväl att i

vanlig ordning patentsöka sina uppfinningar som att av staten erhålla ersättning, i den mån staten begagnar sig av sin befogenhet att inträda såsom rättsinnehavare med avseende å desamma.

Lagen omfattar icke blott sådana, vid ifrågavarande statsinstitutioner anställda befattningshavare, vilkas anställningsförhållanden regleras i gällande statliga avlöningsreglementen, utan även annan vid nämnda institutioner tjänstgörande personal, sålunda bland andra även arbetare, för vilka anställningsvillkoren fastställts i kollektivavtal. Då dylika arbetare enligt de föreslagna bestämmelserna merendels torde bli berättigade till full ersättning för eventuella uppfinningar, torde lagen ej komma att lända dem till förfång. Övertager staten en dylik uppfinnares rätt, synes detta snarast vara till fördel för denne. Uppfinnaren, som ofta torde sakna förmåga att hävda sig gentemot enskilda exploatörintressen, blir nämligen härigenom befriad från besväret att skaffa avsättning för uppfinningen i öppna marknaden samt undgår jämväl i övrigt de olägenheter av ekonomisk och annan art, som, om staten ej ombesörjde uppfinningens exploatering, arbetet härmed skulle kunna orsaka honom.

2. Förslag angående uppfinningar vid statsunderstödda institutioner m. m.

De bestämmelser, vilka föreslagits i det föregående, avse uteslutande statliga institutioner. Rätten till uppfinningar och därmed jämförliga arbetsresultat, vilka åstadkommas av arbetstagare vid statsunderstödda institutioner, regleras således icke därigenom.

Bristen på allmängiltiga bestämmelser i förevarande hänseenden har, såsom tidigare framhållits, föranlett, att i stadgarna för de nytillkomna statsunderstödda forskningsinstituten särskilda föreskrifter meddelats i ämnet. Sådana föreskrifter gälla alltså, enligt vad förut nämnts, för svenska träforskningsinstitutet, för svenska textilforskningsinstitutet och för metallografiska institutet. Dessa föreskrifter taga, till skillnad från de i lagen föreslagna, sikte allenast på resultaten av det arbete, som bedrives i tjänsten. Vederbörande institut förutsättes därvid automatiskt inträda såsom arbetstagarens rättsinnehavare. Har ifrågavarande arbete ägt rum på föranstaltande av enskild uppdragsgivare, kan en av arbetstagaren gjord uppfinning av institutet förbehållas uppdragsgivaren. Uppfinnaren berättigas icke till särskild ersättning vare sig uppfinningen behålles av institutet eller överlåtes på enskild uppdragsgivare.

Någon anledning att tillämpa andra rättsregler, principiellt sett, då en statsunderstödd än då en statlig institution uppträder såsom arbetsgivare synes emellertid ej föreligga. De bestämmelser, vilka föreslagits i fråga om statliga verk och inrättningar torde i stort sett lämpa sig även vid de statsunderstödda institutionerna. En jämkning i dessa bestämmelser torde likväl härvid böra ske såtillvida, att den rätt, som i den föreslagna lagen tillagts sta-

ten, bör, då fråga är om statsunderstödd institution, i stället tillkomma institutionen. Regeln skulle alltså bli, att, då en uppfinning gjorts av arbetstagare vid en statsunderstödd institution, uppfinningen icke skall, på sätt som gäller vid ovannämnda forskningsinstitutet, automatiskt tillfalla institutionen, men att dylik uppfinning omedelbart skall anmälas för institutionsledningen och att detta skall ske oavsett om uppfinningen ägt rum i tjänsten eller om den tillkommit utom denna men ligger inom ramen för institutionens verksamhet eller eljest är av beskaffenhet att kunna tjäna dess syften. I båda fallen äger institutionen, om och i den omfattning så önskas, inom tre månader från det uppfinnaren begär besked härutinnan inträda såsom dennes rättsinnehavare. Enahanda gäller beträffande uppfinningar, vilka göras av uppfinnaren inom tre år efter det uppfinnaren lämnat sin tjänst vid institutionen. För uppfinningar, som en statsunderstödd institution sålunda förvärvar, skall uppfinnaren vara berättigad till ersättning enligt de i lagen angivna grunderna. Angående förbud för uppfinnaren att innan arbetsgivaren tagit ställning till frågan om förvärv av uppfinningen förfoga över eller yppa något angående densamma böra gälla föreskrifter motsvarande de i lagen i detta hänseende föreslagna.

Därest bestämmelser av nu anfört innehåll tillämpas, komma ovannämnda statsunderstödda forskningsinstitut såtillvida i ett ogynnsammare läge gentemot arbetstagarna än det, i vilket de nu stå, att skyldighet i princip kommer att föreligga för dem att betala särskild ersättning även för tjänsteuppfinningar. Är vederbörande arbetstagare anställd såsom forskare vid institutet och ligger av honom gjord tjänsteuppfinning inom hans arbetsområde, skall emellertid enligt de i lagen upptagna bestämmelserna ersättning utgå endast om uppfinningens värde väsentligt överstiger vad som med hänsyn till uppfinnarens tjänsteställning och löneförmåner rimligen kunnat förutsättas. I praktiken torde därför genom dessa bestämmelser någon ändring i vad nu vid ifrågavarande institut i ersättningshänseende gäller beträffande tjänsteuppfinningar i allmänhet knappast uppkomma. De uppfinningar, en vid ett forskningsinstitut såsom forskare anställd person eventuellt gör, torde väl nämligen som regel vara av det slag, att man redan då anställningsavtalet ingicks kunnat räkna med möjligheten av dylika resultat av vederbörandes arbete. Å andra sidan bli instituten enligt förslaget tillförsäkrade vissa förmåner, som de nu ej äga, nämligen dels möjlighet att inträda såsom rättsinnehavare med avseende å icke-tjänsteuppfinningar, om dessa äro av betydelse för vederbörande instituts verksamhet, dels ock viss rätt till uppfinningar, som göras efter det uppfinnaren lämnat institutets tjänst.

Vad angår det formella förfarandet med avseende å genomförandet av ifrågavarande bestämmelser för de statsunderstödda institutionernas del, torde detta ej böra ske lagstiftningsvägen. Reglering i lag av rättsförhållandet mellan dessa institutioner och där anställd personal synes lämpligen böra anstå i avbidan på att frågan om arbetsgivares rätt till arbetstagares uppfinningar upptages till generell prövning. Tillsvidare torde berörda rättsförhållande få regleras för varje institution för sig genom särskilda instruktions- eller stadge-

föreskrifter. Vissa svårigheter att genomföra en dylik reglering torde visserligen kunna möta. Ifrågavarande institutioner äro nämligen beroende ej blott av staten utan även av enskilda. En stadgeändring förutsätter därför dessa sistnämndas medverkan. Emellertid synes man kunna räkna med att, därest rätten till uppfinningar vid statliga verk och inrättningar regleras i anslutning till de i lagförslaget upptagna bestämmelserna, förståelse skall kunna vinnas för lämpligheten av att motsvarande föreskrifter meddelas beträffande de statsunderstödda institutionerna. Möjligheten att på frivillighetens väg få till stånd önskvärd enhetlighet härutinnan synes i varje fall böra undersökas.

Därest, på sätt sålunda förordas, lagförslagets bestämmelser i princip tillämpas även med avseende å uppfinningar av arbetstagare vid bland annat ovannämnda statsunderstödda forskningsinstitut, behöver detta ej utesluta, att i institutsstadgarna bibehållas de särskilda föreskrifter, som nu äro intagna därstädes, avseende det fall, att en uppfinning är resultat av en på föranstaltande av enskild uppdragsgivare utförd undersökning vid institutet. Till dessa föreskrifter torde emellertid böra fogas ett tillägg av innebörd, att, om rätten till dylik uppfinning tillförsäkras uppdragsgivaren, denne skall ikläda sig ansvaret för den särskilda ersättning, som institutet kan bli pliktigt utgiva till uppfinnaren. Såsom framgår av det anförda, kan institutet nämligen ej tillhandahålla uppdragsgivaren uppfinningen utan att först själv förvärva densamma av uppfinnaren. Om omständigheterna därvid skulle vara sådana, att institutet nödgas betala särskild ersättning, synes det rimligt, att institutet gottgöres för sina kostnader härutinnan av den, vilken det ekonomiska utbytet av uppfinningen skall tillkomma.

Liksom lagförslaget gäller allenast statliga verk och inrättningar, där tekniskt eller tekniskt-vetenskapligt arbete bedrives, bör naturligtvis dylikt arbete vara en förutsättning för motsvarande bestämmelsers tillämpning vid statsunderstödda institutioner. Antalet sådana institutioner, för vilka regler i förevarande avseende böra meddelas, torde därför bli ganska begränsat. Vid sidan av omförmälda forskningsinstitut — svenska träforskningsinstitutet, svenska textilforskningsinstitutet och metallografiska institutet — torde ingenjörsvetenskapsakademien vara den institution, som närmast är i behov av föreskrifter på området.

Om, på sätt förordats, för statsunderstödda institutioner meddelas bestämmelser, motsvarande de i lagförslaget upptagna, synes tillika böra öppnas möjlighet att få tvister rörande dessa bestämmelsers tillämpning prövade i den i förslaget stadgade ordningen. Dylika tvister böra alltså ej avgöras av domstol utan hänskjutas till statens tekniska skiljenämnd. Med hänsyn till det statsintresse, som är knutet till institutionerna i fråga, torde kostnaderna för skiljenämndens verksamhet i vad den berör dessa institutioner böra, liksom då det gäller de statliga verken och inrättningarna, helt bestridas av allmänna medel.

Slutligen torde bemyndigande böra utverkas att jämväl till ersättningar åt uppfinnare vid statsunderstödda institutioner använda det tidigare omför-

mälda anslaget under tionde huvudtiteln till exploatering av vissa uppfinningar, i den mån medel för ändamålet ej annorledes står till förfogande.

I samband med att åtgärder vidtagas i syfte att reglera uppfinnarrätten vid statsunderstödda institutioner synes lämpligt att överväga liknande föreskrifter beträffande vissa av staten ägda, i bolagsform drivna företag, som syssla med tekniskt arbete, såsom Norrbottens järnverk aktiebolag och svenska skifferoljeaktiebolaget. Ehuru formellt enskilda äro dessa företag sakligt sett av statlig natur. Det kan därför vara naturligt, att de i fråga om rätten till uppfinningar och jämförliga resultat av anställdas arbete underkastas motsvarande föreskrifter som de egentliga statsinstitutionerna.

3. Förslag till instruktion för statens tekniska skiljenämnd.

De grundläggande bestämmelserna om statens tekniska skiljenämnd innehållas i lagförslagets 7 §. Enligt dessa bestämmelser skall, såsom förut nämnts, nämnden bestå av fem personer jämte suppleanter för dem. På sätt av de anförda motiven framgår förutsättes nämnden skola ej blott avgöra tvister, som dit hänskjutas, utan även tjäna såsom ett upplysande och rådgivande organ i frågor rörande lagens tillämpning.

Enligt vad nyss anförts angående rätten till uppfinningar m. m. vid statsunderstödda institutioner skall vidare statens tekniska skiljenämnd med avseende å dylika institutioner fylla samma uppgifter som den föreslagits skola få beträffande de rent statliga inrättningarna. En förutsättning för att nämndens verksamhet skall sålunda utsträckas att omfatta viss statsunderstödd institution bör vara, att Kungl. Maj:t uttryckligen förordnar därom. Sådant förordnande bör meddelas i samband med att för institutionen utfärdas bestämmelser angående uppfinnarrätten, motsvarande de i lagen för där avsedda fall meddelade föreskrifterna.

Förslag till instruktion för en nämnd med nu angivna uppgifter har utarbetats. Förslaget ansluter sig tämligen nära till bestämmelserna i instruktionen den 30 juni 1942 (nr 553) för granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m. Jämväl föreskrifterna i instruktionen den 17 november 1939 (nr 807) för statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström samt i instruktionen den 14 juni 1940 (nr 476) för statens uppfinnarnämnd ha i vissa hänseenden tjänat som förebild.

Några kommentarer torde knappast erfordras utom såvitt angår bestämmelserna i 10 § om vad nämnden äger iakttaga vid prövningen av vissa ersättningsanspråk samt i 12 § om anlitande av särskilda sakkunniga och förebringande av annan utredning.

Vad först angår *10 §* har i första stycket stadgats rätt för nämnden att i vissa fall uppskjuta avgörandet av ett framställt ersättningsyrkande, till dess den uppfinning eller anordning eller det tekniska förfarande, tvisten gäller, hunnit praktiskt prövas och närmare erfarenhet av dess betydelse sålunda kunnat vinnas. Stadgandet motiveras av de svårigheter, som mången gång möter, att innan dylika praktiska prov skett kunna tillförlitligt bedöma tvister-

föremålets värde. Avgörandet torde dock ej böra uppskjutas alltför länge. Ett uppskov av tre år från den dag, yrkande därom framföres, har föreslagits såsom maximum. Sådant yrkande bör kunna väckas såväl av arbetsgivaren som av arbetstagaren. Tydligt torde vara, att om tvisten gäller ej blott ersättningens belopp utan rätten överhuvud taget till en uppfinning, ett förfarande eller en anordning, avgörandet i sistberörda hänseende ej får på detta sätt uppskjutas utan måste fattas för sig utan hinder av att storleken av den ersättning, som finnes böra tillkomma uppfinnaren, icke kan samtidigt bestämmas.

Med hänsyn till svårigheten i vissa fall att nå ett tillfredsställande resultat, därest den ersättning, uppfinnaren kan vara berättigad till, måste utdömas i form av ett engångsbelopp, har i andra stycket av 10 § stadgats, att ersättning må, om omständigheterna därtill föranleda, bestämmas att utgå i form av royalty. Naturligtvis möter ej hinder att, om så anses lämpligt, i stället för royalty fastställa ett fixt årligt belopp.

Till *12 §* må knytas följande anmärkningar.

I motiven till lagens 7 § har uttalats, att kostnaderna för skiljenämndens verksamhet böra bestridas av statsmedel. Härmed åsyftas närmast de kostnader, som äro förbundna med nämndens eget arbete. Emellertid synes verksamheten vara av sådant slag, att jämväl kostnaderna för utredning genom utomstående, som nämnden kan finna erforderlig för bedömande av ett ärende, böra stanna å statsverket. Prövar nämnden nödigt att höra särskilda sakkunniga eller att eljest införskaffa viss utredning, böra alltså kostnaderna härför bestridas av allmänna medel. Utredningsmannen förutsätter, att nämnden av eget initiativ eller efter framställning av part anlitar all den sakkunskap, som kan erfordras för ett riktigt avgörande av ärendet. Önskar åter exempelvis en uppfinnare förebringa bevisning utöver den, som anskaffas genom nämndens försorg eller efter tillstånd av denna, får uppfinnaren själv i första hand svara för därmed förenade kostnader. Förlorar uppfinnaren sin talan, komma kostnaderna i fråga att stanna å honom. Vinner han, får det bero på nämndens prövning, huruvida den av uppfinnaren på eget bevåg förebragta bevisningen skall anses ha haft sådan betydelse för tvistens utgång, att kostnaderna med hänsyn härtill böra helt eller delvis återgäldas honom av statsverket.

Andra kostnader, som kunna föranledas av att en tvistefråga hänskjutes till nämnden, såsom för inställelsen eller för anlitande av biträde vid talans utförande, få på samma sätt som i vanlig rättegång bestridas av vederbörande part. På nämndens avgörande får sedermera, i samband med att beslut i tvistefrågan meddelas, bero, huruvida kostnaderna skola slutligen stanna å den part, som sålunda fått vidkännas dem, eller ersättas av motparten.

Vad angår den ersättning, som skall av statsmedel utgå till nämndens ledamöter och sekreterare, synas lämpligen kunna gälla regler motsvarande de, vilka i detta ämne meddelats rörande granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m. Ersättningen till ledamot eller suppleant bör alltså fastställas till 25 kronor för sammanträdesdag, varjämte ordföranden bör äga åtnjuta ett särskilt årligt arvode. Detta torde förslagsvis, innan närmare erfa-

renhet vunnits rörande det löpande arbetets omfattning, kunna bestämmas till 600 kronor. Motsvarande arvode för ordföranden i granskningsnämnden utgör 300 kronor, men det torde kunna antagas, att arbetet i skiljenämnden blir avsevärt mera betungande. Ersättning till sekreteraren synes tillsvidare kunna utgå enligt kommittékungörelsen eller således dels med ett arvode av 6 kronor för dag, under vilken han utför arbete för nämndens räkning, dels ock med belopp, motsvarande mistade avlöningsförmåner under tjänstledighet för uppdragets fullgörande.

Vid resa, som av nämndens ledamöter eller sekreteraren företages, bör utgå resekostnads- och traktamentsersättning enligt den rese- och traktamentsklass, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt föreskriva.

Utredningsmannen förutsätter, att de sålunda föreslagna ersättningsbestämmelserna bli föremål för översyn, då lagen någon tid varit i tillämpning, samt att de jämkningar, som förhållandena kunna påkalla, därvid vidtagas.

Såsom tidigare nämnts bör för bestridande av de kostnader, som enligt vad här anförts bli förenade med nämndens verksamhet, anvisas ett särskilt anslag under tionde huvudtiteln. Storleken av det belopp, som erfordras för ändamålet, kan icke med någon säkerhet bedömas. Förslagsvis synes för första året kunna upptagas 5 000 kronor. Anslaget bör erhålla förslagsanslags natur.

4. Sammanfattning.

Under åberopande av vad sålunda anförts vill utredningsmannen alltså föreslå:

1. att lag om rätten till uppfinningar m. m. vid vissa statliga verk och inrättningar samt instruktion för statens tekniska skiljenämnd utfärdas av det innehåll, ovan omförmälda förslag utvisa;

2. att åtgärder vidtagas i syfte att genomföra bestämmelser, motsvarande de i lagen föreslagna, vid statsunderstödda institutioner och av staten ägda företag;

3. att bemyndigande utverkas att av det under tionde huvudtiteln anvisade reservationsanslaget å 3 000 000 kronor till Exploatering av vissa uppfinningar använda erforderligt belopp till ersättningar åt uppfinnare vid statliga verk och inrättningar samt vid statsunderstödda institutioner, i den mån medel för ändamålet icke annorledes stå till förfogande; samt

4. att till bestridande av de kostnader, som kunna bli förbundna med statens tekniska skiljenämnds verksamhet, anvisas under tionde huvudtiteln ett förslagsanslag av 5 000 kronor.

Utredningsmannen förordar därjämte, att, för den händelse lagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med ovannämnda förslag till lag om rätten till uppfinningar m. m. vid vissa statliga verk och inrättningar genomföres, särskild utredning verkställes i syfte att få till stånd en centralisering av de åtgärder, som från statens sida kunna behöva vidtagas för erhållande av patent å och exploatering av de uppfinningar, vilka staten enligt samma lag kan komma att förvärva.

Innehåll.

Sid.

Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Handelsdepartementet 3

Författningsförslag.

Förslag till lag om rätten till uppfinningar m. m. vid vissa statliga verk och inrättningar 5

Förslag till instruktion för statens tekniska skiljenämnd 8

Motivering.

I. Gällande rätt och praxis 11

II. Framställningar och tidigare utredningar i ämnet 23

III. Utredningsmannens förslag 41

1. *Förslag till lag om rätten till uppfinningar m. m. vid vissa statliga verk och inrättningar* 41
   - Inledning 41
   - Allmän motivering 42
   - Speciell motivering 54
2. *Förslag angående uppfinningar vid statsunderstödda institutioner m. m.* 77
3. *Förslag till instruktion för statens tekniska skiljenämnd* 80
4. *Sammanfattning* 82

Statens offentliga utredningar 1944

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen).

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. 1. Lagtext. [9] 2. Motiv m. m. [10]
Betänkande med förslag rörande revision av lagstiftningen om kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag. [24]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkande med förslag ang. revision av riksdagens arbetsformer. [8]

Kommunalförvaltning.

Promemoria med förslag till lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag m. m. [4]

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Betänkande ang. nykterhetstillståndet under krigsåren. [3]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Utredningar ang. ekonomisk efterkrigsplanering. 1. [7] 2. [12] 3. [13] 4. [14] 5. [25]
Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 4. Tiden juli 1942—juni 1943. [11]
Socialvårdskommitténs betänkande. 7. Utredningar och förslag ang. lag om allmän sjukförsäkring. [15]
8. Kostnadsberäkningar ang. lag om allmän sjukförsäkring. [16]
Befolkningspolitik i utlandet. [26]

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Betänkande med utredning och förslag ang. rätten till vissa uppfinningar m. m. [27]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Jordbruksbefolkningens levnadskostnader. [1]
Betänkande med förslag till byordningar och instruktioner för ordningsmännen i lappbyarna. [6]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande med förslag till vägtrafikstadga m. m. [18]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande med förslag till åtgärder för främjandet av litteraturtjänsten inom de tekniska fackområdena. [17]
Om inrättande av ett samhällsvetenskapligt forskningsråd. [19]
1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 1. Skolan i samhällets tjänst. [20] 2. Sambandet mellan folkskola och högre skola. [21] 3. Utredning och förslag ang. vidgade möjligheter till högre undervisning för landsbygdens ungdom. [22] Bilaga 3. Förhandlingarna vid sammanträde den 15—den 17 juni 1943 med 1940 års skolutrednings rådgivande nämnd. [23]

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag ang. långtjänstunderbefäl m. m. [2]
Betänkande med förslag till civilförsvarslag m. m. [5]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

447988. Marcus Boktr.-A.-B., Sthlm